

Житомирський державний
університет імені Івана Франка
Соціально-психологічний факультет

НАУКОВІ ПРАЦІ

**ВИКЛАДАЧІВ ТА СТУДЕНТІВ
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО
ФАКУЛЬТЕТУ**

ПСИХОЛОГІЧНІ

ДОСЛІДЖЕННЯ

Випуск 8

Житомир 2016

Житомирський державний університет імені Івана Франка
Соціально-психологічних факультет
Кафедра соціальної та практичної психології

ПСИХОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Наукові праці викладачів та студентів
соціально-психологічного факультету

Випуск 8.

Житомир-2016

*Рекомендовано до друку вченою радою
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол №11 від 24.06.2016р.)*

Рецензенти:

В.В.Горбунова – доктор психологічних наук, завідувач кафедри клінічної психології Українського Католицького університету

Н.І.Чабанюк – кандидат психологічних наук, начальник державної установи «Житомирський навчальний центр підготовки поліцейських»

Л.П.Бутузова – кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної, вікової та педагогічної психології Житомирського державного університету імені Івана Франка

П49 Психологічні дослідження: наукові праці викладачів та студентів соціально-психологічного факультету. Випуск 8. / За ред. Л.П.Журавльової, Н.Ф.Портницької, Ю.Ю.Дем'янчук. – Житомир, 2016. – 186 с.

У збірнику наукових праць викладачів та студентів соціально-психологічного факультету представлені результати наукової діяльності педагогічного колективу та найкращі роботи психологічних гуртків та проблемних груп.

Особливістю збірника є те, що в ньому представлені роботи, в яких аналізуються особливості ціннісно-мотиваційної сфери осіб з числа польської національної меншини.

Статті подано в авторській редакції.

ЗМІСТ

1. Байдюк А. Психологічний аналіз цінностей сучасних підлітків у процесі ідентифікації з героями-симулякрами та медіа персонами.....	8
2. Беруашвілі С. Вплив психологічного тренінгу на ефективність адаптації до навчальної діяльності першокурсників.....	12
3. Божук І. Ефективність використання елементів еротики у рекламі.....	14
4. Бондаренко Л. Динаміка розвитку особистісної якості «жадібний» у молодшому шкільному.....	16
5. Буравський В. Психологічні особливості поведінки в конфліктних ситуаціях осіб, які займаються літературною творчістю.....	19
6. Гавриловська К., Баранчук О. Гендерні відмінності у психологічній готовності до вступу в шлюб.....	21
7. Гавриловська К., Горностай К. Особистісні характеристики спортсменів – важкоатлетів з різним рівнем самооцінки.....	23
8. Гавриловська К., Зверєва І. Порівняльний аналіз особливостей мотиваційної сфери професійних військовослужбовців та студентів, що навчаються за програмою підготовки офіцерів запасу.....	26
9. Гавриловська К., Клименко О. Особливості мотивації вступу сучасної молоді до правих громадських рухів.....	29
10. Гавриловська К., Ковальчук Ю. Особливості образу військовослужбовця у свідомості військових контрактної форми та цивільної молоді.....	31
11. Гавриловська К., Мошківський Б. Гендерні відмінності у рівні домагань спортсменів-легкоатлетів.....	33
12. Гавриловська К., Опанчук Т. Гендерні відмінності в уявленнях про кохання осіб юнацького віку.....	36
13. Гавриловська К., Пелешок Г. Динаміка образу майбутнього у студентів психологічних спеціальностей протягом навчання у ВНЗ.....	39
14. Гавриловська К., Скрицька К. Теоретичний аналіз проблеми формування Інтернет-залежності в підлітковому віці	41

15. Гавриловська К., Шаховець Ю. Психосемантичні характеристики образу дитини з синдромом Дауна.....	44
16. Ганжа І. Особливості міжстатевого сприймання у групах із різним статевим розподілом.....	46
17. Гончарук В. Особливостей емоційного вигорання вчителів ЗОШ.....	47
18. Горбань М. Порівняльний аналіз стратегій поведінки у конфліктних ситуаціях юнаків із різним соціометричним статусом.....	51
19. Гуменчук Х. Динаміка рефлексії особистісної якості «тактовний» у молодшому шкільному віці.....	53
20. Гуменюк А. Взаємозв'язок рівня самооцінки та особистісної тривожності у студентів-психологів.....	55
21. Дем'янчук Ю., Міров Д. Гендерні відмінності готовності до ризику у підлітковому віці.....	58
22. Дончев Ф. Дослідження образу тіла у свідомості трансгуманістів.....	60
23. Жигун Ю. Взаємозв'язок мотивів вибору професії та типів професійної спрямованості учнів старших класів.....	64
24. Ковальчук Ю. Процесуальні відмінності мислення дітей із розумовою відсталістю та нормою інтелектуального розвитку...	67
25. Ковтун В. Вплив корекційно-розвивальної роботи психолога на підвищення рівня комунікативності підлітків.....	69
26. Котлова Л., Гарбовська І. Особливості уявлень чоловіків та жінок про ідеального керівника організації.....	71
27. Кубайчук О. Взаємозв'язок рівня домагань та мотивів вибору професії у ранньому юнацькому віці.....	75
28. Кулаковський Т., Вигівська О. Гендерні та вікові особливості сприймання образу ідеальної роботи.....	77
29. Кулаковський Т., Захарчук О. Особливості мотивації молодших школярів з низьким рівнем успішності у навчанні.....	80
30. Курлянич А. Динаміка рефлексії особистісної якості "милосердний" у молодшому шкільному віці.....	81
31. Кухарчук В. Взаємозв'язок самооцінки тривожності та самоставлення у юнацькому віці.....	82

32. Левченко І. Гендерні відмінності проявів феномену алекситимії у «військовослужбовців».....	83
33. Листопадська М. Дослідження рівня готовності до професійного самовизначення учнів старшого шкільного віку...	86
34. Лобода О. Аналіз рівня розвитку креативності дітей молодшого шкільного віку.....	89
35. Малахова А. Психологічні особливості кризи «середини навчання» у студентів-психологів.....	92
36. Мисечко К. Психологічні особливості образу брехуна та прояву брехні в юнацькому віці.....	93
37. Михайлівський С. Психологічні особливості політичних орієнтацій працюючої молоді.....	96
38. Мельник О. Психологічні особливості ціннісних орієнтацій користувачів соціальних мереж.....	98
39. Можаровська Т., Ткачук М. Психологічні чинники виникнення та подолання страхів у молодшому шкільному віці.....	100
40. Олексенко Н. Гендерні особливості проявів астеничного синдрому у підлітковому віці.....	103
41. Омеленчук М. Психологічні особливості політичної орієнтації студентів-психологів.....	107
42. Оникійчук О. Зв'язок рівня самооцінки та агресивності у підлітковому віці.....	109
43. Осіпова А. Психологічний аналіз образу майбутнього у свідомості людей, які вивчають іноземну мову.....	112
44. Попович Д. Образ учня молодших класів у свідомості учителів із різним стажем роботи.....	114
45. Радевич М. Задоволення потреби у визнанні підлітків, включених у хореографічну діяльність (на матеріалі сучасного і народного танців).....	117
46. Радченко А. Особливості рольових установок подружжя в перші роки сімейного життя.....	119
47. Рудницький О. Вплив елементів бренду на споживчу поведінку (на матеріалах неймінгу споживчих товарів).....	122

48. Рудь Є. Рівень емоційного вигорання у педагогічних працівників спеціалізованих-училищ інтернатів залежно від стажу роботи.....	123
49. Савиченко О., Дубова С. Ціннісно-мотиваційна сфера лідерів польських громадських організацій Житомирщини.....	125
50. Савиченко О., Ільницька Т. Мотивація політичної активності осіб з числа польської національної смт. Довбиш.....	127
51. Савиченко О., Ковальчук І. Ціннісні детермінанти політичної активності осіб з числа польської національної меншини – мешканців частини м. Житомира (Мальованки).....	129
52. Савиченко О., Левченко Т. Ціннісно-мотиваційна сфера громадсько-політичних лідерів Житомирщини з числа осіб польської національної меншини як детермінанта їх політичної активності на локальному рівні (на прикладі м.Коростеня, вибори 2015 року).....	131
53. Савиченко О., Лущик А. Ціннісні детермінанти політичної активності осіб з числа польської національної меншини м. Бердичева.....	134
54. Савиченко О., Осіпчук І. Ціннісні детермінанти політичної активності осіб з числа польської національної меншини с. Довжик.....	136
55. Савиченко О., Сардаковський Я. Структура мотивації досягнення успіху у літературі для дітей, що виховуються в різних християнських традиціях.....	138
56. Савиченко О., Скрипова А. Мотивація досягнення як механізм розвитку завченої безпорадності у юнаків з різних сімей.....	141
57. Сиротіна Т. Психологічні особливості сприймання негативної інформації про тютюнові вироби курцями.....	143
58. Слюсар Т. Особливості мотиваційних тенденцій підлітків включених до образотворчої діяльності.....	146
59. Стасюк Т. Психологічні особливості образу сім'ї у дітей дошкільного віку.....	148
60. Тичина І., Дорошенко Д. Особливості рефлексії професійних здібностей студентів-психологів, які беруть участь у навчальних психотерапевтичних проектах.....	151

61. Ткачук О. Психологічні особливості образу вчителя у першокласників з високим рівнем навчальної успішності на початку навчального року.....	153
62. Фальковська Л., Пузовик Ю. Гендерні відмінності гнучкості / ригідності пізнавального контролю студентів психологічних спеціальностей.....	155
63. Фальковська Л., Соболевська А. Особливості професійної деформації працівників дошкільних навчальних закладів.....	157
64. Хомутовська О. Розвиток вольових якостей підлітків та юнаків в умовах материнської гіперпротекції.....	159
65. Чернушич І. Динаміка рефлексії особистісної якості «чесний» у молодшому шкільному віці.....	161
66. Черняєва В. Розробка та аналіз психометричних характеристик тесту мотиваційної грамотності.....	164
67. Шкодич Б. Діагностика особистісних якостей фахівців у сфері продажу.....	166
68. Шмиглюк О., Зарицька Б. Аналіз суб'єктивного ставлення представників польської національності до себе як громадян своєї держави.....	169
69. Шмиглюк О., Жмурко В. Рефлексія творчих здібностей підлітків сільських та міський шкіл: порівняльний аналіз.....	174
70. Юрчук В. Теоретико-методологічні засади дослідження мотивації досягнення та самооцінки тривожності у ранньому юнацькому віці.....	178
71. Янчевська В. Теоретико-методологічні засади дослідження динаміки структури мотивації та самооцінки творчих здібностей у ранньому юнацькому віці.....	181
72. Яцинюк Д. Психологічні особливості споживчої поведінки молоді.....	183

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНИХ ПІДЛІТКІВ У ПРОЦЕСІ ІДЕНТИФІКАЦІЇ З ГЕРОЯМИ-СИМУЛЯКРАМИ ТА МЕДІАПЕРСОНАМИ

Байдюк Анна

студентка 4 курсу соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук, доцент

І. М. Тичина

Підлітковий вік є важливим періодом тривалого процесу соціалізації особистості, в ході якого через процеси свідомого чи неусвідомленого наслідування відбувається становлення ідентичності підлітка. Внаслідок чого відбувається формування нормативної соціальної поведінки, стратегій міжособистісної взаємодії та реагування, цінностей, переконань, тощо.

У світі розвитку новітніх технологій та комп'ютеризації еталоном для наслідування у підлітковому віці все частіше стають мас-медійні симулякри. Медіаперсони (за визначенням Д. Хортон та Р. Воля) – образи реальних людей, які стали відомими завдяки значним успіхам у різних видах діяльності та мають існування лише завдяки ЗМІ, не маючи свого відображення у реальному житті [7].

Натомість, герої-симулякри характеризують образи вигаданих, штучних персонажів, які за визначенням Ж. Бодрийяра – імітують неіснуюче та здатні витіснити реальність, стираючи амбівалентність процесів життя та смерті [1].

У зв'язку з впровадження медіаосвіти в Україні, від 2010 року, як «частини освітнього процесу, яка спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа» [2] існує необхідність досліджень особливостей впливу віртуального референтного оточення на ціннісний розвиток сучасних підлітків.

Особливостями підліткового віку є криза ідентичності (Е. Еріксон), яка сприяє пошуку нових орієнтирів, ідеалів (Л.І. Божович) та прикладів для наслідування та слугує формуванню індивідуальної свідомості, смислів та цінностей.

Ідентифікація підлітка (В.С. Мухіна) відбувається на довільному та мимовільному рівнях та появляється як екстеріоризаційна ідентифікація, коли приписуються власні особливості іншим та інтеріоризаційна ідентифікація коли зовнішні переживання відчуються як внутрішні.

Мета дослідження передбачала дослідження особливостей впливу референтних медійних героїв та симулякрів на ціннісну сферу сучасних підлітків.

Дослідження проводилося на базі Житомирської загальноосвітньої школи I-III ступенів №14 серед учнів середніх класів, віком 11-14 років. Загальна вибірка становила 47 осіб.

В основі проведеного дослідження був використаний модифікований варіант методики моделювання ціннісної свідомості (ММЦС) О.Л. Музики [3] та опитувальник, розроблений на основі техніки К. Фопеля «Мої кумири» [5].

В роботі використано ідеї щодо формування та становлення ціннісної свідомості О.Л. Музики [3], перебігу процесів ідентифікації особистості В.С. Мухіної на довільному та мимовільному рівнях через процеси інтеріоризації та екстеріоризації [4], погляди Г. Олпорта про функціональну автономію, як внутрішній регулятор формування цінностей. Було створено теоретичну модель розуміння формування ціннісної сфери через процеси інтеріоризації та екстеріоризації у ідентифікації зі значимими медійними персонами. В ході аналізу результатів дослідження користувалися класифікацією медійних персонажів Ю.С. Чаплінської [6] та класифікацією характеристик бажаності наслідування героя С. Хоффнер [8].

Аналіз результатів свідчить, що для молодших підлітків серед значимих цінностей на факторно-семантичному полі виділилися цінності, які характеризують моральнісні якості «чесний», «допомагає друзям», вольову сферу «сміливий», «хоробрий», «сильний», інтелектуальну «розв'язує складні справи» та цінності, які характеризують сучасного підлітка як оптимістичного «веселий» та авторитетного «крутий». Аналіз цінностей старших підлітків виявив цінності, які характерні для успішного виконання діяльності «повністю віддається своїй справі» та характеризують загальний успіх «відомий». Особистісні моральні конструкти «чесний», «справедливий» та конструкти, які характеризують оптимістичність «веселий» та «хороше почуття гумору».

У підлітків 11-12 років на факторному полі переважаючими стали суб'єктні цінності – 58%, цінності діяльнісні та моральнісні мають рівне число проявів – 21 %. У підлітків 13-14 років переважаючими виявилися діяльнісні цінності – 41%, наступними за рівнем прояву виявилися суб'єктні цінності – 34% та найменший прояв у моральнісних цінностей – 25%. Когнітивна складність та диференціація смислових семантичних значень виділених цінностей у ціннісній свідомості підлітків 13-14 років вища в порівнянні з підлітками 11-12 років.

За класифікацією С. Хоффнер п'яти основних характеристик бажаності медійних героїв спільними для молодших та старших підлітків стали цінності категорій *успіх* (працьовитий, відомий), *інтелект* – (розумний), *гумор* (веселий), *привабливість* – жіночі якості (красивий), насильство – чоловічі якості – (мужній, сміливий, хоробрий).

За типологією реалістичності медіа персонажів Ю.С. Чаплінської у підлітків 11-12 років були виділені:

- медіа образи реальних людей (28%): *актори* (Леонардо Дікапріо, Сільвестр Сталоне) – 5%; *музиканти/співаки* (Настя Каменських, Ніна Матвієнко, Дзідзьо, Потап і Настя, Олег Винник, Тіна Кароль, Ірина Федишин) – 17%; *блогери* (Івангай) – 2%; *спортсмени* (Лео Мессі) – 2%; *гумористи* (Олена Кравець) – 2%.

- вигадані персонажі (72%): *герої фільмів* (Спайдермен, Супермен, Термінато, Тоні Старк, Дедпул, Бетмен) – 14%; *герої мультфільмів* (Колобок, Заєць, Добра Фея, Рапунцель) – 10%; *герої книг* (Шерлок Холмс, Том Соєр, Гаррі Поттер) – 7%; *герої мультсеріалів* (Наруто, Боруто, Ницу, Спанч Боб, Фіксики, Панда Кунг-Фу, Баранчик Шон, Каспер, Монстер Хай) – 22%; *герої ігор* (SJ-Карл, Саб-Зіро, Minecraft 1.8.3., Еціо Аудиторе, C.S.1.6., Wot, Splinter Cell Blacklick, Кухня Сари) – 19%.

За типологією реалістичності медіа персонажів Ю.С. Чаплінської у підлітків 13-14 років були виділені:

- медіа образи реальних людей (35%): *актори* (Леонардо Дікапріо, Сільвестр Сталоне, Джейсон Стетхем, Пол Уокер, Він Дизель, Ніколас Кейдж, Скарлет Йохансон, Крістен Стюарт, Джаред Лето, Райан Рейнольдс, Вера Житницька) – 23%; *співаки* (Зірро, Георгій Лепс, Ярмач) – 6%; *блогери* (Івангай) – 2%; *спортсмени* (Лео Мессі) – 2%; *гумористи* (Володимир Зеленський) – 2%.

- вигадані персонажі (65%): *герої фільмів* (Джеймс Бонд, Тоні Старк) – 4%; *герої мультфільмів* (Головоломка, Спіріт, Майк Вазовські, Лис Микита) – 8%; *герої книг* (Гаррі Поттер, Малюся (твір «Пані чайка», Робінзон Крузо, Персі Джексон, Мауглі, Павлуша («Тереодори з Васюківки»)) – 13%; *герої мультсеріалів* (Наруто, Фіксики, Діппер, Молнія Маквін, Барт Сімпсон, Міккі Маус, Чіп і Дейл) – 15%; *герої серіалів* (Ділан О'Брайен, Бері Ален, Віктор Полінов) – 6%; *герої ігор* (C.S.1.6, Wot, Томи Верити, Макс Колфілд (Life is Strange), арта World of Tanks, Франклін (ГТА 5), Joombler, Dota 2, WiWeR) – 19%.

Досліджувані, які займалися певними видами діяльності, обирали переважно персонажів, які досягли успіхів у даній діяльності або ж мають риси, які допомагають у досягненні цього успіху.

Цінності успішних у навчанні підлітків мають спрямованість на інтелектуальні досягнення. Підлітки з середнім рівнем досягнень мають широкий репертуар референтних осіб та видів цінностей. Підлітки з низьким рівнем успішності ідентифікувалися з героями, цінності яких свідчать про актуалізовану у підлітків потребу отримувати підтримку та допомогу.

Образи героїв у індивідуальній свідомості підлітків окрім типового, спільного для всіх, мають і відмінне ціннісне наповнення, це свідчить про те, що референтні персонажі можуть бути привабливі для різних підлітків різними рисами і якостями.

Перспективи дослідження передбачають подальше вивчення ціннісної сфери підлітків у співставленні з мас-медійними симулякрами, з якими підлітки себе ототожнюють та протиставляють.

Список використаних джерел:

1. Бодрийяр, Ж. Симулякры и симуляция / – Перевод О. А. Печенкина. – Тула, 2013. – 204 с.
2. КОНЦЕПЦІЯ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІА-ОСВІТИ В УКРАЇНІ Схвалено постановою Президії Національної академії педагогічних наук України 20 травня 2010 року, протокол № 1-7/6-150.
3. Музика О.Л. Криза творчої особистості: суб'єктно-ціннісний підхід до типології // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України, 2001. – С. 63-72.
4. Мухіна В.С. Вікова психологія. Феноменологія розвитку: підручник для студ. вищ. навч. закладів / В.С.Мухіна. - 10-е вид., Перераб. і доп. - М.: Видавничий центр «Академія», 2006 - 608 с.
5. Фопель К. На пороге взрослой жизни: Психологическая работа с подростковыми и юношескими проблемами. Ценности, цели и интересы. Школа и учеба. Работа и досуг./ Пер. с нем. – М.: Генезис, 2008. – 208.
6. Чаплінська Ю.С. Використання медіа у роботі практичного психолога [Електронний ресурс] / Ю.С. Чаплінська // Збірник статей Третьої міжнародної науково-методичної конференції «Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та українські перспективи». – Київ. : Центр Вільної Преси, Академія української преси, 2015. – С. 195-202.
7. Horton D., & Wohl R. R. Mass communication and parasocial interaction / D. Horton, R. R. Wohl // Psychiatry. – 1956. – № 19. – P. 215 – 229.
8. Hoffner C. Perceiving and responding to mass media characters. / C. Hoffner, J. Cantor // Responding to the screen: Reception and reaction processes / C. Hoffner, J. Cantor. – NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1991. – С. 63–101.

ВПЛИВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ТРЕНІНГУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ АДАПТАЦІЇ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРШОКУРСНИКІВ

Беруашвілі Світлана

студентка 3 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:

доцент кафедри соціальної та
практичної психології

О.В. Мазяр

Важливим показником на початку навчального життя в умовах університету є рівень психологічної адаптованості особистості. Адаптація – це термін, що включає показники процесу психологічного так і соціального становлення особистості в нових умовах. Адаптація студентів є предметом багатьох дискусій вчених. Саме вміння швидко адаптуватись, визначає успішність в подальшій діяльності особистості.

В наш час немає однозначного визначення поняття «адаптації». Це поняття вивчали такі вчені як А.В. Фурман, І.В. Каськов, В.П. Петленков. Адаптивність розглядається як природжена або набута можливість людини до адаптації. А саме адаптаційні можливості – як якості, що цю спроможність задовільняють.

Проблеми адаптації висвітленні в працях багатьох вчених. Важливий внесок у розкриті проблеми адаптації першокурсників до навчання в виші зробили праці А.К.Гришанова, В.Д.Цуркана, А.В.Сиомичева, Т.І. Ронгинської.

З кожним роком змінюється не тільки система навчання в виші, а й безперечно психологічно-соціальне середовище. Тому дослідження адаптації студентів є актуальним і потребує додаткових досліджень і експериментів.

Дослідження відбулося в Житомирському коледжі культури і мистецтв імені Івана Огієнка. Вибірка становила 20 студентів-першокурсників. Для визначення рівня адаптації студентів використано методику дослідження соціально-психологічної адаптації К. Роджерса - Р. Даймонда.

За результатами першого виміру були отримані наступні результати (перший відсотковий показник експериментальної групи, другий – контрольної):

І.Адаптація (57,6%, 56,9%), що є нижчим за показник норми, досліджувані не пристосовані до навчального процесу.

II.Прийняття себе (59%, 55,3%), присутній внутрішній конфлікт з самим собою.

III.Прийняття інших (49,4%, 52,2%), критичне відношення до людей, роздратування, презирство стосовно них, очікування негативного відношення до себе.

IV.Емоційний комфорт (56,6%, 58,2%), наявність виражених негативних емоційних станів.

Отже, студенти-першокурсники мають низький рівень адаптованості, їм важко дотримуватись нових вимог навчання, виникають труднощі у взаємостосунках, присутні негативні емоції.

Результати другого виміру демонструють, що рівень відсотку показників збільшився в експериментальній групі; водночас контрольна група не піддалась суттєвим змінам.

Експериментальна група:

I.Адаптація (66,8%)

II.Прийняття себе (67,5%)

III.Прийняття інших (64,9%)

IV.Емоційний комфорт (66,4%)

Контрольна група:

I.Адаптація (54,1%)

II.Прийняття себе (54%)

III.Прийняття інших (48,9%)

IV.Емоційний комфорт (56,7%)

Якщо розглянути результати експериментальної групи до проведення адаптаційного тренінгу і після, ми бачимо зміни, підвищення всіх чотирьох критеріїв: адаптації, прийняття себе, прийняття інших, емоційний комфорт. Результати контрольної групи не набули значних змін, рівень адаптації студентів зазнав регресу, і досліджувані отримали менші результати по всіх критеріях.

Якщо порівняти групи студентів-першокурсників, прослідковується те, що психологічний тренінг сприяв підвищенню адаптації в цілому. Можна зробити загальний висновок про те, що соціально-психологічний тренінг є досить ефективним і можливе його подальше використання.

Список використаних джерел

1. Фурман А. В. Психодіагностика особистісної адаптивності: Наукове видання. – Тернопіль : Економічна думка, 2000. – 197 с.
2. Гришанов Л. К., Цуркан В. Д. Социологические проблемы адаптации студентов младших курсов // Психолого-педагогические аспекты адаптации студентов к учебному процессу в вузе: Сб. науч. трудов. –Кишинев : изд-во Кишин. госуд. ун-та, 1990. – С. 3-17.

3. Розов В. І. Формування і розвиток механізмів адаптивної психофізіологічної саморегуляції у студентів.//Проблеми вищої школи. Наук.-метод. зб. – Вип.. 81. – К., 1994. – С. 87-92.
4. Гоцман О. Адаптація першокурсників до умов навчання у ВНЗ: основні труднощі та шляхи їх подолання / О. Гоцман // Магістр. – Тернопіль, 2007. – Вип. 3. – С. 48–51

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ЕРОТИКИ У РЕКЛАМІ

Божук Інна

студентка 4 курсу
соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:
Кандидат психологічних наук
В.В.Кириченко

Реклама, що має сексуальний підтекст є одним з найбільш потужних інструментів залучення споживачів, що на підсвідомому рівні пробуджує несвідомі людські інстинкти та формує потребу до придбання товару. Дане питання розглядається науковцями не тільки психології, а й представниками інших наук. Рекламу, в тому числі і з сексуальним сюжетом, можна побачити всюди. Спектр використання такої реклами дуже широкий, від продуктів харчування до брендівих товарів.

Серед науковців можна виокремити роботи З.Фрейда, К.Юнга, Е. Фромма, Ж. Бодрійяр.

Метою проведення даного дослідження є дослідити ефективність використання елементів еротичності у рекламі та вплив цієї реклами на споживачів. Дослідження проводилося у 2016 році у Житомирському Державному університеті ім. Івана Франка. Загальна вибірка складала 50 осіб (25 дівчат, 25 хлопців) - студенти 1-4 курсів, які навчаються на соціально-психологічному факультеті.

В основу дослідження було покладено припущення про те, що сучасна реклама містить велику кількість еротичних елементів. Використання елементів еротичності у рекламі стимулює покупця до придбання товару.

Для дослідження нами був обраний метод експерименту. У ході роботи нами було встановлено, що це природний, констатуючий, пошуковий, реальний експеримент.

Досліджуваним було запропоновано по черзі переглянути обрані нами товари, кількість яких склала 7 - сир, пиво, парфум, гель для душі, нижня білизна, реклама нічного клубу, телефон. При рекламуванні даних товарів було використано елементи еротики (напівоголена жінка з рекламованим продуктом у руках). Після ознайомлення з товарами було запропоновано обрати ті, які вони придбали для себе з таким рекламуванням товарів. Всі відповіді було зафіксовано у загальну таблицю результатів.

Як показали результати експерименту, досліджуваними із можливих 350 виборів, було зроблено 174, це говорить про те, що було обрано лише половину запропонованих товарів.

Найбільша кількість вибору товару серед запропонованих становить 36 виборів – гель для душі, з них 15 чоловіки, 21 – жінки. На другій позиції з кількістю виборів 32 – парфум (14 чоловіки, 18 жінки). Третю позицію займає нижня білизна, кількість виборів – 29, з них 14 чоловіки, 15 – жінки. Рекламу пива з еротичними елементами обрали 26 досліджуваних (18 чоловіки, 8 жінки). Реклама нічного клубу набрала кількість виборів 25 (19 чоловіки, 6 - жінки). Наступну позицію зайняли такі товари, як реклама сиру – кількість виборів 18 (4 чоловіки, 14 жінки) та реклама телефону - кількість виборів також 18 (8 чоловіки, 10 жінки).

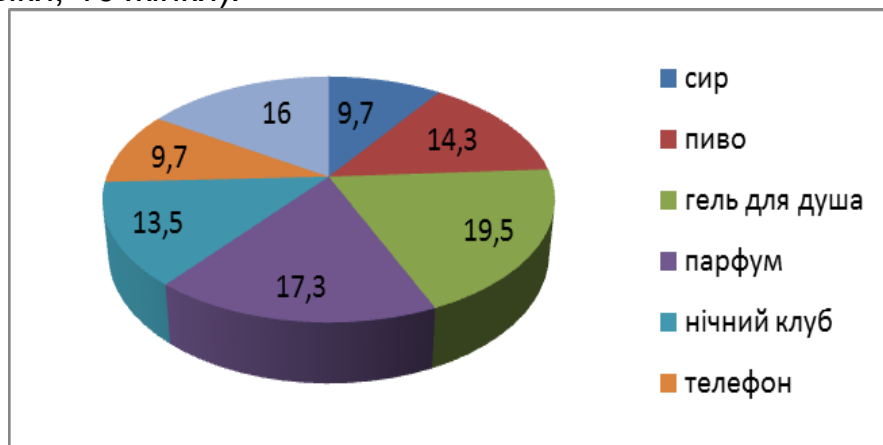

Рис.1 Відсоткове значення обраних товарів

На діаграмі ми можемо бачити, що найбільший відсоток набрали такі товари, як: гель для душі - 19,5% , парфум – 17,3% та нижня білизна – 16%, Використання еротики в рекламуванні пива, нічного клубу є менш ефективним, ніж попередні групи товарів. Адже відсоток покупки цих товарів 14,3% та 13,5%. Найменший відсоток вибору склали продукти харчування та техніка - 9,7%.

Результати проведеної роботи свідчать про те, що використання еротики у рекламуванні таких груп товару, як: засоби догляду за собою, косметика та нижня білизна ефективно впливають

на кількість вибору даного товару. Це може говорити про те, що саме у цих групах товарів вживаність елементів еротики проявляється більшою мірою, а саме така реклама привертає увагу споживача на продукт, та стимулює покупця до придбання подібного товару. Можна сказати, що при рекламі таких товарів, як продукти харчування та техніка продуктів використання еротики не є доречним, оскільки у більшості людей така реклама викликала невдоволення та не була цікава.

Отже, використання в рекламі еротичних образів дозволяє будувати стійкі асоціації між бажанням і рекламованим предметом, зрештою, підвищуючи ефективність рекламної комунікації.

ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНОЇ ЯКОСТІ «ЖАДІБНИЙ» У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ

Бондаренко Лілія

студентка 4 курсу соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри соціальної та

практичної психології **Н.О.Никончук**

У час глобальних перетворень, появи нових соціально-економічних відносин, інтеграції у світовий освітній простір одним із найактуальніших завдань сучасного суспільства є формування і розвиток творчої активності особистості. Головним завданням гуманізації та демократизації освіти в Україні є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості, формування покоління, яке здатне вчитися протягом усього життя, продуктивно розв'язувати важливі проблеми сучасності, розвивати цінності громадянського суспільства. Велику роль у вирішенні цих завдань відіграє початкова ланка школи. Фундаментальність початкової освіти – не лише у формуванні знаннєвої сфери, а й у формуванні ключових компетентностей, які є найважливішим надбанням розвивальної шкільної освіти.

Проблема формування особистісних якостей учня завжди була і є в полі зору науковців, методистів. Зокрема, у роботах О.Л. Музики питання формування особистісних якостей розглядається в контексті проблеми здібностей. Автор наголошує на тому, що рефлексія

особистісних якостей для розвитку здібностей має таке ж важливе значення, як і рефлексія умінь, дій і операцій та поцінування з боку референтних осіб [2].

За Маєрсом Д., рефлексія є тим психологічним механізмом, за допомогою якого здійснюється перехід людини на вищий рівень розвитку. Отже, необхідність її появи зумовлена усвідомленням чи скоріше переживанням людиною обмеженості вже засвоєних способів взаємодії із зовнішнім світом. Тому рефлексивний процес здійснюється стихійно. Він є засобом забезпечення соціалізації індивіда, але не стає постійно діючим механізмом розвитку людини [1].

Н.О Никончук вивчала питання розвитку рефлексії особистісних якостей учнів початкових класів. Та виокремила такі тенденції у розвитку рефлексії молодших школярів: тенденція до парадоксальної неузгодженості в колі референтних осіб, тенденція до приписування собі очікуваних особистісних якостей, до домінування моральнісних ціннісних конструктів, до закріплення деструктивних прийомів діяльності та спілкування, до спрощеної заданої системи оцінювання, до знецінювання досягнень оточуючих, тенденція до відмови в референтності [3].

Слід зазначити, що на сьогодні питання рефлексії особистісних якостей учнів початкових класів є недостатньо висвітленим. Зокрема, не вивчено питання рефлексії особистісної якості «жадібний».

Для дослідження динаміки розвитку рефлексії особистісної якості «жадібний» ми використали методику (МВДЗ) О.Л.Музики. Вибірка складала 80 осіб віком від 6 до 10 років (по 20 досліджуваних з 1, 2, 3 та 4 класу).

В результаті проведеного дослідження виявилось, що з 1 по 4 клас збільшується кількість особистісних якостей, відомих молодшим школярам. Учні 1 класу усього назвали 57 особистісних якостей. Другокласники виокремили 83 особистісних характеристик. Учні третього класу виділили 61 якість. Досліджувані четвертого класу виокремили 94 якості.

З 1 по 4 клас збільшується загальна кількість якостей, які діти використовують для опису самих себе. Так, учні 1 класу в ситуації самопрезентації назвали 40 особистісних характеристик, учні 2 класу – 50, а третьокласники і четвертокласники – 61 особистісну характеристику.

Дослідження показало, що учні 1-4 класів знайомі з якістю «жадібний». Кількість молодших школярів, які називають згадану характеристику, з віком зростає. У бесіді з дослідником якість

жадібний згадали 15% першокласників, другокласників 20%, третьокласників 45% та учнів четвертого класу 50%.

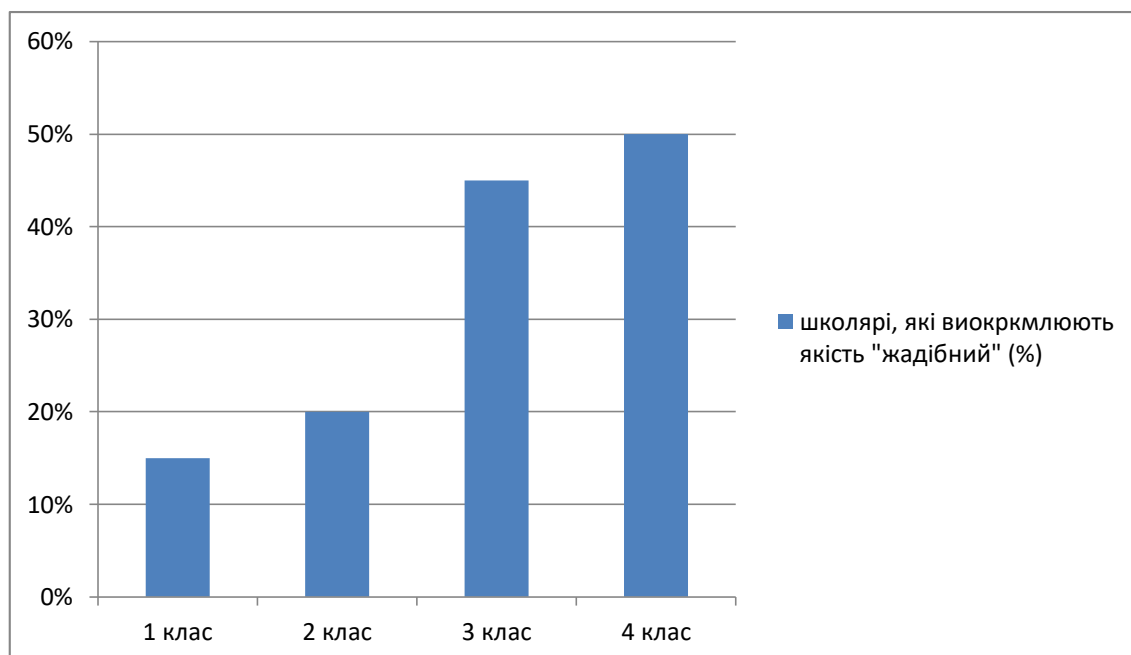

Рис. 1. Показники виокремлення якості «жадібний» учнями молодших класів

Учні всіх чотирьох класів відносять якість «жадібний» до групи негативних особистісних характеристик. Однак з віком суттєво змінюється розуміння дітьми згаданої характеристики. Якщо першокласники якість «жадібний» пояснюють переважно як *щось «погане», «негарне», «нехороше»*, то учні 4 класу пропонують більш розгорнуте і диференційоване тлумачення: *«це означає скупий; значить заgreбуший; такий, якому завжди всього мало»*.

З віком зростає кількість молодших школярів, які можуть навести приклади прояву жадібності у оточуючих людей. У 1 класі такі приклади навели 25% дітей, в другому класі 20%, третьокласників виявилось 45% та учнів четвертого класу 50% досліджуваних.

Перспективи дослідження полягають у вивченні особливостей особистісної якості жадібний учнів, які навчаються у сільських та міських школах.

Список використаних джерел:

1. Майерс Д. Социальная психология. 6-изд. / Перераб. и доп. – СПб. Питер, 2002. – 752с.
2. Музика О.Л. Ціннісна підтримка особистісного росту /Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія №12. Психологічні науки: Зб. наукових праць. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2005. – №6 (30). – Ч.ІІ. – С. 232 – 240.

3. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В.О.Моляко, О.Л.Музики. – Житомир: Вид-во Рута, 2006. – 320 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ В КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЯХ ОСІБ, ЯКІ ЗАЙМАЮТЬСЯ ЛІТЕРАТУРНОЮ ТВОРЧІСТЮ

Буравський Віталій

студент 4 курсу
соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Пирог Г.В.

Конфлікти – це невід’ємна частина нашого життя, це та реальність, з якою ми стикаємося щодня. Можливість їх виникнення існує у всіх сферах, вони народжуються на ґрунті розбіжностей і суперечностей.

К.Томас розглядав п’ять стилів поведінки в конфлікті: суперництво, уникнення, пристосування, компроміс і співробітництво. Найбільш конструктивними є стратегії співробітництва та компромісу, що задовольняють інтереси обох сторін. Найменш конструктивними є стратегії суперництва, що характеризується прагненням задовольнити свої інтереси за рахунок інтересів інших, та уникання, що характеризується відсутністю прагнення досягти власних цілей та відповідальності за прийняття рішень.

Гіпотезою нашого дослідження стало припущення про те, що люди, які займаються літературною творчістю, обирають неконструктивні стратегії поведінки в конфліктах задля того, щоб акумулювати енергію, яку надає конфлікт, і потім сублімувати власні переживання в літературних творах.

Для дослідження стилів поведінки літераторів у конфліктних ситуаціях були використані методика «Стили поведінки особистості в конфліктних ситуаціях» К.Томаса, метод вільних асоціацій та факторний аналіз. Дослідження проводилося впродовж 2015-2016 років на базі літературної спілки Житомиру «Оксія», вибірку становили 30 осіб – члени спілки та інші поети й письменники.

Проведене дослідження показало:

1. За сумарними показниками, отриманими за методикою К.Томаса «Стилі поведінки особистості в конфліктних ситуаціях», у літераторів домінують суперництво і уникання (191 проти 186). Аналіз індивідуальних даних показує, що найчастіше досліджувані обирають в конфліктній ситуації уникнення (43%) і суперництво (27%).

2. В результаті вільних асоціацій на стимул «Я в конфлікті» було отримано 600 асоціацій. За допомогою частотного аналізу вдалося виокремити двадцять найчастіше повторюваних: агресивність (19), впертість (18), злість (18), безкомпромісність (16), ігнорування (15), уникнення (14), відвертість (12), впевненість (11), компроміс (10), бійка (9), аргументування (9), врівноваженість (9), розсудливість (9), провокація (9), креативність (7), прогрес (6), натхнення (6), зміна світогляду (5), старанність (5), виснаження (5).

Перші показники підтверджують результати по методиці К.Томаса; останні асоціації (провокація, креатив, прогрес, натхнення, зміна світогляду та старанність) хоч і є найменш усвідомленими, але несуть найпотужніше значення, адже при оцінюванні вони постають як ті, що мають найбільший рівень прояву. Провокація в конфлікті з боку досліджуваних говорить не лише про суперництво, а про навмисне нагнітання ситуації, що дуже красномовно свідчить про доцільність гіпотези. Креатив додає новизни конфліктному процесу, робить його більш цікавим і творчим. Прогрес у конфлікті, я вважаю, може відчувати людина, яка розуміє та цікавиться даним процесом, вона знає наслідки конфлікту і прагне їх отримати. Деякі літератори усвідомлюють, що під час конфлікту приходить натхнення. Зміна світогляду передбачає те, що конфлікт відкриває нові сторони предметів, підживлює фантазію та надає красок проблематиці, з якою зіштовхнулася людина. Саме ці показники і наголошують на тому, що конфлікт виступає джерелом конфлікту.

3. Факторний аналіз дозволив виділити п'ять факторів, які найбільше пов'язані з поведінкою в конфлікті літераторів: злість, розсудливість, прогрес, зміна світогляду, старанність та натхнення.

Отже, за допомогою вище вказаних даних по всіх використаних методах, ми можемо судити про поведінку поета чи письменника в конфлікті, чим підтверджуємо гіпотезу. Вони перетворюють конфлікт в енергію, це поштовх до нових творінь, і ця енергія сублімується в творі, і всі залишаються переможцями. На мою думку, творчий результат поетів, які переживають на власному досвіді проблему, котру хочуть увіковічнити в творі, якісніший від тих, котрі пишуть, припустимо, зі спостереження. Саме знаннями і чіткістю емоцій відрізняються їх твори. Тому поети не послуговуються

продуктивними стратегіями поведінки в конфліктних ситуаціях, а навпаки, вони затягують них, що додає їм енергії до творчості.

Список використаних джерел

1. Ворожейкин И. Е. Конфликтология: Учебник. – М: ИНФРА-М, 2001. – 224 с.
2. Гришина Н. В. Психология конфликта. – СПб.: Питер, 2002. – 464 с.
3. Примуш М.В. Конфліктологія. Навчальний посібник. – К.: ВД «Професіонал», 2006. – 288 с.
4. Хорни К. Наши внутренние конфликты. – Спб.: Лань, 1997. – 238 с.

**ГЕНДЕРНІ ВІДМІННОСТІ У ПСИХОЛОГІЧНІЙ
ГОТОВНОСТІ ДО ВСТУПУ В ШЛЮБ**

Гавриловська Ксенія

кандидат психологічних наук, доцент

Баранчук Олена

студентка 4 курсу соціально-
психологічного факультету

Актуальність даного дослідження полягає у тому, що в Україні швидкими темпами зростає кількість розлучень. Чимало молодих людей приймає рішення вступити в шлюб необдуманно, не усвідомлюючи усієї відповідальності, яка з цим пов'язана. Не всі закохані готові прийняти нові обов'язки стосовно свого шлюбного партнера, ставитись з розумінням до прав і бажань інших членів сім'ї, прагнути до повсякденного спілкування та співпраці з партнером.

Останнім часом було проведено багато досліджень, які присвячені уявленням молоді про сімейне життя та шлюб. Зокрема, над цією темою працювали Л.Яценко (теоретичні засади підготовки молоді до майбутнього сімейного життя), М.М. Шубович, В.Б. Фаїзова (становлення системи ціннісних орієнтирів, що формують психологічну готовність до шлюбу у студентів), В.Г. Захарченко (соціально-психологічні особливості готовності молоді до подружнього життя), Т.І. Димнова (психологія сімейного образу життя) та інші [1;2;3;4].

Не зважаючи на велику кількість досліджень, ця проблема досі є актуальною та потребує подальшого вивчення.

Метою нашого дослідження було виявлення гендерних відмінностей у психологічній готовності до шлюбу. На першому етапі

ми провели методику «Маскуліність-фемінність» С. Бем. На другому етапі було проведено дослідження за допомогою методики «Тест-карта оцінки готовності до сімейного життя» (І.Ф. Юнда). На третьому етапі було проведено кореляційний аналіз між гендерною ідентичністю та психологічною готовністю до вступу в шлюб.

У нашому дослідженні взяли участь 20 неодружених пар віком від 18 до 22 років. Це студенти вищих навчальних закладів міста Житомира.

Відповідно до отриманих результатів, у дев'яти парах обоє закоханих є андрогінами. У шести парах чоловіки маскулінні, а жінки андрогінні. У п'яти парах чоловіки андрогінні, а жінки – фемінні. Пари, де чоловік маскуліний, а жінка фемінна – відсутні.

Ми виявили, що дев'ять пар мають достатній рівень підготовленості до шлюбу. Це свідчить про можливість успішного вступу до шлюбу даних пар, та готовність їх до створення повноцінної міцної сім'ї. Дані пари орієнтовані на створення міцного шлюбу та на вдосконалення взаємовідносин у період становлення шлюбного життя.

Дев'ять з двадцяти пар мають задовільний рівень готовності до шлюбу. Ці пари мають недостатній рівень розвитку самоусвідомлення та самоідентичності, недостатньо сформовані погляди на родину та партнера.

Також у двох пар існують гендерні відмінності у готовності до шлюбу. У чоловіків недостатній рівень готовності, а у жінок – задовільний. Це може свідчити про те, що у партнерів різне уявлення про шлюб.

Коефіцієнт кореляції між рівнем фемінності та рівнем готовності до вступу у шлюб у чоловіків становить 0.25. Це слабкий зв'язок. Це означає, що чим нижчий рівень маскуліності, тим вищий у чоловіків рівень готовності до вступу в шлюб. Маскулінні чоловіки меншою мірою налаштовані на створення родини.

Коефіцієнт кореляції між рівнем фемінності та рівнем готовності до вступу у шлюб у жінок становить – 0,22. Це слабкий зворотній зв'язок. Це означає, що чим вищий у жінок рівень фемінності, тим менше вони готові до вступу в шлюб.

Отже, існує взаємозв'язок між гендерною відмінністю та готовністю до вступу в шлюб. Взаємозв'язок має низький ступінь вираженості. Таким чином, в межах даної вибіркової сукупності високий рівень готовності до шлюбу буде пов'язаний з високим показником андрогінності у чоловіків та жінок.

Список використаних джерел

1. Ипполитова, Е.А. Образ брачного партнера в представлениях юношей и девушек до и после вступления в брак/ Е.А. Ипполитова// РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ "Современная психология: теория и практика": Материалы II международной научно-практической конференции 29-30 сентября 2011 г.: Москва, 2011. - 308 с. - С.98-103
2. Буленко Т. В. Особливості формування психологічної готовності до сімейного життя у студентської молоді. Автореферат дис. на здобуття наукового ступеню канд. психол. наук. 19.00.07. - К.: Інститут психології АПН України, 1995.- 25 с.
3. Жолудева С.В. Брачный возраст и психологическая готовность к вступлению в брак. // Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена №20 (49): Аспирантские тетради: научный журнал: – СПб; 2007. – С.276.
4. Калмыкова Е.С. Психологические проблемы первых лет супружеской жизни // Вопросы психологии. 2008. - № 3. - с. 83-89.

**ОСОБИСТІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СПОРТСМЕНІВ –
ВАЖКОАТЛЕТІВ З РІЗНИМ РІВНЕМ САМООЦІНКИ**

Гавриловська Ксенія

кандидат психологічних наук, доцент

Горностаї Катерина

студентка 4 курсу соціально-
психологічного факультету

Актуальність дослідження зумовлена тим, що у нашому суспільстві існують негативні стереотипи щодо спортсменів – важкоатлетів. Більшість людей сприймають їх як самозакоханих, егоїстичних, самовпевнених та конфліктних особистостей. Усі вище перераховані стереотипи присутні в рекламі та ЗМІ. Вони активно впливають на масову свідомість людей, формують спотворене уявлення про важкоатлетів. Як наслідок, батьки не поспішають віддавати своїх дітей до таких спортивних секцій. Батьки бояться, що заняття важкою атлетикою не лише зіпсують здоров'я дитини, а й чинитимуть негативний вплив на формування особистісних якостей. Це може призвести до занепаду важкої атлетики.

Дослідження даної проблематики проводилися Р.М. Найдіффером (психологія спортсмена на змаганнях) [1], О.М. Савиченко (структура спортивних здібностей) [2] у межах спортивної психології, висвітлювались у працях Л.І. Божович, М.В. Башкіна, Н.А. Дзараєвої, Н.І. Добіної, М.І. Леонова,

Ю.П. Черненко та ін. Попри це, негативні характеристики досі займають панівне місце у образі спортсмена-важкоатлета, чим і зумовлено актуальність нашого дослідження.

Ми припускаємо, що образ спортсмена-важкоатлета у масовій свідомості має переважно негативне емоційне забарвлення. Деякі негативні характеристики не відповідають дійсності: спортсмени-важкоатлети мають адекватну самооцінку та уникають вибору стратегії «суперництво» в конфліктних ситуаціях.

Для дослідження психосемантичних характеристик спортсмена – важкоатлета у масовій свідомості і того, наскільки вони відповідають реальності, ми будемо використовувати наступні методики: асоціативний експеримент; методику К.Томаса для діагностики схильності особистості до конфліктної поведінки; методику Дембо – Рубінштейн у модифікації А. Прихожан; методику Дж. Гілфорда.

У нашому дослідженні було задіяно 20 спортсменів – важкоатлетів юнацького та дорослого віку, які тривалий час займаються пауерліфтингом.

За результатами асоціативного експерименту, нам вдалося встановити, що спортсмен-важкоатлет сприймається як людина, яка самовіддано працює над удосконаленням власного тіла. Всі отримані слова-асоціації характеризують спортсмена – важкоатлета як особу чоловічої статі; масова свідомість не лишає жінкам місця у важкій атлетиці. Також, всі слова-асоціації описують спортсмена – важкоатлета як красиву людину, що має гарне, м'язисте тіло, струнку поставу, силу. Фізичні характеристики спортсмена-важкоатлета мають виключно позитивне емоційне забарвлення у масовій свідомості.

Слова-асоціації, пов'язані з тренуванням – одна з найчисельніших категорій. Найбільшу питому вагу в ній мають такі підкатегорії, що стосуються процесу тренувань, та предметами, які в ньому використовуються. Можна припустити, що з погляду масової свідомості, важка атлетика передбачає, насамперед, значну роботу, спрямовану на самовдосконалення.

Для характеристики харчової поведінки цієї групи спортсменів, використовуються негативно забарвлені слова («стероїд», «хімія»), які дуже далекі від поняття здорового харчування.

У масовій свідомості спортсмен – важкоатлет характеризується як конфліктний, агресивний, егоїстичний. Досить велика кількість негативно забарвлених характеристик стосується інтелектуальних здібностей спортсменів-важкоатлетів («тупі», «розумово відсталі»). Можливо, саме ці психосемантичні характеристики є тим чинником,

який гальмує розвиток важкої атлетики в нашій країні. Також, слід звернути увагу на характеристики спортсменів-важкоатлетів як осіб конфліктних, агресивних та закомплексованих.

Для дослідження соціального інтелекту спортсменів – важкоатлетів ми використали методику Дж. Гілфорда.

За результатами дослідження ми виявили, що спортсмени – важкоатлети мають середній рівень соціального інтелекту (12 осіб). 8 осіб мають рівень інтелекту нижче середнього. Більшість з досліджуваних мають труднощі з аналізом міжособистісних ситуацій, мають деякі труднощі в адаптації до різного роду взаємодій (сімейні стосунки, дружба). Це пояснюється різним досвідом, вмінням відрефлексовувати власні емоції та емоції, міміку інших, а також ж специфікою спортивної діяльності.

У спортсменів-важкоатлетів переважає середній рівень самооцінки. Лише троє осіб мають високу самооцінку, двоє низьку. Також, більшість досліджуваних мають високий рівень домагань. Тобто, спортсменів влаштовує наявний рівень розвитку якостей зазначених в методиці. А саме, здоров'я, розум і здібності, характер, авторитет у ровесників, уміння багато чого робити своїми руками, зовнішність, упевненість у собі.

Причинами такої самооцінки може бути виховання, позитивний вплив занять спортом, перемоги у змаганнях.

Отже, рівень самооцінки спортсменів – важкоатлетів є цілком адекватним. Тобто, стереотипи, що панують в масовій свідомості й характеризують представників цього спорту як закомплексованих, або ж надто самовпевнених, не відповідає дійсності.

Ми виявили, що спортсмени – важкоатлети найчастіше використовують у конфлікті стиль поведінки «компроміс». Найрідше спортсмени використовують стиль поведінки «співробітництво».

За результатами асоціативного експерименту ми виявили, що спортсменів-важкоатлетів сприймають як надто конфліктних осіб. Проте наші результати цього не підтверджують. Представники цього виду спорту можуть уникати конфліктів, можуть пристосовуватися до конфліктних ситуацій, вони легко йдуть на компроміс. Відносно низький рейтинг стилю «співробітництво» можна пояснити специфікою важкої атлетики як суто індивідуального виду спорту, в якому твої успіхи залежать лише від власних твоїх докладених зусиль.

Отже, негативні уявлення про конфліктність та неадекватну самооцінку спортсменів–важкоатлетів, у більшості випадків, не відповідають дійсності.

Список використаних джерел

1. Найдиффер Р.М. Психология соревнующегося спортсмена / Перев. с англ. А.В. Родионова.- М.: Физкультура и спорт, 1979.- 224с.
2. Савиченко, О.М. Теоретичне обґрунтування та емпіричне дослідження структури спортивних здібностей. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки: зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка; редкол.: В.І.Судаков [та ін.]. – К.: Логос, 2011. – Т.4: Спецпроект: «Тенденції розвитку психології в Україні: історія та сучасність» з нагоди 85-ї річниці від дня народження фундатора вітчизняної історико-психологічної науки В.А.Роменця. Вікова та педагогічна психологія. Прикладні проблеми психології. – С. 243-251.

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ МОТИВАЦІЙНОЇ
СФЕРИ ПРОФЕСІЙНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
ТА СТУДЕНТІВ, ЩО НАВЧАЮТЬСЯ ЗА ПРОГРАМОЮ
ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ ЗАПАСУ**

Гавриловська Ксенія

кандидат психологічних наук, доцент

Зверєва Ірина

студентка 5 курсу соціально-
психологічного факультету

Військова сфера – це область життєдіяльності держави, яка об'єктивно необхідна для забезпечення її динамічного, сталого і безпечного розвитку, в якій зайнято велику кількість спеціально підготовлених осіб, що мають відношення до військової справи, яка передбачає в своєму функціонуванні використання державою в потенційній або реалізованій формі військової могутності країни і регулюється за допомогою військової політики на основі військово-доктринальних установок і нормативно-правової бази.

Військова сфера має особливу соціальну значимість, специфічні характеристики й особливості.

Військова діяльність - це специфічна, цілеспрямована діяльність, результатом якої є постійна бойова готовність і боєздатність збройних сил в інтересах забезпечення безпеки і оборони країни, участі в миротворчих операціях в різних куточках земної кулі, а у разі війни – розгрому і знищення агресора.

Особливістю військової діяльності є постійна готовність в будь-який час та за будь-яких умов виконувати свої обов'язки.

На основі ретельного аналізу літератури [1-5] ми створили власну теоретичну модель мотиваційної сфери військовослужбовців (див. табл. 1).

Таблиця 1.

Особливості мотиваційної сфери військовослужбовців

Зовнішня мотивація		Внутрішня мотивація	
Вид мотивації	Характеристика	Вид мотивації	Характеристика
<i>Побутова мотивація</i>	Рівень заробітної плати, пільги, забезпечення житлом, матеріальні заохочення, пенсія	<i>Мотиви самореалізації</i>	Можливість руху «кар'єрними сходінками», особистісне захоплення військовою діяльністю, мотивація досягнення і уникнення невдач, самоствердження, самовдосконалення, прагнення до влади
<i>Професійна мотивація</i>	Престиж військових спеціальностей, професійні винагороди.	<i>Морально-етична мотивація</i>	Патріотизм, альтруїзм, особистісні цінності і переконання, гуманність, відповідальність та принциповість.
<i>Ідентифікація себе з сформованим образом професії у свідомості громадян</i>	Соціальна ідентифікація, бажання відповідати тим стереотипним стандартам і характеристикам, які сформувалися у свідомості громадян.		

Нами було проведено емпіричне дослідження мотиваційної сфери військовослужбовців та студентів, які навчаються за програмою підготовки офіцерів запасу. Наше дослідження складалось з чотирьох етапів, що передбачали проведення асоціативного експерименту, дослідження за допомогою методики «Діагностика соціально-психологічних установок особистості у сфері мотивації та потреб» О. Потьомкіної, методика діагностики мотивації досягнення успіху Т. Елерса та використання критерію Манна-Уїтні з метою виявлення особливостей зв'язку між мотивацією військовослужбовців та мотивацією студентів, які навчаються за програмою підготовки офіцерів запасу у військовому інституті імені С.П. Корольова.

Вибіркову сукупність нашого дослідження було структуровано за віком та статтю.

Аналізуючи результати асоціативного експерименту, ми бачимо відмінності у сприйманні образу військовослужбовця

цивільними громадянами і військовослужбовцями. Відмінності полягають у тому, що для цивільних громадян найбільш значимими у образі військовослужбовця є «позитивні характеристики». Дана категорія становить майже половину від загальної кількості виділених асоціацій. На противагу цивільним, військовослужбовці приділяють увагу «предметам» військової діяльності та «військовій атрибутиці». Це зумовлено тим, що військовослужбовці виділяють асоціації відповідно до того з чим вони щодня зіштовхуються на робочому місці.

За результатами дослідження за допомогою методики «Діагностика соціально-психологічних установок особистості у сфері мотивації та потреб» О. Потьомкіної, серед мотиваційних установок військовослужбовців переважає орієнтація на «процес», «альтруїзм», «працю» та «гроші». Серед студентів, що навчаються за програмою підготовки офіцерів запасу переважає орієнтація на «результат», «свободу» та «владу».

За допомогою методики «Мотивація досягнення успіху» Т. Елерса, ми дослідили домінуючі рівні мотивації досягнення успіху у військовослужбовців. В результаті дослідження ми встановили, що у військовослужбовців наявний помірний та високий рівні мотивації досягнення успіху. Серед студентів, що навчаються за програмою підготовки офіцерів запасу домінуючим є середній рівень мотивації досягнення успіху.

Список використаної літератури

1. Вилюнас В.К. Психологические механизмы мотивации человека. М., 1990. – 228с.
2. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. — СПб.: Питер, 2002 — 512 с: ил. — (Серия «Мастера психологии»)
3. Ковалев В.И. Мотивация воинской деятельности. М., 1975. – 347с.
4. Коновальчук В.Е. Особенности мотивационной сферы военнослужащих/ В.Е.Коновальчук. – Воронеж, 2005. – 39с.
5. Мильман В.Э. Метод изучения мотивационной сферы личности / Практикум по психодиагностике. Психодиагностика мотивации и саморегуляции. – М., 1990.
6. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность / Х. Хекхаузен. — 2-е изд. — СПб.: Питер; М.: Смысл, 2003. — 860 с: ил. — (Серия «Мастера психологии»).

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ВСТУПУ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ДО ПРАВИХ ГРОМАДСЬКИХ РУХІВ

Гавриловська Ксенія

кандидат психологічних наук, доцент

Клименко Олександр

студент 4 курсу соціально-психологічного факультету

Зважаючи на ситуацію, яка склалася в Україні, проблема психологічного підґрунтя участі сучасної молоді у «правих» громадських організаціях постає досить гостро. На тлі останніх подій відбуваються значні зміни, як у громадсько-політичному житті країни, так і у свідомості її громадян. Змінюється ставлення до громадсько-політичних рухів та партій, які здійснюють значний вплив на долю країни та народу.

Дослідженням громадських рухів займалися В. Васютинський (дослідження проблеми психології спільнот, масової психології та поведінки), І. Кресіна (особливості мотивації участі українців в громадсько-політичних рухах), А. Лисневська (дослідження детермінант громадсько-політичної активності сучасної молоді), Г. Циганенко (дослідження чинників схильності молоді до участі у громадсько-політичних рухах), І. Білоконь (дослідження соціально-політичних настановлень молоді), О. Петрунько (аналіз проблеми відчуження сучасної молоді від активної громадсько-політичної діяльності) та ін.

У сучасній українській політичній психології катастрофічно бракує досліджень, присвячених виявленню психологічного підґрунтя участі у певних громадських організаціях. Цим і обумовлено актуальність нашого дослідження.

Метою дослідження є визначення особливостей мотивації вступу сучасної молоді до правих громадських рухів

Ми припускаємо, що серед усіх мотивів вступу сучасної молоді до правих громадських організацій, домінують мотиви соціальної корисності та соціального визнання. Існують статеві відмінності в особливостях мотивації вступу в праві громадські рухи. Чоловіки мають вищий рівень мотивації вступу до правих громадських рухів порівняно з жінками.

Активність особистості у політичній сфері є проявом соціальної активності особистості. Соціальна активність особистості – широке поняття, яке включає дії людей у різних сферах громадського життя (правова, політична тощо). Соціальна активність включає в себе як

усвідомлені соціальні дії, так і імпульсивні, спровоковані ситуацією [1;2;3].

Мотивація сучасної молоді до вступу в праві громадські рухи – це свідомі або підсвідомі спонукання, спрямовані на досягнення особистісно значимого результату, що передбачають участь у «правому» громадському русі задля досягнення певних цілей (приносити суспільну корисність, мати захист, займатися цікавими справами тощо).

Найбільш яскравим прикладом «правих» громадських рухів є об'єднання «Правий сектор». Громадський рух «Правий сектор» виник як ситуативне угруповання революційно налаштованих активістів для того, щоб висловити відмінне від інших демонстрантів та лідерів опозиції бачення методів і цілей Євромайдану.

Для дослідження особливостей мотивації сучасної молоді до вступу в «праві» громадські рухи було використано методики: методика діагностики мотиваційної структури особистості В. Мільмана та опитувальник «МАС» М. Кубишкіної. Також було використано U-критерій Манна-Уїтні, для визначення статевих відмінностей в мотивації сучасної молоді.

Загальна вибірка досліджуваних становить 40 осіб, віком від 18 до 25 років, 20 чоловічої та 20 жіночої статі. Всі вони є членами «правих» громадських рухів: МГО «Моноліт», МГО «Сокіл», ГО «Патріот України» (Азов), «Чорний комітет», «Білий Молот», «Легіон 88», «СНА», «С14», «УНА-УНСО», «Автономні націонал-соціалісти» «Правий Сектор». Стаж перебування досліджуваних у цих громадських рухах: близько 1 року.

Згідно результатів дослідження за методикою діагностики мотиваційної структури особистості В. Мільмана, ми виявили, що дівчата показали високі результати за шкалами «Спілкування», «Загальна активність», «Творча активність», «Соціальна корисність», а також в них переважає «робоча» шкала вмотивованості.

Хлопці показали високі результати за шкалами «Життєдіяльність», «Комфорт», «Соціальний статус», а також в них переважає «житейська» шкала вмотивованості.

За методикою «МАС» М. Кубишкіної, у хлопців домінують шкали «Прагнення до досягнення мети» та «Прагнення до соціального престижу». За шкалою «Прагнення до досягнення мети» всі дівчата мають високі бали, за шкалами «Прагнення до соціального престижу» та «Прагнення до суперництва» результати дівчат перебувають на середньому рівні.

Є статистично значимі відмінності між мотивацією хлопців та дівчат за шкалою «Прагнення до суперництва»: хлопці налаштовані на суперництво в соціально-політичній сфері більше за дівчат.

Як бачимо, дівчата більшою мірою керуються мотивами соціальної корисності, вони більш відповідально ставляться до перебування в даних організаціях, мають яскраво виражений творчий підхід до роботи. У хлопців більше виражений «житейський» профіль вмотивованості при вступі у праві громадські рухи, що може свідчити про наявність особистих інтересів та бажань, які можна задовольнити, перебуваючи в «правих» громадських рухах.

Список використаних джерел

1. Чолій С.М. Модель мотиваційних чинників громадської діяльності молоді / С. М. Чолій // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави : зб. наук. праць ; за заг. ред. М. М. Слюсаревського; упоряд. Л. А. Найдьонова, Г. В. Мироненко. – К. : Міленіум, 2010. – Вип. 10. – 305 с.
2. Грабовська С.Л., Чолій С.М. Соціальна активність в процесі соціалізації особистості / С. Л. Грабовська, С. М. Чолій // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України; за ред. С. Д. Максименка. – К., 2010. – Т XII. – ч. 1. – 181 с.
3. Гавриловська, К. П. (2008) Діагностика рівня мотивації активності особистості у системі правових норм держави. Проблеми емпіричних досліджень у психології (1). pp. 217-224.

ОСОБЛИВОСТІ ОБРАЗУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ У СВІДОМОСТІ ВІЙСЬКОВИХ КОНТРАКТНОЇ ФОРМИ ТА ЦИВІЛЬНОЇ МОЛОДІ

Гавриловська Ксенія

кандидат психологічних наук, доцент

Ковальчук Юлія

студентка 4 курсу соціально-
психологічного факультету

У наш час актуальною є проблема ставлення до військової служби загалом і, безпосередньо, до військовослужбовців. Ставлення до військових, у зв'язку з подіями на Сході України, зазнало значних змін. Кожен солдат, який захищає своє країну, має бути для українців героєм. Проте це не завжди так. У кожного є свої погляди на ситуацію, що склалась в країні. Неабияк впливає на

ставлення до військових ЗМІ, що можуть створювати як позитивний, так і негативний образ військовослужбовця.

Образ військовослужбовця формується під впливом суб'єктивних та об'єктивних факторів. Це може бути система економічних чи політичних відносин, духовні цінності та правові норми тощо. Також на це можуть впливати стосунки всередині військового колективу між офіцерським та рядовим складом, відносини між представниками армії та цивільними. Негативний образ військовослужбовця може ускладнювати процес набору до армії, зумовлювати низький рівень мотивації молоді до здійснення військової кар'єри, ускладнювати реабілітацію ветеранів АТО.

Дослідженням проблеми ставлення до військової служби займалися такі науковці: О.В. Бушков, О.О. Обознов, В.О. Пономаренко, А.Г. Караяні [1] та інші. Образ військового досліджували Б.А. Агеев, С.В. Василевич, Г.О. Ковальська [2] та ін.

Метою даного дослідження було дослідити та порівняти особливості образу військовослужбовця у свідомості військових контрактної форми та цивільної молоді. Ми припускаємо, такі відмінності існують.

Дослідження проводилося з військовослужбовцями 95-тої окремої аеромобільної бригади м. Житомир та студентами Житомирського університету ім. Івана Франка, які не мають стосунку до військової служби. В дослідженні взяли участь 40 осіб, 20 з них військовослужбовці контрактної форми та 20 представників цивільної молоді.

Вік: від 20 до 30 років, всі досліджувані чоловічої статі.

На першому етапі досліджувані отримали бланк, на якому пропонується написати 10 асоціацій, що виникають у них на словостимул «військовослужбовець». Досліджуваним не дається ніяких обмежень щодо кількості та виду словесних реакцій. На другому етапі, після частотного аналізу результатів, досліджуваним пропонувалось оцінити за 10-бальною шкалою значимість виділених ознак. На третьому етапі, результати дослідження піддавались статистичній обробці даних, було проведено факторний аналіз.

Після аналізу та інтерпретації результатів дослідження, ми виявили, що у свідомості військових контрактної форми образ військовослужбовця асоціюється, переважно, з такими поняттями як: «АТО», «армія», «зброя», «війна», «мужність», «звання». В свідомості цивільної молоді образ військовослужбовця асоціюється з такими поняттями як: «війна», «герой», «сила», «безпека», «мужність». Після проведення порівняльного аналізу ми виявили, що поняття, якими описується образ військовослужбовця, є різними.

Військові це поняття асоціюють з характеристиками, що безпосередньо пов'язані з їх професійною діяльністю, а саме: «зброя», «звання», «армія», в той же час цивільна молодь називає поняття, що стосуються особистості військового: «герой», «сила», «безпека».

Проте, в особливостях образу військовослужбовця у військових контрактної форми і цивільної молоді є й спільні категорії. Цими категоріями є: «війна» та «мужність». Це можна пояснити ситуацією, що склалась в нашій країні та стереотипними уявленнями про захисника Вітчизни.

Перспективою подальших досліджень є вивчення основних факторів, що впливають на формування образу військовослужбовця у масовій свідомості.

Список використаних джерел

1. Караяни А. Г. Прикладная военная психология / А. Г. Караяни, И. В. Сыромятников. – СПб. : Питер, 2006. – 480 с.
2. Ковальська Г. О. Образ ідеального військовослужбовця в уявленні мобілізованих солдат / Г. О. Ковальська // Науковий Вісник Херсонського державного університету. – 2014.– Вип. 2. – С. 67 – 71.

ГЕНДЕРНІ ВІДМІННОСТІ У РІВНІ ДОМАГАНЬ СПОРТСМЕНІВ-ЛЕГКОАТЛЕТІВ

Гавриловська Ксенія

кандидат психологічних наук, доцент

Мошківський Богдан

студент 4 курсу соціально -
психологічного факультету

Спортсмени завжди ставлять перед собою високі цілі, яких вони прагнуть досягнути. Засобом для досягнення таких цілей є змагання. Саме на змаганнях спортсмени можуть показати свій професійний рівень та все те, на що вони здатні, а також перевершити своїх конкурентів у завзятій боротьбі. У змаганнях завжди є ті, хто виграв, і ті, хто програв. Однією з причин перемоги є достатній рівень домагань, впевненість в собі та в своїх здібностях.

Проблемою відмінностей у рівні домагань спортсменів різної статі займалися такі вчені, як В. Тимошенко, О. Савиченко (ціннісно-мотиваційні механізми розвитку спортивних здібностей) [1], У.Кролл (група особистісних рис у спортсменів) [2] та ін.

Метою нашої роботи є дослідження особливостей взаємозв'язку рівня домагань та гендерної ідентичності у спортсменів - легкоатлетів. Ми припускаємо, що такий взаємозв'язок існує. Чим вищий рівень маскулінності, тим вищим буде рівень домагань спортсмена.

Для досягнення мети було проведення дослідження за допомогою таких методик: методика «Самооцінка рівня домагань» Шварцландера для визначення рівня домагань; методика «Маскулінність - Фемінність» Сандри Бем для діагностування гендерної ідентичності. Також було проведено кореляційний аналіз для визначення особливостей взаємозв'язку гендерної ідентичності та рівня домагань спортсменів.

Отримані в результаті проведеного емпіричного дослідження дані про те, що існує зв'язок між гендерною ідентичністю та рівнем домагань у спортсменів, можуть бути використані спортивними психологами для створення певних тренінгових програм та занять для спортсменів.

За результатами теоретичного та емпіричного аналізу гендерних відмінностей у рівні домагань спортсменів – легкоатлетів можна зробити такі висновки: у спортсменів - легкоатлетів проявляються риси як маскулінного, так і фемінного типів. Поєднання фемінного та маскулінного типів не є дисгармонійним, а, навпаки, сприяє збереженню високого рівня сконцентрованості, впевненості в власних силах. На Рис. 1. представлено порівняльні результати дослідження гендерної ідентичності хлопців та дівчат, що займаються легкою атлетикою.

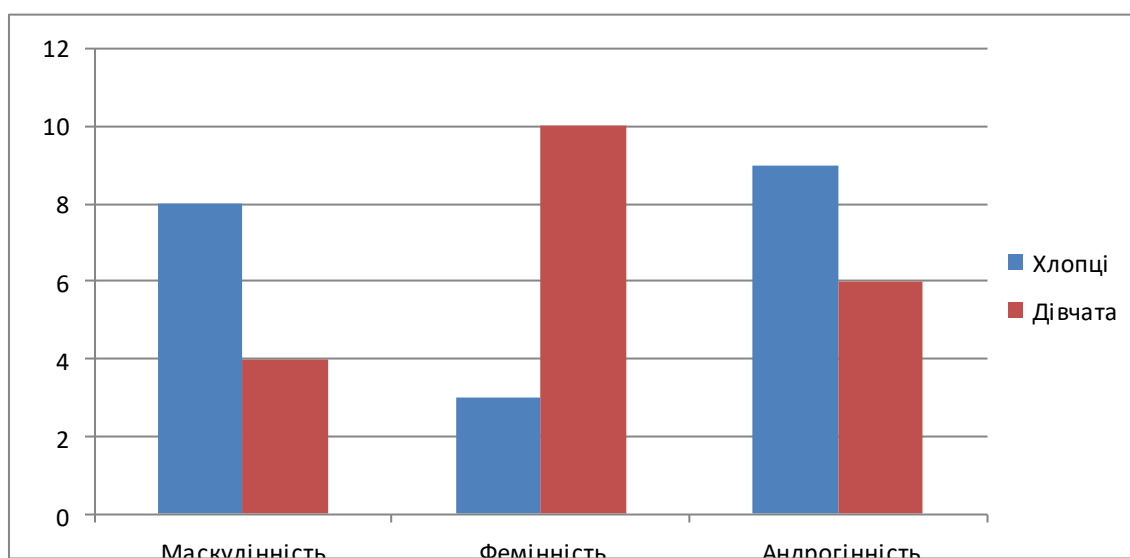

Рис. 1. Результати дослідження гендерної ідентичності спортсменів-легкоатлетів

Результати дослідження рівня домагань показують, що рівень домагань у хлопців та дівчат значно відрізняються залежно від ситуації. На тренуванні з легкої атлетики рівень домагань знаходився, переважно, на низькому та середньому рівнях. А перед змаганнями рівень домагань у спортсменів зростає і знаходиться на середньому та високому рівнях. Це свідчить про те, що рівень домагань у спортсменів - легкоатлетів змінюється залежно від ситуації. Статеві відмінності у рівні домагань спортсменів-легкоатлетів перед змаганнями можна побачити на Рис. 2.

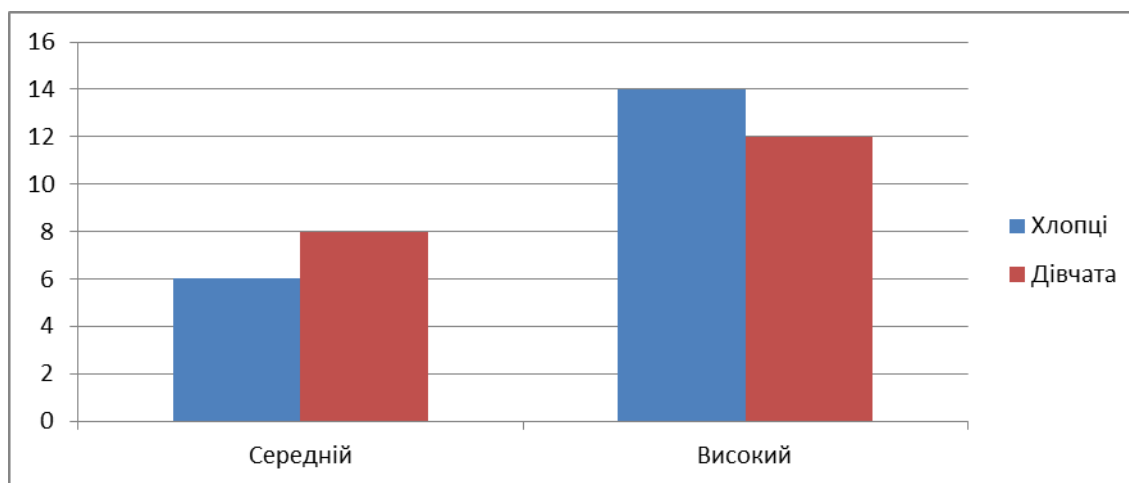

Рис. 2 Результати дослідження рівня домагань спортсменів-легкоатлетів

Ми бачимо, що спортсмени – легкоатлети перед змаганнями мають середній та високий рівні домагань. Великої різниці у рівні домагань між хлопцями та дівчатами перед змаганнями з легкої атлетики немає.

Отже, значних гендерних відмінностей у рівні домагань спортсменів – легкоатлетів не виявлено, перед змаганнями всі спортсмени однаково серйозно налаштовані на перемогу.

Список використаних джерел

1. Савиченко О.М. Ціннісно-мотиваційна регуляція розвитку спортивних здібностей у юнацькому віці: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Луцьк, 2009. – 21 с.
2. Гогунів Е.Н., Мартянов Б.И. Психология физического воспитания и спорта: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2000 – 125 с.

ГЕНДЕРНІ ВІДМІННОСТІ В УЯВЛЕННЯХ ПРО КОХАННЯ ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

Гавриловська Ксенія

кандидат психологічних наук, доцент

Опанчук Тетяна

студентка 4 курсу соціально-
психологічного факультету

Кожна людина на певному етапі свого життя переживає стан закоханості. Перше кохання – це прекрасне та світле почуття, яке запам'ятовується на все життя. За своєю природою, перше кохання романтичне. З ним можуть бути пов'язані як щасливі моменти, так і моменти страждань. Для когось перше кохання стає світлим переживанням, а комусь приносить багато відчаю та розчарувань, які можуть вплинути на подальшу долю.

Проблемою дослідження психологічних особливостей кохання займалися багато науковців: А. Адлер, А. Маслоу, З. Фрейд, Р. Мей, Р. Стернберг та інші [1, 2].

Проте, ця тема залишається не до кінця вивченою, чим і обумовлена актуальність нашого дослідження.

За мету ми ставили виявлення гендерних відмінностей у психосемантичних характеристиках уявлень про кохання в осіб юнацького віку.

Вибірка дослідження становила 15 закоханих пар, віком від 17 до 23 років, не одружені.

Програма дослідження передбачала ряд послідовних дослідницьких етапів: проведення дослідження за методиками «Шкала установок кохання»; «Шкала кохання і симпатії»; «Маскуліність-фемінність» С.Бем; асоціативний експеримент та факторний аналіз.

За методикою «Шкала установок кохання», ми отримали наступні результати. Із 15 досліджуваних пар у 9 пар співпали типи кохання. 6 пар мають спільний тип кохання «Агапе» - це жертвна, безкорислива любов. Та 3 парам притаманний стиль кохання «Ерос» - це захоплена, палка закоханість, заснована в першу чергу на відданості і прихильності до коханої людини, а потім вже на сексуальному потязі. Партнери з інших 6 пар мають різні типи кохання. Чоловіки мають тип кохання «Ерос», у жінок з цієї пари спостерігається тип кохання «Агапе». Такі розбіжності партнерів можуть свідчити про те, що жінки більше налаштовані на

серйозні та довготривалі стосунки. Чоловіками ж, ці стосунки сприймаються як тимчасові.

Отже, після аналізу отриманих даних, ми визначили два домінуючих стилі кохання: «Агапе» та «Ерос». Перший стиль притаманний дівчатам (11 з 15 осіб), у людей з даним стилем кохання спостерігається схильність до самовіддачі коханим, повне прийняття і повага коханих, бажання спільно розвиватися, ставати краще. В цьому стилі поєднується ніжність, надійність, відданість та пристрасть, це і вважається важливим, а вже потім сексуальний потяг. Тобто, дівчата налаштовані на серйозні та довготривалі стосунки, і вбачають в своєму партнері майбутнього чоловіка. У хлопців переважає стиль кохання «Ерос» (9 з 15 осіб), тобто, вони ще не налаштовані на серйозні стосунки, оскільки в людей з даним стилем кохання у відносинах відбувається ідеалізація партнера, що в швидкому часі може призвести до розчарування, і, надалі, до розставання. Тобто, даний вид любові вважається руйнівним для обох партнерів. Після розчарування починається пошук нового партнера. Отже, ці відносини можна вважати короткотривалими.

За методикою «Шкала кохання і симпатії» у 11 пар переважає кохання у відносинах та у 3 пар чоловіки проявляють більше симпатію, а жінки кохання.

Спільна симпатія у досліджуваних може свідчити про відносно не тривалі стосунки партнерів, вони знаходяться на початковій стадії відносин, де пізнають один одного та стають все ближчими. Якщо симпатія з часом не перейде в закоханість, то такі стосунки будуть короткотривалими. Пари, в яких переважає почуття кохання, орієнтовані вже на серйозні стосунки, так як пройшли стадію симпатії. Щодо розбіжностей почуттів у парах, можна припустити, що жінки, на відміну від своїх партнерів, більше готові до серйозних та довготривалих стосунків.

За методикою С. Бем «Маскулінність-фемінність» ми визначили, що із 15 закоханих пар, у 5 з них обидва закоханих андрогіни, тобто в них на паритетних засадах представлені риси як маскуліного, так і фемінного типів, причому ці риси представлені гармонійно і взаємодоповнюються. Вважається, що така гармонійна інтеграція маскуліних і фемінних рис підвищує адаптивні можливості андрогінного типу. При цьому, велика м'якість, стійкість в соціальних контактах і відсутність різко виражених домінантно-агресивних тенденцій в спілкуванні ніяк не пов'язані зі зниженням впевненості в собі, а, навпаки, проявляються на тлі збереження високої самоповаги, впевненості в собі і самоприйняття. У трьох парах хлопці маскуліні, дівчата

фемінні. У трьох парах хлопці маскулінні, а дівчата андрогінні. У чотирьох парах хлопці андрогінні, дівчата фемінні.

У нашій роботі процедура психосемантичного дослідження образу кохання проводилася за допомогою асоціативного експерименту, зі словом-стимулом - «кохання», на яке досліджуваним потрібно було написати 5 слів-асоціацій. Всі отримані слова-асоціації у жінок було поділено на 4 смислові категорії: «позитивні характеристики», «фізіологічні характеристики», «сім'я» та «символи кохання». Після обробки даних, ми отримали наступні результати.

У жінок найбільший відсоток набрала категорія «Позитивні характеристики» - 70,7%. В цю категорію віднесено найбільшу кількість слів-асоціацій (53). Сюди увійшли такі слова-асоціації як: «вірність», «радість», «щастя», «ніжність», «турбота», «підтримка», «взаєморозуміння», «відданість» тощо. Це може свідчити про те, що для дівчат на даний час є важливим, щоб стосунки були насичені радісними моментами.

Слова-асоціації чоловіків ми поділили на 6 категорій: «позитивні характеристики», «негативні характеристики», «зобов'язання», «фізіологічні характеристики», «сім'я» та «символи кохання». Після обробки даних, було отримано наступні результати.

У хлопців найбільший відсоток набрала категорія «Позитивні характеристики» - 49,3%, сюди віднесено найбільшу кількість слів-асоціацій (37). В дану категорію входять такі слова: «повага», «щастя», «комфорт», «взаєморозуміння», «довіра», «надійність», «задоволення», «романтика» тощо. Як і в дівчат, це може свідчити про те, що на даний час важливим фактором є те, щоб стосунки мали позитивне емоційне забарвлення, були насичені радісними та щасливими моментами.

Отже, існують гендерні відмінності в уявленнях про кохання.

Список використаних джерел

1. Поликарпов В.А. Психология первой любви. Мн.: Экономпресс, 2002. - 208 с.
2. Цветкова Н.А. Гендерные особенности представлений о любви в юношеском возрасте / Н.А.Цветкова, Е.Ю.Макарова // Теория и практика общественного развития. - 2014. - №21. - С. 318-322.

ДИНАМІКА ОБРАЗУ МАЙБУТНЬОГО У СТУДЕНТІВ ПСИХОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ПРОТЯГОМ НАВЧАННЯ У ВНЗ

Гавриловська Ксенія

кандидат психологічних наук, доцент

Пелешок Ганна

студентка 4 курсу соціально-
психологічного факультету

Образ майбутнього – це складне інтегральне утворення, яке включає в себе ціннісні орієнтації, життєві плани, засвоєні стереотипи і настановлення, елементи рефлексії і самооцінки, емоційне ставлення до майбутнього.

Проблему формування образу майбутнього, більшою чи меншою мірою, висвітлювали К.Г. Юнг (процес побудови образу майбутнього як своєрідний момент інтуїції, тобто сприйняття можливостей, які утримуються у ситуації) [1], О.Н. Леонтьєв (модель образу майбутнього) [2], К.О. Абульханова-Славська (психологічна, особистісна і життєва перспектива як чинник впливу на здатність людини передбачати майбутнє, прогнозувати його, уявляти себе в майбутньому) [3], О.В. Посацький (особливості образу майбутнього в юнацькому віці) [4] та ін.

Нами було проведене емпіричне дослідження динаміки образу майбутнього студентів психологічних спеціальностей. Загальна вибірка досліджуваних становила 80 осіб: 20 студентів першого курсу, серед яких 16 дівчат та 4 хлопці; 20 студентів другого курсу, серед яких 18 дівчат та 2 хлопців, 20 студентів третього курсу (17 дівчат, 3 хлопців) та 20 студентів четвертого курсу (16 дівчат та 4 хлопці). Вік досліджуваних: 18-22 роки.

Дослідження було проведено в три етапи: асоціативний експеримент; факторний аналіз результатів асоціативного експерименту (за допомогою програми Statistica 6.0.); контент-аналіз.

Ми припускали наявність у образі майбутнього студентів психологічних спеціальностей орієнтацій на професійну діяльність та на сімейні цінності.

Після проведення асоціативного експерименту ми отримали наступні результати. У студентів першого курсу образ майбутнього складається, переважно, з категорій, які несуть позитивний характер і пов'язані з професією психолога. Основу образу майбутнього складають нематеріальні цінності. Провідним в уявленнях

другокурсників є образ майбутньої роботи, яка, на думку студентів, буде комфортною та цікавою, приносить нові враження. Слід зауважити, що не вказано чітко, якої сфери вона буде стосуватися. Увага акцентується лише на умовах праці, а не на спеціальності. Важливе значення надається дітям, коханню, що протиставляються матеріальним благам. Основним у образі майбутнього для студентів третього курсу є прагнення до змін, які можуть призвести до позитивних наслідків. Також важливим результатом є розмежування категорій «діти» та «турбота». Тобто, на даний момент, у образі майбутнього турботи не пов'язані з дітьми та сімейним побутом. Найбільш ймовірно, що студенти на даному етапі прагнуть самовизначитись, розібратися зі своїми бажаннями і ще не готові до створення власної сім'ї. У студентів четвертого курсу найбільше асоціацій пов'язані із сімейними цінностями. Поняття «щаслива родина» протиставляється поняттям, які передбачають здобуття матеріального статусу та діяльності, що пов'язана з професією.

За результати контент-аналізу нам вдалося виявити наступне:

- своє майбутнє студенти першого курсу пов'язують з психологією, зображують свою майбутню діяльність як успішну та прибуткову. Сім'я не виходить на перший план, але є невід'ємною частиною щасливого майбутнього;

- уявлення про власне майбутнє у студентів другого курсу є дещо абстрактним, без особливої конкретизації. Вони пов'язують його з діяльністю, яка була б комфортною та приносила задоволення, але не вказують, якої сфери вона стосуватиметься. Особлива увага приділяється навчанню у ВНЗ, виникає бажання стати більш успішним у цій сфері. Сімейні цінності представлені мріями про майбутніх дітей.

- у студентів третього курсу образ майбутнього більшою мірою складається з емоційних характеристик та опису почуттів, щодо можливих подій у житті. Важливою умовою щасливого майбутнього є зміни, які надають впевненості та створюють кращі умови життя. Акцентація на сімейні цінності є слабо вираженою. Головною проблемою є пошук себе, усвідомлення власної значимості.

- студенти четвертого курсу в образі власного майбутнього найчастіше виділяють сімейні цінності. Сім'я є умовою щасливого майбутнього. Опис сімейного життя насичений великою кількістю деталей, наповнений лише позитивними характеристиками. Професійна діяльність не пов'язана з конкретною спеціальністю, але виступає як успішна та прибуткова.

Узагальнивши результати дослідження можна сказати, що студенти першого курсу характеризують власне майбутнє позитивно

та пов'язують його з майбутньою роботою, а саме професійною діяльністю у галузі психології. Важливе місце також приділяється майбутній сім'ї. Студенти другого курсу орієнтуються на комфортне, щасливе майбутнє, але не дають чітких визначень, щодо способів досягнення своїх цілей. Уявлення про власне майбутнє у студентів другого курсу є дещо абстрактним, без особливої конкретизації. Вони пов'язують його з діяльністю, яка б приносила задоволення, але не вказують якої сфери вона стосуватиметься. Орієнтація на сімейні цінності постає у образі майбутнього шлюбного партнера та бажанні мати дітей. На третьому курсі у образі майбутнього студентів виникають сумніви, прагнення до змін у житті, бажання досягнення нових цілей, але без особливою конкретизації у якій сфері діяльності. Орієнтація на сімейні цінності слабо виражена. Студенти четвертого курсу актуалізують свою увагу на сімейному благополуччі. Перед студентами четвертого курсу виникає протиріччя «сім'я або кар'єра», але пріоритетним для них є створення сім'ї, як умова щасливого майбутнього.

Список використаних джерел

1. Юнг К.Г. Человек и его символы. М., Педагогика, 1997. 368 с.
2. Леонтьев А. Н. Образ мира : Избранные психолог. произведения : в 2-х т. / А. Н. Леонтьев. – М. : Педагогика, 1983. – Т. II. – С. 251–262.
3. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни. — М.: Мысль, 1991. — 299с.
4. Посацький О.В. Особливості образу майбутнього в юнацькому віці / Збірник наукових праць інституту психології ім. Г.С. Костюка / За ред. Максименка С.Д. - К., 2004. - Т. 6. - Вип. 3. - С. 264 – 272.

**ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ
ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ**

Гавриловська Ксенія

кандидат психологічних наук, доцент

Скрицька Катерина

студентка 5 курсу соціально-
психологічного факультету

Нині мережа Інтернет є досить популярною серед різних вікових категорій та різних верств населення. Адже за допомогою соціальних мереж люди здійснюють різні онлайн-операції, що стосуються пошуку інформації, оплати комунальних послуг, придбання речей та пошуку нових знайомств. Зважаючи на це, Інтернет займає важливе місце в житті сучасних людей. Така

надмірна популярність кіберпростору може призводити до формування Інтернет-залежності у користувачів.

На нашу думку, Інтернет-залежність найчастіше формується в осіб підліткового віку. Це пов'язано з тим, що підлітки знаходяться в перехідному періоді від дитинства до дорослості. Вони намагаються відчувати себе вже дорослими та робити все, що роблять їхні старші брати й сестри, батьки та друзі. Така необхідність відчувати себе дорослими й самостійними, може спричиняти формування залежності від соціальних мереж. Цю думку підтверджує О. Камінська, яка стверджує, що Інтернет є тією сферою, де молода людина відчуває себе дорослою, самостійною та значущою. Мережа стає тим середовищем, де молодь може усамітнитися, обговорити свої інтереси та проблеми з однолітками, при бажанні зберігаючи анонімність. Саме перебуваючи в Інтернет-мережі, молода людина відчуває себе комфортно та впевнено, може задовольнити свої приховані бажання та не контролюється дорослими [2].

Надвичайно актуальним у даний час є питання про чинники, які провокують Інтернет-залежність у осіб підліткового віку.

На думку Н. Максимової, до психологічних чинників, що провокують Інтернет-залежність у підлітковому віці слід віднести: психологічні захисти, рівень самооцінки та задоволеність умовами життя. Перераховані феномени являються досить поширеними в підлітковому віці, вони тісно пов'язані між собою і стосуються психологічного здоров'я молоді [3].

З погляду Т. Вакуліч, до соціально-психологічних чинників формування Інтернет-залежності слід віднести: тісноту міжособистісних контактів, афіліацію, адаптацію та рівень успішності у встановленні емоційних контактів. Перераховані чинники тісно пов'язані між собою [1].

Під поняттям «тіснота міжособистісних контактів», ми розуміємо небажання заводити близькі контакти з оточуючими людьми. Дана ситуація може бути пов'язана з низьким рівнем самооцінки. При наявності низького рівня самооцінки, підлітки починають відчувати себе невпевненими у своїх силах. Такий довготривалий емоційний фон може супроводжуватись складнощами у встановленні емоційних контактів й завдавати чимало незручностей. Тоді підлітки починають шукати шляхи зняття емоційної напруги, використовуючи Інтернет.

На думку Е. Рягузової, до ситуаційних чинників, що провокують Інтернет-залежність відносяться: наявність або відсутність психотравмуючої ситуації та характер реагування на психотравмуючу проблему, що може супроводжуватись

переключенням уваги на інший вид діяльності [4]. Ці чинники є взаємопов'язаними й доповнюють один одного. Так, при виникненні будь-якої травмуючої ситуації, людина намагається забути все, що було з нею і починає шукати шляхи переключення уваги. При відсутності улюбленого заняття, підтримки друзів та рідних, при слабкій нервовій системі, людина може почати захоплюватись Інтернетом, алкоголем, наркотиками, що згодом переростає в залежність.

Аналізуючи наукову літературу з проблеми Інтернет-залежності у підлітковому віці, ми визначили три групи чинників, що, на наш погляд суттєво впливають на формування Інтернет-залежності в осіб підліткового віку (див. Табл.1).

Табл.1.

Чинники, що провокують інтернет-залежність у підлітковому віці

Групи чинників	Складові	Особливості прояву у Інтернет-залежних підлітків
Психологічні чинники	Психологічні захисти	несформованість і неефективність психологічних захистів.
	Самооцінка	низький рівень самооцінки
	Задоволеність умовами життя	незадоволення умовами життя у цілому, переживання бідності.
Соціально-психологічні чинники	Тіснота міжособистісних контактів	небажання близьких контактів з оточуючими.
	Афіліація	високий рівень прагнення до прийняття та низький рівень страху відторгнення
	Адаптованість	соціальна дезадаптація
	Успішність у встановленні емоційних контактів	дефіцит спілкування
Ситуаційні чинники	Наявність або відсутність психотравмуючої ситуації	наявність психотравмуючої ситуації
	Характер реагування на психотравмуючу проблему	уникнення проблеми шляхом переключення уваги.

Перераховані феномени, що провокують Інтернет-залежність, є досить важливими у житті підлітків. При наявності психологічних, соціально-психологічних чи ситуаційних проблем, підліток всіляко намагатиметься уникати проблем, неприємного минулого досвіду за допомогою занурення у віртуальний світ, де все є безпечним та знайомим, де не існує перешкод для отримання емоційного задоволення.

Список використаних джерел

1. Вакуліч Т. Феномен інтернет-залежності підлітків у мережі "Інтернет" / Т. Вакуліч // Освіта і управління : Науково-практичний журнал . – 2006 . – Том 9. – №2 . – С.155-160.
2. Камінська О. В. Інтернет-залежність як актуальна проблема сьогодення / О. В. Камінська // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Психологія і педагогіка. - 2013. - Вип. 22. - С. 41-45.
3. Максимова Н.Ю. О склонности подростков к аддиктивному поведению // Психол. журнал. – 1996. – Том 17. – №3. – С.149-152.
4. Рягузова Е.В. Психологическая ситуация как предмет теоретической рефлексии // rjaguzova@yandex.ru // http://psyjournals.ru/sgu_socialpsy/issue/30270_full.shtml.

**ПСИХОСЕМАНТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОБРАЗУ ДИТИНИ З
СИНДРОМОМ ДАУНА**

Гавриловська Ксенія

кандидат психологічних
наук, доцент

Шаховець Юлія

студентка 5 курсу соціально-
психологічного факультету

Синдром Дауна – це найпоширеніша з усіх відомих на сьогоднішній день форма хромосомної патології. Діти з синдромом Дауна, – це особливі діти, яким дуже потрібні турбота, увага, любов, тепло і затишок. Особливість цих дітей зумовлює одна зайва пара хромосом, яка змінює сприймання світу, наповнює його сонцем і радісними емоціями і позбавляє злих намірів. Але проблемою є те, що діти з таким діагнозом відстають у розвитку порівняно зі своїми однолітками. Ця проблема, в першу чергу, лягає на плечі їх батьків, адже дитині з синдромом Дауна потрібно приділяти набагато більше уваги та часу, ніж звичайній дитині, потрібно більше навчати, більше займатися з дитиною, щоб вона не відставала у розвитку від своїх однолітків. Ці проблеми загострюється особливо коли дитина з синдромом Дауна йде навчатися у школу до інклюзивного класу. Такій дитині важко адаптуватися до нових умов і також є ризик негативного ставлення з боку однолітків. Всі ці фактори безпосередньо впливають на емоційну сферу дитини, тому потрібно навчати дитину і розвивати її емоційну сферу за допомогою тренінгових занять.

Дослідженням проблем людей з синдромом Дауна займалися такі науковці: Д. Л. Даун (вперше охарактеризував цей синдром як окрему форму психічного розладу), Д. Лежен [3] (виявив, що синдром Дауна виникає через наявність додаткової хромосоми; активно відстоював необхідність поваги людської гідності людей з синдромом Дауна і турботи про них), Р. Турпін [2] вивчав монголізм (так раніше називався синдром Дауна), Т.П. Медведєва [4] описала розвиток пізнавальної діяльності дітей з синдромом Дауна, С. Бакли (більше 30 років активно займається дослідженнями в області синдрому Дауна), Д. Патерсон (дослідження механізмів впливу генів зайвої хромосоми на розвиток людей з синдромом Дауна), А.Ю. Асанов (пренатальна діагностика хромосомних аномалій плоду, методи пренатальної діагностики синдрому Дауна) [1], С.Кур'янов (президент Всеукраїнської благодійної організації «Даун Синдром»), Т. Кірилейза (займається реабілітацією дітей-інвалідів, розробляє комплексні психокорекційні заняття, займається корекційною роботою з дітьми з особливими потребами, працює з дітьми з синдромом Дауна у дитячому центрі «Азбука» у Херсоні), С.К. Євтушенко (дослідження впливу Цереброкуріна на різноманітні органічні та генетичні захворювання ЦНС у дітей та підлітків, використання Цереброкуріна в комплексній реабілітації дітей з синдромом Дауна в умовах спеціалізованого центру реабілітації), А.П. Чупріков (психотерапія дітей з синдромом Дауна) та інші.

Метою нашого дослідження було дослідити психосемантичні характеристики образу дітей з синдромом Дауна в уявленнях однолітків, що будуть навчатися в інклюзивних класах.

Дослідження проводилось у 2016 році у ліцеї № 25. У дослідженні взяли участь 30 дітей віком від 6 до 8 років.

Було проаналізовано асоціації учнів першого класу на зображення (фотографії) дітей з синдромом Дауна. Виявилось, що діти, в першу чергу, звертають увагу на емоційні компоненти, тобто настрій та зовнішні дані. Варто зазначити, що досліджувані зовсім не звернули увагу на особливості дітей з синдромом Дауна і сприйняли їх досить позитивно. Найчастіше було названо такі асоціації, як «веселий», «сумний» та «гарний». Це свідчить про те, що в першу чергу, учні першого класу відзначили те, як відчуває себе дитина, який її емоційний стан та настрій. Також привернув увагу дітей зовнішній вигляд, але в позитивному розумінні, так як була виділена асоціація «гарний». Тобто, учні першого класу позитивно віднеслись до сфотографованих дітей з синдромом Дауна і не помітили їх особливостей, про це свідчить той факт, що не було виявлено жодних негативних асоціацій. Звичайно, ми не можемо констатувати

наявність позитивного ставлення до дітей із синдромом Дауна, ґрунтуючись лише на результатах одного дослідження. Ми плануємо проводити спостереження за взаємодією дітей в класі після початку дії програми інклюзивної освіти.

Список використаних джерел

1. Асанов А. Ю. Пренатальная диагностика хромосомных аномалий плода [Електронний ресурс] / А. Ю. Асанов // НО «Благотворительный фонд “Даунсайд Ап”». – 2009. – Режим доступу до ресурсу: http://www.downsyndrome.ru/files/oogo/File/ds_xxi_3.pdf.
2. Булгакова А. И. Жером Лежен: благая весть о жизни [Електронний ресурс] / А. И. Булгакова, Н. С. Грозная // НО «Благотворительный фонд “Даунсайд Ап”». – 2009. – Режим доступу до ресурсу: http://www.downsyndrome.ru/files/oogo/File/ds_xxi_3.pdf.
3. Генетические заболевания. Синдром Дауна. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://lemur59.ru/node/482>.
4. Медведева Т.П. Развитие познавательной деятельности детей с синдромом Дауна. Пособие для родителей. 2-е изд. М.: Монолит, 2010. – 80с.

ОСОБЛИВОСТІ МІЖСТАТЕВОГО СПРИЙМАННЯ У ГРУПАХ ІЗ РІЗНИМ СТАТЕВИМ РОЗПОДІЛОМ

Ганжа Іванна

студентка 5 курсу соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук

О.В. Мазяр

Пізнання людьми один одного – невід’ємний елемент їхньої життєдіяльності та умова координації поведінки в системі соціальної взаємодії. Адекватні образи сприймання й уявлення про інших людей, які склалися в індивіда, дають йому можливість діяти в конкретних обставинах доцільно і з максимальною ефективністю.

Метою нашого дослідження було вивчити особливості міжстатевого сприймання осіб протилежної статі у групах із різним статевим розподілом. Методологічною основою нашого дослідження стали вихідні положення теорії ставлення до протилежної статі (І.С.Кон, В.М.Мясищев) [1;2] та дослідження проблеми сприймання (О. Бодальов) [3]. Вибірку склали 115 студентів II-IV курсів віком 19-

22 роки. Дослідження проводилось за допомогою психосемантичних методів.

В ході факторного аналізу було отримано такі результати:

1. У групах з *нерівномірним* статевим розподілом хлопці надають перевагу дівчатам з *іншої* групи, відповідно дівчат зі *своєї* групи вони знецінюють, сприймають переважно як сексуальний об'єкт. Дівчата в аналогічній ситуації, навпаки, асексуалізують хлопців.

Можна припустити, що таке ставлення до осіб чоловічої статі утворилось через те, що на несвідомому рівні студентки не бажають конфліктувати між собою; знецінення виступає в якості захисної поведінки, яка покликана, по-перше, знизити напругу у спілкуванні між собою і, по-друге, штучно зменшити сексуальну привабливість (і напругу) у ставленні до представників протилежної статі.

2. Дещо інша ситуація прослідковується у групах з *рівномірним* статевим розподілом. Хлопці і дівчата сприйматимуть один одного здебільшого відповідно до їхніх інтелектуальних та особистісних якостей. Причому вони більше симпатизують представникам протилежної статі у своїй групі, оскільки мають змогу більше з ними спілкуватися.

Можна припустити, що таке ставлення замовлене тим, що у групі не існує гострої сексуальної конкуренції, і хлопці отримують нагоду почуватися поруч із дівчатами більш вільно, не перейматися жорсткими внутрішньогруповими правилами спілкування з ними.

Список літератури:

1. Кон И. С. Введение в сексологию. – М.: Медицина, 1989. – 336
2. Мясищев В. Н. Психология отношений / Под ред. А. А. Бодалева. М.- Воронеж, 1995.
3. Бодалев А. А. Восприятие и понимание человека человеком. — М, 1982.

ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ВЧИТЕЛІВ ЗОШ

Гончарук Вадим

студент 4 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук

О.С.Аврамчук

Для того, щоб перевірити гіпотезу нашого дипломного дослідження про те, що емоційне вигорання у більшості випадків присутнє у жінок – педагогів, ніж у чоловіків - педагогів, ми обрали

методику «Діагностика емоційного вигорання» (В.В. Бойко) [2] та «Шкалу реактивної та особистісної тривожності» (Ч.Д. Спілберга, Ю.Л. Ханіна) [1].

Дослідження проводилось в листопаді 2015 року. У дослідженні брало участь 20 педагогів у віці від 24-55 років, з яких 13 жінок та 7 чоловіків, Бердичівської ЗОШ №5 та Бердичівської ЗОШ №7.

За методикою «Діагностика емоційного вигорання» були отримані наступні результати з 13 опитаних жінок:

- «Резистенція»: фаза не сформувалася – 76,9% (10 досліджуваних), фаза в стадії формування – 23,1% (3 досліджуваних);
- «Виснаження»: фаза не сформувалася – 76,9% (10 досліджуваних), фаза в стадії формування – 23,1% (3 досліджуваних);
- «Напруженість»: фаза не сформувалася – 92,3% (12 досліджуваних), фаза в стадії формування – 7,7% (1 досліджуваних).

За методикою «Діагностика емоційного вигорання» були отримані наступні результати з 7 опитаних чоловіків:

- «Резистенція»: фаза не сформувалася – 100% (7 досліджуваних);
- «Виснаження»: фаза не сформувалася – 71,5% (5 досліджуваних), фаза в стадії формування – 28,5% (2 досліджуваних);
- «Напруженість»: фаза не сформувалася – 85,8% (6 досліджуваних), фаза в стадії формування – 14,2% (1 досліджуваних).

За «Шкалою реактивної та особистісної тривожності», були отримані наступні результати. Реактивна тривожність: з 13 опитаних жінок високий рівень – 15,3% (2 досліджуваних), помірний рівень – 84,7% (11 досліджуваних). З 7 опитаних чоловіків помірний рівень – 85,2% (6 досліджуваних), низький рівень – 14,8% (1 досліджуваний).

Особистісна тривожність: з 13 опитаних жінок високий рівень – 7,7% (1 досліджуваний), помірний рівень – 84,7% (11 досліджуваних), низький – 7,7% (1 досліджуваний). З 7 опитаних чоловіків високий рівень – 14,2% (1 досліджуваний), помірний рівень – 71,6% (5 досліджуваних), низький рівень – 14,2% (1 досліджуваний).

Для підтвердження гіпотези, крім психодіагностичного інструментарію, також було використано метод статистичної обробки даних за допомогою використання коефіцієнта кореляції Спірмена, який допоможе зіставити психологічні показники та

встановити кореляційні зв'язки.

Нами було встановлено, що коефіцієнт кореляції Спірмена у жінок становить:

- між реактивною тривожністю (РТ) та напруженістю (0,51) - зв'язок прямий та помірний, таким чином збільшення показника реактивної тривожності призводить до збільшення рівня напруженості;

- між РТ та резистенцією (-0,20) - зв'язок обернений та слабкий, таким чином збільшення показника реактивної тривожності не впливає на рівень резистенції, скоріше на рівень резистенції впливають інші фактори;

- між РТ та виснаженням (0,34) - зв'язок прямий та слабкий, таким чином збільшення показника реактивної тривожності не впливає на рівень виснаження, скоріше на рівень виснаження впливають інші фактори;

- між особистісною тривожністю (ОТ) та напруженістю (-0,26) - зв'язок обернений та слабкий, таким чином збільшення показника особистісної тривожності не впливає на рівень напруженості, скоріше на рівень напруженості впливають інші фактори;

- між ОТ та резистенцією (0,09) - зв'язок відсутній, таким чином збільшення показника особистісної тривожності не впливає на рівень резистенції, скоріше на рівень резистенції впливають інші фактори;

- між ОТ та виснаження (-0,37) - зв'язок обернений та слабкий, таким чином збільшення показника особистісної тривожності не впливає на рівень виснаження, скоріше на рівень виснаження впливають інші фактори.

Натомість у чоловіків: між реактивною тривожністю (РТ) та напруженістю (-0,53) - зв'язок обернений та помірний, таким чином збільшення показника реактивної тривожності призводить до збільшення рівня напруженості;

- між РТ та резистенцією (-0,41) - зв'язок обернений та помірний, таким чином збільшення показника реактивної тривожності призводить до збільшення рівня резистенції;

- між РТ та виснаженням (0,54) - зв'язок прямий та помірний, таким чином збільшення показника реактивної тривожності призводить до збільшення рівня виснаження;

- між особистісною тривожністю (ОТ) та напруженістю (-0,72) - зв'язок обернений та сильний, таким чином збільшення показника особистісної тривожності призводить до збільшення рівня напруженості;

– між ОТ та резистенцією (-0,75) - зв'язок обернений та сильний, таким чином збільшення показника особистісної тривожності призводить до збільшення рівня резистенції;

– між ОТ та виснаження (0,28) - зв'язок прямий та слабкий, таким чином збільшення показника особистісної тривожності не впливає на рівень виснаження, скоріше на рівень виснаження впливають інші фактори.

За t-критерієм Стюдента для незалежних вибірок, який дозволяє нам порівняти середні значення двох незалежних між собою вибірок ми отримали такі результати:

– показник статистичної достовірності «напруженість» $p=0,6>0,05$ – є не статистично значимим;

– показник статистичної достовірності «резистенція» $p=0,01<0,05$ – резистенція між жінками та чоловіками є достовірною та не випадковою;

– показник статистичної достовірності «виснаження» $p=0,74>0,05$ – є не статистично значимим;

– показник статистичної достовірності «реактивна тривожність» $p=0,11>0,05$ – є не статистично значимим;

– показник статистичної достовірності «особистісна тривожність» $p=0,19>0,05$ – є не статистично значимим.

Як видно з результатів дослідження, гіпотеза не підтвердилась: емоційне вигорання у більшості випадків присутнє у чоловіків – педагогів, ніж у жінок – педагогів.

Список використаних джерел

1. Малкіна-Пих І. Г. Психосоматика: Довідник практичного психолога. - М.: Изд-во Ексмо., 2005.- С.58-62.
2. Райгородский Д.Я. (редактор-составитель). Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Учебное пособие. - Самара: Издательский Дом «БАХРАХ», 1998.– С. 486-490.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СТРАТЕГІЙ ПОВЕДІНКИ У КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЯХ ЮНАКІВ ІЗ РІЗНИМ СОЦІОМЕТРИЧНИМ СТАТУСОМ

Горбань Марія

студентка 4 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук, доцент

О.В. Мазяр

Поведінка старшокласників у конфліктних ситуаціях має особливу актуальність і становить цікавість у зв'язку з питаннями соціальної інтеграції і дорослішання. Адже нова соціальна ситуація розвитку особистості в юнацькому віці обумовлює зміни в індивідуальних особливостях особистості, в результаті чого відбувається загострення міжособистісних стосунків. Міжособистісні конфлікти – це зіткнення відмінних переконань, їхня боротьба. Тому не дивно, що юнаки по-різному відстоюють власну думку. Не останнє місце при цьому відіграє груповий статус суб'єкта. Часто старшокласнику для того, щоби захистити свої переконання, не вистачає впевненості через вплив свого групового статусу, або, навпаки, він настільки в ньому переконаний, що вступає в пряме змагання з опонентами. Такі стратегії поведінки в конфліктних ситуаціях можуть закріпитися за суб'єктом і непродуктивно проявлятися далеко за межами шкільного колективу.

Соціометричний статус характеризується положенням особи в системі міжособистісних відносин, здатністю виступати референтною для інших осіб, бути обраною для спілкування. Величина соціометричного статусу юнака має значний вплив на його поведінку, а тому числі на поведінку в конфліктних ситуаціях. Зокрема, високостатусні учасники групи відзначаються готовністю співпрацювати і допомагати товаришам, що не можна сказати про низькостатусних, які не проявляють інтересу до співпраці та збереження стосунків з іншими (Є.О. Смирнова і Я.Л. Коломінський). Також С.Е. Піддубний визначає, домінуючою стратегією поведінки в конфліктній ситуації високостатусних членів групи – співробітництво.

В основу нашого дослідження було покладено припущення про те, що в юнаків із статусом «соціометрична зірка» здебільшого буде виявлятися стратегія співпраці, стратегія компромісу буде більш притаманною юнакам із соціометричним статусом «ті, яким віддають перевагу», стратегія уникнення буде частіше проявлятися у юнаків зі

статусом «знехтувані», стратегія пристосування буде характерною для «ізольованих», а змагання – для «відторгнутих».

З метою реалізації завдань дослідження використано методику діагностики міжособистісних відносин Дж. Морено «Соціометрія» та методику діагностики схильності до конфліктної поведінки К. Томаса.

В результаті проведеного дослідження нами встановлено, що гіпотеза підтвердилась частково. У юнаків із груповим статусом «соціометрична зірка» домінуючою стратегією поведінки в конфліктних ситуаціях є співробітництво, учні з соціометричним статусом «ті, яким відають перевагу» обирають при вирішенні конфлікту компроміс, «знехтувані» – уникнення, «відторгнуті» – пристосування й уникнення, а «ізольовані» – стратегію пристосування і компромісу. Таким чином припущення про те, що стратегія змагання буде притаманною «відторгнутим», не підтвердилось.

Застосування кореляційного аналізу дозволило встановити, що існує слабкий прямий зв'язок між соціометричними статусами юнаків та їх домінуючими стратегіями поведінки в конфліктних ситуаціях. Тобто величина статусу не є визначальним фактором обрання юнаком тієї чи іншої стратегії. Але на противагу цьому ми можемо стверджувати про існування певної тенденції серед юнаків із соціометричним статусом «ті, яким відають перевагу», у половини з яких (54%) домінуючою стратегією в конфлікті є компроміс, а у 47% «знехтуваних» – уникнення.

Отримані результати вказують на те, що високостатусні юнаки в більшій мірі зорієнтовані на конструктивні форми вирішення конфлікту, такі як стратегія співробітництво та компроміс. Вони не намагаються загострювати конфлікти, а спрямовані згладжувати їх або вирішувати конструктивно. Натомість низькостатусним членам все-таки властиве ухиляння від вирішення проблеми й погодження з позицією опонента.

Перспективою подальшої роботи ми вважаємо глибше вивчення проблеми за допомогою експериментального методу.

Список використаних джерел

1. Анцупов А. Я. Конфліктологія: Підручник для вузів / Анцупов А. Я., Шипілов А. І. – М. : ЮНІТИ, 1999. – 507 с.
2. Коломинский Я. Л. Психология взаимоотношений в малых группах / Я. Л. Коломинский. – Минск : ТетраСистемс, 2001. – 431 с.
3. Поддубный С. Е. Индивидуально психологические факторы совместимости личности и малой группы // Дисс. ... канд. психол. наук. : 19.00.05. – М., 2003. – 177 с.

ДИНАМІКА РЕФЛЕКСІЇ ОСОБИСТІСНОЇ ЯКОСТІ «ТАКТОВНИЙ» У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Гуменчук Христина

студентка 4 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук,
доцент **Н.О.Никончук**

Молодший шкільний вік є дуже важливим періодом у житті дітей. Специфіка його в тому, що він характеризується провідною діяльністю – учінням. Спілкування з вчителем і ровесниками несе особливу цінність, адже діти переходить на новий рівень – рівень самопізнання. Для молодших школярів стає важливою думка оточуючих, визнання з боку референтних осіб. Діти прагнуть бути першими в різних видах діяльності, вчать аналізувати свої дії, вчинки, негативні та позитивні якості. Рефлексія стає важливим компонентом формування особистості учнів початкових класів.

Вагомий внесок в розробку питання рефлексії у молодшому шкільному віці зробили І.М.Семенов, В.І. Слободчиков, С.Ю. Степанов, Г.А. Цукерман та інші автори. Дослідники розглядали рефлексію як усвідомлення молодшими школярами власних мисленнєвих дій під час вирішення завдань [1].

У молодшому шкільному віці інтенсивних змін зазнає рефлексія особистісних якостей. На думку Н.О.Никончук, у згаданий віковий період особистісні риси існують у формі інтерпсихічного, а завдяки розвитку рефлексії поступово переходять у форму інтрапсихічного. Словниковий запас дітей інтенсивно збагачується прикметниками, що позначають риси та якості людини [2].

Досі питання динаміки рефлексії окремих особистісних якостей учнів молодшого шкільного віку залишається не достатньо вивченим.

Мета нашого дослідження – вивчити динаміку рефлексії особистісної якості «тактовний» у молодшому шкільному віці.

Ми зробили припущення, що учні 3–4 класів мають вищий рівень рефлексії особистісної якості «тактовний», ніж учні 1–2 класів.

Для дослідження динаміки рефлексії особистісної якості «тактовний» у молодшому шкільному віці ми побудували авторський опитувальник. Діагностичний інструмент був розроблений з опорою на методику вивчення динаміки здібностей (МВДЗ) О.Л. Музики [3].

Вибірку склали 60 осіб віком від 6 до 10 років (по 15 учнів 1, 2, 3 та 4 класів).

Аналіз результатів дослідження показав, що кількість особистісних характеристик, які відомі дітям, з віком зростає. Учні 1 класу виокремили 47 особистісних якостей. Другокласники назвали 76 якостей. Учні 3 та 4 класу згадали 83 і 91 особистісну якість.

З віком збільшується й кількість особистісних характеристик, які учні початкових класів використовують для опису самих себе. Учні 1 класу назвали 25 особистісних характеристик. Другокласники виокремили 39 якостей. Учні 3 класу і 4 класу виокремили 48 та 51 особистісну характеристику. Найчастіше для опису самих себе діти використовують такі якості: «добрий», «розумний», «красивий», «дружелюбний», «веселий».

В результаті проведеного дослідження було встановлено, що молодші школярі якість «тактовний» поряд з іншими особистісними характеристиками самостійно не згадують. Однак під час бесіди з дослідником більшість учнів початкових класів (65%) спробували пояснити, що означає ця характеристика. Частина досліджуваних (60%) зазначили, що якість «тактовний» їм притаманна.

Було встановлено, що кількість школярів, які роблять спроби пояснити значення особистісної якості «тактовний», з 1 по 4 клас зростає. Тлумачення згаданої характеристики запропонували 13% другокласників, 53% третьокласників та 73% учнів 4 класу (рис. 1). Жоден першокласник таке завданням виконати не зміг.

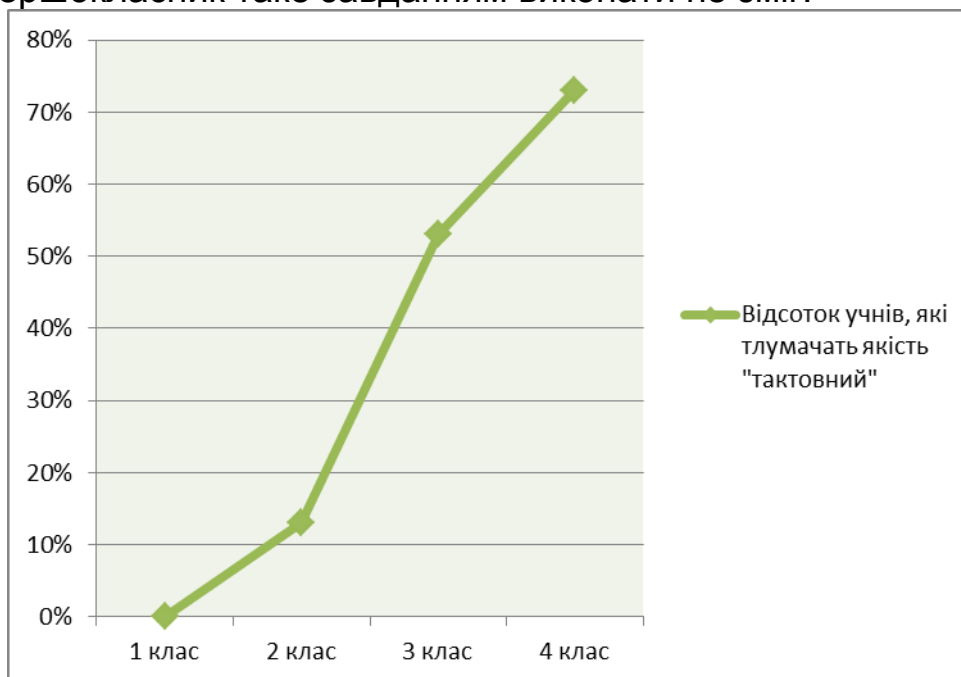

Рис. 1. Динаміка тлумачення особистісної якості «тактовний» у молодшому шкільному віці

Більшість тлумачень, які пропонують діти, узгоджуються із загальноприйнятим тлумаченням: «Тактовна людина – це толерантна, весела, добра, вихована», «та, яка вміє замовчати, коли треба, не вставить свої п'ять копійок, тихо себе поводить», «та, яка думає, як зробити гарний вчинок». Разом з тим зустрічаються і помилкові тлумачення: «Тактовна людина – це та, яка завжди каже Так», «така, яка все розраховує, приходить вчасно, вміє економити», «та, яка все диктує».

Виявилося, що середній показник рівня розвитку особистісної якості «тактовний» з 1 по 4 клас зменшується. В першокласників згаданий показник складає 5,6 балів, в учнів 2 класу – 6 балів, в третьокласників та четвертокласників – 5 та 4 бали відповідно. Такі результати свідчать про зростання рівня критичності дітей.

Перспективи дослідження полягають у вивченні особливостей рефлексії особистісної якості «тактовний» тих учнів, які виховуються в сім'ї одні, і тих, які виховуються разом з братами та сестрами.

Список використаних джерел

1. Давыдов В.А., Слободчиков В.И., Цукарман Г.А. Младший школьник как субъект учебной деятельности // Вопросы психологии. – 1992. – № 3-4. – С. 14-19.
2. Никончук Н.О. Развитие рефлексии личностных качеств у младшем школьном возрасте // Гуманитарный вестник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницкий державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: Науково-теоретичний збірник. – Переяслав-Хмельницький, 2006. – С. 97-102.
3. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В.О.Моляко, О.Л.Музики. – Житомир: Вид-во Рута, 2006. – 320 с.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РІВНЯ САМООЦІНКИ ТА ОСОБИСТІСНОЇ ТРИВОЖНОСТІ У СТУДЕНТІВ ПСИХОЛОГІВ

Гуменюк Анастасія

студентка 3 курсу соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

доцент кафедри соціальної та практичної психології **О.В. Мазяр**

Самооцінка є важливим фактором становлення особистості студента. Правильно сформована самооцінка виступає не просто як

знання самого себе, не як сума окремих характеристик, а як певне ставлення до себе та усвідомлення себе.

Проблемою самооцінки займалися такі вчені, як: А. Захарова, І. Кон, С. Рубінштейн, О. Сидоренко та розглядали її як елемент самосвідомості, що характеризується емоційно насиченими оцінками самого себе як особи, власних здібностей, етичних якостей і вчинків.

Тривожність як властивість особистості багато в чому обумовлює поведінку людини. На думку А. Прихожан, тривожність – це емоційно особистісне утворення, яке має когнітивний, емоційний та операціональний аспекти. Проблемою тривожності займалися як у вітчизняній (Ф. Березін, О. Захаров, А. Прихожан), так і у зарубіжній психології (З. Фрейд, Е. Фромм, К. Хорні).

У працях А. Захарова, А. Прихожан, О. Сидоренко підкреслюється зв'язок самооцінки та тривожності.

Дослідженням психологічних особливостей юнацького віку займалися такі вчені, як: І. Бех, Л. Божович, О. Винославська, І. Кон, Т. Сольська та інші.

Дослідження взаємозв'язку рівня самооцінки та особистісної тривожності у студентів психологів проводилося впродовж 2015-2016 навчального року. На базі Житомирського державного університету імені Івана Франка. Загальна вибірка склала 16 осіб – студенти 3 курсу.

Методи дослідження включають аналіз та систематизацію наукових джерел; для отримання емпіричних даних було використано «Шкалу тривожності» Тейлора та методику діагностики самооцінки Дембо-Рубінштейн.

За результатами проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1. Теоретичний аналіз проблеми показав, що причиною виникнення тривожності у житті особистості є зовсім не конфлікт між біологічними потягами та соціальними заборонами, а результат неправильних відносин між людьми (К. Хорні). Самооцінка ж є результатом тривалого процесу, який відбувається під впливом різноманітних детермінант і не припиняється впродовж усього життя людини. Самооцінка не лише залежить від оточення особистості, її стилю спілкування, успіхів у діяльності, а й впливає на всі сфери життя людини, корегує її поведінку. Цікавим є погляд на проблему тривожних станів крізь призму іншої психологічної властивості, такої як самооцінка. Існують окремі дані про кореляцію певних показників самооцінки з тривожністю як властивістю особистості (А. Захарова, А. Прихожан, О. Сидоренко).

2. Результати дослідження показали, що коефіцієнт тривожності (K_{tr}) $> 0,225$ існує у 10 досліджуваних (63%), тобто існує тенденція до високого рівня тривожності серед досліджуваних. В студентів з високим рівнем тривожності переважає занижений рівень самооцінки.

3. При зіставленні показників особистісної тривожності та самооцінки, у всіх варіантах $p < 0,05$ (за t-критерієм Ст'юдента). В результаті, при статистичних гіпотезах: H_1 – відмінності є не випадковими та значимими; H_0 – відмінності є випадковими. Приймається гіпотеза H_0 – відмінності є випадковими, тобто спостерігається тенденція до взаємозв'язку рівня самооцінки та особистісної тривожності у студентів психологів, але прямого зв'язку не існує.

4. Взаємозв'язок рівня самооцінки та особистісної тривожності у студентів психологів полягає в тому, що чим вищий рівень самооцінки студента психолога, тим менший у нього рівень особистісної тривожності.

Проведене дослідження не претендує на вичерпний аналіз усіх аспектів проблеми взаємозв'язку рівня самооцінки та особистісної тривожності у студентів психологів. Перспективою подальших досліджень може бути аналіз взаємозв'язку рівня самооцінки та особистісної тривожності у підлітків.

Список використаних джерел:

1. Винославська О.В. Психологічні особливості студентської групи. // Практична психологія та соціальна робота. – №7. – 2005. – С.65-70.
2. Захарова А.В. Деятельностный подход к изучению самооценки / А.В. Захарова // Психодиагностика и школа : тезисы симпозиума. – Таллин, – 1980. – С. 11-14.
3. Прихожан А.М. Психология тревожности: дошкольный и школьный возраст 2-е изд. – СПб.: Питер, – 2007. – 192 с.
4. Исследование самооценки по методики Дембо-Рубинштейн: <http://psylist.net/praktikum/15.htm>.
5. Методика «Шкала тривожності» Тейлора: <http://psy.rv.ua/content/metodika-teilor>.

ГЕНДЕРНІ ВІДМІННОСТІ ГОТОВНОСТІ ДО РИЗИКУ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Дем'янчук Юлія

асистент кафедри соціальної
та практичної психології

Міров Дмитро

студент 2 курсу, соціально-
психологічного факультету

Людина протягом всього свого життя зіштовхується з ситуаціями та проблемами, і при цьому має певні стратегії поведінки в них та певний алгоритм їх вирішення. Однак трапляються і ситуації, в котрих немає однозначно правильного способу вирішення. При прояві з боку людини активності щодо їх розв'язання з'являється вірогідність отримати не той результат, на який вона розраховує. В даному випадку людина зіштовхується з таким поняттям як ризик.

В процесі онтогенезу людини схильність до ризику набуває особливого значення саме у підлітковому віці. Адже саме в цей період її життя визначається кардинальними біологічними змінами – статевим дозріванням. Існує припущення, що на фоні цього процесу гормональні зрушення в організмі диктують поведінку підростаючої особистості. Чи не вперше в своєму житті підліток починає переживати унікальні почуття, отримувати досвід, який кардинально відрізняється від вже набутого ним раніше. Поведінка стає менш контрольованою: на емоційному пориві підліток здатен до вчинків, які раніше здавалися неможливими та надзвичайно складними. Саме під час таких обставин та ситуацій підвищується готовність до ризику, коли немає чітко спланованого та узгодженого рішення.

Проблемою ризику займався А.П.Альгін, що визначав ризик як діяльність, пов'язану з подоланням невизначеності в ситуації неминучого вибору [1]. В свою чергу, В.А.Петровський доводив можливість існування «надситуативного ризику», як особливої форми прояву надситуативної активності [3]. Т.В.Корнілова, розглядала схильність до ризик як регуляторні якості суб'єкту, що може означати готовність приймати рішення та діяти в умовах суб'єктивної невизначеності [2]. В концепції Т.М.Титаренко схильність до ризику у підлітковому віці обумовлена бажанням особистості відійти від стереотипів та буденності [4].

Вивчаючи схильність до ризикової поведінки у підлітків доцільно звернути увагу не тільки на фізіологічні та соціальні фактори у її формуванні. Напевно, значимим фактором, що визначає схильність

до ризикової поведінки у підлітковому віці є емоційна складова. На думку Д. Гоулмена, емоційний компонент визначає те, наскільки особистість може бути гнучкою під дією різних впливів, в критичний момент раціонально оцінювати ситуацію, уникати необдуманих рішень, тобто мінімізувати ймовірність виникнення ризикованої ситуації.

Метою нашого дослідження було визначити гендерні відмінності готовності до ризикованої поведінки залежно від рівня сформованості емоційного інтелекту.

Дослідження проводилося у два етапи. На першому етапі визначався рівень схильності до ризикованої поведінки дівчат і хлопців підліткового віку. А ціллю другого етапу, було визначити показники емоційного інтелекту.

Результати дослідження показали, що більш схильними до ризикової поведінки є хлопці, а ніж дівчата; дівчатам підліткового віку, здебільшого, характерний середній та низький рівень (див. Рис.1).

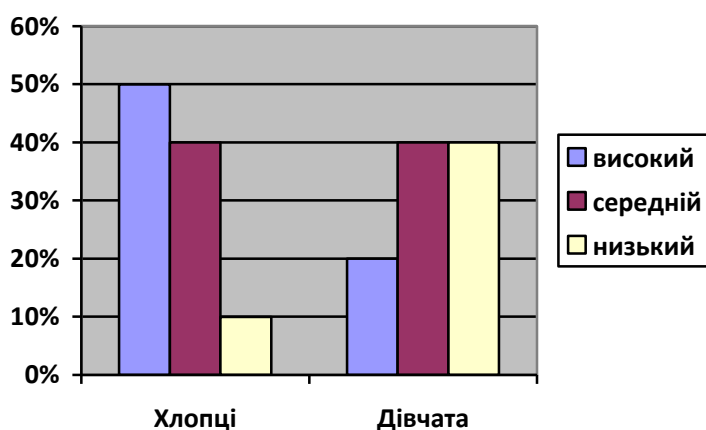

Рис.1 Гендерні відмінності готовності до ризикованої поведінки

Аналізуючи результати дослідження було виявлено, що причини виникнення ризикової поведінки є різними по відношенню до гендерної приналежності підлітків. Проводячи дослідження серед дівчат підліткового віку було встановлено, що попри високий показник емоційної стійкості, порівняно з хлопцями даного вікового періоду, саме емоційний компонент є визначальним у виникненні ризикових ситуацій. Це свідчить про те, що для дівчат підліткового віку є надзвичайно важливо встановлювати емоційний контакт з іншими. Вони орієнтовані перш за все на близькі емоційні стосунки. Їх не так цікавить власний авторитет у групі підлітків та показ себе з якнайкращої сторони. На першому місці для них завжди стоять

взаємовідносини з близькими людьми: сім'єю, друзями, хлопцем. Проте, саме ситуація відсутності розуміння з боку батьків, конфлікти з друзями, відсутність взаємних почуттів з боку протилежної статі – може підштовхнути дівчину до необдуманих вчинків, які можуть мати негативні наслідки не тільки для подальших стосунків, а й для здоров'я.

Серед хлопців же були отримані дещо інші результати. Аналізуючи отримані дані було виявлено, що у хлопців емоційний компонент не є домінуючим у становленні ризикової поведінки. Це пояснюється тим, що, на відмінну від дівчат, для хлопців є набагато важливішим самоствердитися в свої очач та очач інших, а ніж бути з кимось у близьких емоційних стосунках. Питання щодо близьких стосунків з батьками, закоханості не так цікавлять хлопців на даному життєвому етапі. Набагато важливішим для них є показ того, що вони є далеко не останніми особами в референтному колі спілкування, а навіть більше – здатні бути лідерами, на кого будуть орієнтуватися інші хлопці, ставлячи собі в приклад.

Перспективи дослідження передбачають подальше вивчення факторів, що провокують ризиковану поведінку серед молоді.

Список використаних джерел

1. Альгин А.П. Риск и его роль в общественной жизни. – М., 1989. – С. 19.
2. Корнилова Т.В. Психология риска и принятия решений. – М., 2003. – 478 с.
3. Петровский В.А. Психология неадаптивной активности [Текст]. – М., 1992. – С. 267-320.
4. Титаренко Т.М. Персональний міф у виборі ризикованих форм поведінки / Особистісний вибір: психологія відчаю та надії. – К., 2005. – С. 229-233.

ДОСЛІДЖЕННЯ ОБРАЗУ ТІЛА У СВІДОМОСТІ ТРАНСГУМАНІСТІВ

Дончев Філіп

студент 5 курсу, соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

доктор психологічних наук, професор,
декан соціально-психологічного
факультету **Журавльова Л.П.**

Предмет даного дослідження - система взаємопов'язаних суб'єктних конструктів, які представляють образ тіла трансгуманістів.

Образ тіла розглядався як система взаємопов'язаних суб'єктних конструктів, вид і характеристики яких визначаються респондентом. В результаті ми визначили семантичне наповнення і зміст образу тіла у свідомості трансгуманістів, його структуру та основні компоненти, провівши перше дослідження на подібній вибірці.

Ключові слова: постгуманізм, трансгуманізм, ідеальний образ тіла, реальний образ тіла, соціально-культурний досвід особистості, ціннісний компонент образу тіла.

Постановка проблеми. Людина, що входить в прогрес, безпосередньо починає залежати від його продуктів, що в свою чергу обумовлює певну специфічність свідомості, психіки та світогляду. Особливість впливу прогресу найпростіше визначити, досліджуючи людей (трансгуманістів), які свідомо використовують продукти технологій, заради удосконалення та розвитку власних тіл. Оскільки саме тіло розглядається цими людьми, як об'єкт маніпуляцій, то відповідно до образу тіла вони і проводять відповідні зміни. Таким чином, досліджуючи образ тіла тих, хто прагне першим використовувати продукти прогресу, можна припускати які саме галузі НТП будуть корисними в майбутньому, для широких мас населення.

Були використані роботи Гордона Мура і Ферейдуна Есфендіарі щодо самого поняття «Трансгуманізм» і визначення суті тих людей, які називають себе «трансгуманістів». Поняття образу тіла обґрунтовувалося на концепціях таких вчених як: Борис Ананьєв, Володимир Бехтерєв, Іван Павлов, Паул Шилдер, Пауль Федерн, Роберт Мельзак, Моріс Мерло-Понті, Валерій Подорога, Альберт Налчяджян і Олена Соколова. Використовувались методи та методики таких вчених як: Мілтон Рокіч, Джордж Келлі і Зигмунд Фройд.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження.

Трансгуманіст - людина, що займається самовдосконаленням з активним використанням продуктів сучасних технологій.

Ідеальний і реальний образи тіла підібрані відповідно до концепції Пауля Шілдера, щодо того, що образ тіла є дуалістичним, і кожен з його компонентів виконує ряд специфічних функцій. В даному дослідженні, ідеальний образ тіла є тим, до чого прагне суб'єкт. Суб'єкт наповнює ідеальний образ тіла тими характеристиками, які є частиною його досвіду і формують загальне уявлення про ідеальне тіло.

Реальний образ тіла - відображає те, як суб'єкт сприймає своє тіло і основні його цінності (можуть проявлятися в будь-якій сфері діяльності). Ціннісний компонент образу тіла описувався Паулом

Шілдера, як основа образу тіла. Але на основі роботи С. Т. Соколової, ми розширюємо поняття образу тіла, наполягаючи на необхідності використання суб'єктивної складової, як інтерпретації всіх почуттів, емоцій і відносин суб'єкта до свого тіла. Це дає можливість розширити поняття «реальний образ тіла», продемонструвавши його семантичне наповнення.

Дана теоретична модель являє образ тіла як лабільну структуру. Відповідно, при існуванні двох полюсів (Реальний і Ідеальний образи тіла) відбуватиметься певний процес становлення реального образу тіла відповідно до ідеальним чином тіла. Паул Шилдер стверджував, що соціально-культурний досвід є ключовим елементом, для побудови певного образу тіла. Даний продукт (схематизований образ тіла) забезпечує зв'язок з соціумом, дозволяючи представляти себе оточуючим. Однак, на основі соціально-культурного досвіду, людина не тільки формує образ свого тіла, але і вибирає методи його вдосконалення. В даному випадку, соціально-культурний досвід трансгуманістів є джерелом різних способів вдосконалення тіла. Посилаючись на досвід, трансгуманістів вибирає один з семи способів вдосконалення тіла (або комбінацію декількох з них). Основні способи вдосконалення тіла для трансгуманістів описані в «дорожній карті безсмертя».

Однак, згідно з концепцією образу тіла, запропонованої такими вченими як: Валерій Подорога, Альберт Налчяджян і Олена Соколова, образ тіла досліджувати неможливо. Людина занадто мало знає щодо роботи нервової системи (що підтверджував Роберт Мельзак) і багато процесів не усвідомлюються, залишаючись в підсвідомості. Саме тому схема тіла доповнилася загальним рівнем імпліцитних процесів, які можуть впливати на образ тіла в окремих випадках і бути причиною тих чи інших відмінностей, при обробці результатів.

На основі опрацьованих понять і визначень образу тіла в психології, була сформована структурна модель образу тіла (Рис. 1).

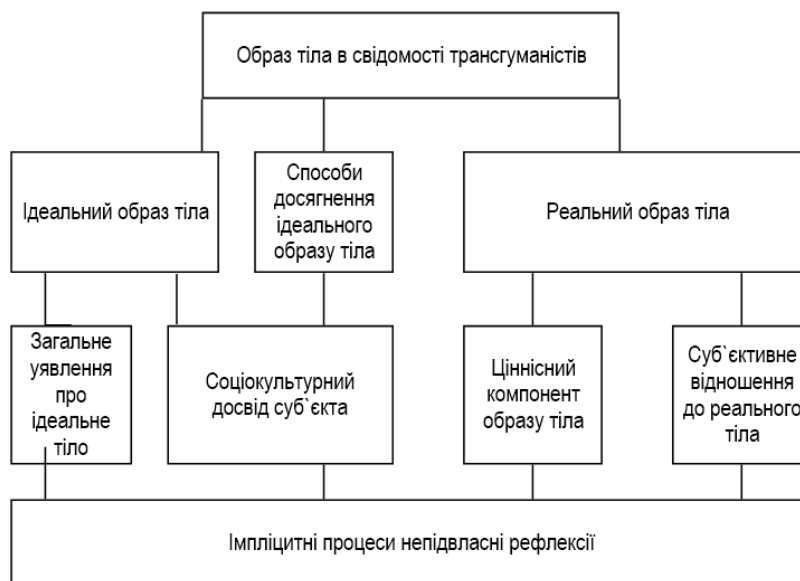

Рис. 1 Структурна модель образу тіла

Висновки: образ тіла в свідомості трансгуманістів представлений у вигляді трьох структур: реальний образ тіла, ідеальний образ тіла і способи досягнення ідеального образу тіла. У свою чергу способи досягнення ідеального образу тіла будуються на основі соціально-культурного досвіду, ідеальний образ тіла теж включає в себе соціально-культурний досвід і психосемантичний образ ідеального тіла. Реальний образ тіла будується на основі психосемантичного образу свого реального тіла і цінностей тіла, які визначає сама людина. Індивідуальні особливості обумовлені специфікою протікання імпліцитних процесів в підсвідомості респондента.

Ідеальний образ тіла в свідомості трансгуманістів: сильний, витривалий, безсмертний, невразливий, контрольований на атомарному рівні. Дані асоціації конкретні і збігаються у 90% вибірки. У контрольній вибірці не простежується превалюють асоціації. Основні способи досягнення ідеального тіла, як і форми існування, полягають в таких модифікаціях тіла як: кіборгізація, цифрове безсмертя, регенеративна медицина і генна інженерія довголіття. Додаткові способи (форми): наномедицина, кріоніка. На контрольній вибірці даний метод не проводився, зважаючи на його винятковості саме для трансгуманістів. Образ реального тіла включає в себе такі семантичні характеристики як: крихке, продукт еволюції, оболонка свідомості, слабке, кволе, хворобливе. Дані асоціації характерні як для чоловіків так і для жінок. У контрольній вибірці акцент у чоловіків

зміщений в сторону підкреслення маскуліності, а у жінок - в сторону контролю фігури, ваги, піднесення привабливості (що геть відсутня у трансгуманістів). Основні цінності реального тіла: здоров'я, активна життєдіяльність, раціональність, продуктивність, розвиток, самоконтроль. Найменш важливі: суспільне визнання, задоволення, впевненість в собі. У контрольній вибірці переважаюча цінність реального тіла - здоров'я. Решта цінності розподілені рівномірно і неможливо вичленувати найбільш значиму.

Даний образ тіла в свідомості трансгуманістів не є повністю вичерпним і може бути розвинений в подальшій перспективі.

Список використаних джерел

1. Blakeslee, S. (2006) Out-of-Body Experience? Your Brain is to Blame. New York Times, 9, 12-20.
2. Federn Paul (1952). Ego Psychology and the Psychoses – New York: Basic Books, Inc. pp. 5–6.
3. Fereidoun M. Esfandiary (1973) Up Wingers: A Futurist Manifesto. New York – p. 12-18
4. Fereidoun M. Esfandiary (1989) Are You a Transhuman? Monitoring and Stimulating Your Personal Rate of Growth in a Rapidly Changing World Boston – p. 70
5. H. Ferguson (2000) Modernity and Subjectivity. New York – p. 60-67
6. Marco Merleau-Ponty (1945) Phenomenology of Perception. Tucson – p. 41-50
7. Melzack, R.(2006) Phantom Limbs Scientific American, Secret of the Senses. Dallas – p. 53-59.

**ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МОТИВІВ ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ ТА ТИПІВ
ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ**

Жигун Юлія

студентка 4 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук,
доцент **І.С. Загурська**

Сучасне суспільство перенасичене інформацією. Однак не завжди наявність інформації дозволяє зробити правильний життєвий вибір. Відтак, молоді люди, обираючи майбутню професію, можуть ставити під сумнів власні інтереси, піддаючись впливу думки оточуючих.

Л.М. Винниченко зазначає, що в сучасній психології самовизначення особистості розглядається як активне визначення людиною свого місця у системі суспільних відношень. У зв'язку з цим важливо розглядати особистісне і професійне самовизначення під час вибору старшокласників життєвого шляху. Особистісне самовизначення представляє вибір життєвої позиції, визначення перспектив у діяльності, а також перехід від однозначної ролі учня до соціально диференційованих ролей. Від особистісного самовизначення залежить і професійне. Для того, щоб зрозуміти, що таке професійне самовизначення, необхідно розкрити зміст поняття професії в різних аспектах. Під терміном «професія» З.А. Решетова розглядає вид трудової діяльності, що вимагає визначеної підготовки і є звичайно джерелом матеріального забезпечення існування людини. Професія також характеризується як система знань, умінь і навичок людини.

Л.М. Винниченко розглядає професійне самовизначення як процес, що охоплює весь період професійної діяльності особистості: від виникнення професійних намірів до завершення трудової діяльності. Він триває все життя. Піком цього процесу, переломним моментом у житті є ситуація вибору професії.

Майбутню професію можна вибирати залежно від багатьох обставин, але важливо насамперед брати до уваги, наскільки обрана діяльність відповідає схильностям і здібностям людини. Зарубіжні автори (Е. Гінзберг, Д. Сьюпер) схильні до думки, що вибір професії обумовлюється переважно її емоційною привабливістю.

За результатами теоретичного аналізу проблеми взаємозв'язку мотивів вибору професії та типами професійної спрямованості учнів старших класів можна зробити такі висновки:

За результатами аналізу методики визначення мотивів вибору майбутньої професії учнями старших класів Є.М. Павлютенкова можна говорити про те, що старшокласники керуються бажанням займати керівні посади, що передбачають управління персоналом, працювати в комфортних умовах, також важливим для них є престижність ВНЗ («утилітарні» мотиви вибору професії). Також мають місце дещо романтичні мотиви («моральні», «естетичні» мотиви), якими пояснюється бажання мати роботу, яка разом із визнанням приносить ще й естетичне задоволення, дозволить розвинути внутрішній світ, не перечекає моральним переконанням. Однак, таке прагнення, збалансовується стремлінням оволодіти новими навичками роботи, розвинути свої здібності та пізнати зміст та суть праці («пізнавальні» мотиви). Проте, старшокласники не націлені на чіткі знання про зміст праці та принесення користі від неї

іншим (важливість мотиву «пов'язаного зі змістом праці» та «соціальні» мотиви мають лише по 3% від загальної кількості виборів).

З аналізу методики вивчення типів професійної спрямованості особистості Дж. Голланда можна зробити висновок про те, що серед досліджуваних переважає підприємницький тип особистості, тобто вони віддають перевагу невизначеним вербальним задачам, які пов'язані з керівництвом, високим статусом і владою. Також значна кількість досліджуваних належить до артистичного типу особистості, це говорить про те, що так само їм притаманні й складні погляди на життя, гнучкість, незалежність рішень. Такі результати не заперечують потребу в соціальних контактах та володінні соціальними вміннями (соціальний тип особистості), однак, існує й протилежний полюс – реалістичний тип особистості, що характеризується як несоціальний, емоційно стабільний, орієнтований на сьогодення тип. Також невелика кількість досліджуваних належить до конвенційного типу, такі старшокласники швидше всього вибирають цілі, задачі і цінності, які формуються із звичаїв і обумовлені станом суспільства. Цікавим стало те, що в жодного досліджуваного не був виявлений інтелектуальний тип особистості, що може свідчити про небажання досліджуваних займатися розумовою працею.

У результаті факторного аналізу виділилося 6 факторів, однак найбільш важливим є аналіз трьох факторів, що займають найбільший відсоток від загальної дисперсії.

Перший фактор утворений конструктами «реалістичний тип особистості» та «соціальний тип особистості», що мають сильний обернений зв'язок. Суперечність взаємозв'язку між виділеними конструктами може вказувати на те, що для учнів старших класів соціальні взаємозв'язки мають пріоритет над виконанням механічної роботи.

Другий фактор утворений конструктами «інтелектуальний тип особистості» та «підприємливий тип особистості», що так само як і попередні мають сильний обернений зв'язок. Це може вказувати на те, що для старшокласників вище стоїть прагнення до лідерства та отримання керівних посад, відтак робота спрямована на розумову діяльність не є актуальною.

Третій фактор визначається конструктами «мотиви пов'язані зі змістом праці» та «артистичний тип особистості», що мають обернений зв'язок. Суперечність взаємозв'язку між виділеними конструктами може вказувати на те, що керуючись мотивом, який передбачає серйозну розумову та фізичну працю, старшокласники

тим самим виключають можливість займатись творчістю, та мати роботу, яка буде пов'язана з креативом та прийняттям спонтанних рішень.

Отже, за результатами факторного аналізу виявилось, що типи професійної спрямованості та мотиви вибору особистості не мають тісного зв'язку між собою. Поясненням цього може бути те, що на розвиток професійної спрямованості та мотивів вибору професії впливає ряд інших чинників, які не були предметом дослідження (система цінностей особистості, розвиток спеціальних здібностей тощо).

Список використаних джерел

1. Винниченко Л.М. Психологічні основи професійного самовизначення старшокласників (http://www.psyh.kiev.ua/Психологічні_основи_професійного_самовизначення_старшокласників)
2. Павлютенков Е.М. Профорієнтація учнів. – К., 1983. – 152 с.
3. Павлютенков Е.М. Формирование мотивов выбора профессии – К.: Лыбидь, 1980. – 146 с.
4. Решетова З.А. Психологічні основи професійного навчання. – МГУ, 1985. – 264 с.

**ПРОЦЕСУАЛЬНІ ВІДМІННОСТІ МИСЛЕННЯ ДІТЕЙ ІЗ
РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ ТА НОРМОЮ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО
РОЗВИТКУ**

Ковальчук Юлія

студентка 4 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук, доцент

О.В. Мазяр

Мислення є одним із головних пізнавальних процесів і завдяки цьому процесу можна глибше проникнути у сутність навколишнього світу, а рівень розвитку мислення визначає, якою мірою людина здатна орієнтуватись у світі. З праць багатьох науковців відомо, що діти з розумовою відсталістю мають проблеми в інтелектуальній сфері. Для того, щоби створити умови для максимальної корекції порушення у цій сфері, потрібно досконало знати особливості процесу мислення цих дітей, щоби забезпечити формування необхідних трудових умінь, виховати особистісні якості, значущі для

соціальної адаптації таких дітей. Особливостям мислення дітей із розумовою відсталістю приділяли увагу такі вчені як Л.С. Виготський, К. Левін, Ж.І. Шиф, В.Г. Петрова, С.Я. Рубінштейн, Х.С. Замський, В.М. Синьов.

Метою нашого дослідження стало з'ясування особливостей процесу мислення дітей із розумовою відсталістю у порівнянні з дітьми, які демонструють норму інтелектуального розвитку.

Дослідження проводилось у Любарській загальноосвітній школі інтернат та у Любарській гімназії № 1. У дослідженні взяло участь 30 дітей молодшого шкільного віку (9-10 років), із них 15 – діти з легкою розумовою відсталістю (наявний відповідний медичний діагноз) і 15 – діти з нормальним інтелектуальним розвитком.

Експериментальне дослідження процесу мислення проводилось за допомогою класичних експериментів Ж. Піаже (збереження ваги, числа і об'єму предметів). Паралельно заповнювався протокол спостереження, який включив головні особливості мислення розумово відсталих дітей, які вони демонстрували впродовж експериментів. Ж. Піаже вважав, що саме розуміння дитиною збереження об'єкта в процесі зміни його форми є необхідною умовою її подальшої раціональної діяльності. Розробляючи власні експерименти, дослідник вивчав в них як перехід від зовнішніх операцій до внутрішніх, логічних, так і формування оборотності мислення.

У результаті проведення дослідження та порівняння результатів дітей із розумовою відсталістю та дітей, що демонструють норму інтелектуального розвитку, було виявлено, що процес мислення двох досліджуваних груп відрізняється між собою.

Діти з нормою інтелектуального розвитку майже повністю володіють принципом збереження ваги, кількості та об'єму, що свідчить про нормальний розумовий розвиток. Досліджувані при виконанні завдань переважно зуміли абстрагуватись, що відповідає інтелектуальній нормі їхнього віку. У них спостерігається не лише логічність відповідей, але й оборотність, тобто можливість подумки повертатись до вихідного пункту своїх міркувань, що є умовою володіння принципом збереження об'єктів.

Щодо дітей із розумовою відсталістю, то майже ніхто не володіє принципом збереження об'єктів. Загалом підтвердились такі основні особливості процесу мислення розумово відсталих, як вперта орієнтація на відмінності об'єктів, ніж на подібності, ситуативність відповідей. У дітей спостерігається не лише нелогічність відповідей, але й їх необоротність.

Дослідження підтвердили теорію Ж. Піаже, що діти 9-10 років

володіють принципом збереження об'єктів. Проте ця теорія не поширюється на розумово відсталих дітей, адже їх розвиток мислення відстає від норми. Порівнюючи ці результати з результатами дослідника Ж. Піаже, можна припустити, що діти з розумовою відсталістю виконали завдання на рівні дітей 4-6 років. Адже саме в цьому віці діти найчастіше не володіють принципом збереження об'єктів.

Отримані результати дослідження можуть бути використані у роботі дефектологів та психологів, які працюють з дітьми з розумовою відсталістю. Також дані про особливості процесу мислення можна використати для методичних рекомендацій щодо покращення навчального процесу у роботі з молодшими школярами.

Список використаних джерел

1. Піаже Ж.: теория, эксперименты, дискуссии. – М. : Гардаринки, 2001. – 624 с.
2. Розвиток пізнавальних процесів дитини / Упоряд. : С. Максименко, В. Маценко, О. Главник. – К. : Мікрос-СВС, 2003. – 112 с.
3. Рубинштейн С. Я. Психология умственно отсталого школьника. – М. : Просвещение, 1986. – 170 с.

ВПЛИВ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНОЇ РОБОТИ ПСИХОЛОГА НА ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ КОМУНІКАТИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ

Ковтун Валентина

студентка 45 групи

соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри соціальної

та практичної психології **Л.О. Котлова**

Спілкування супроводжує нас кожен день, тому є невід'ємною частиною людського життя. У підлітковому віці, як зазначав Д.Б.Ельконін, провідною діяльністю є спілкування з ровесниками. В цей період активно відбувається процес знаходження спільної мови з однолітками, підлітки обирають для себе друзів. Саме на початку підліткового віку діяльність спілкування, свідоме експериментування з власними відносинами до інших людей виділяються в самостійну область життя. Якщо підліток в цей момент не може знайти своє

місце серед оточуючих, то він «виходить» психологічно з цього кола, іноді і в буквальному сенсі. В цей період підлітки ідентифікують себе з іншими, відбувається особистісне самоствердження. Тому цей етап життя є дуже важливим і розуміння цього допомагає людині вдосконалювати власне Я.

Питанням комунікативної компетентності займалися такі вітчизняні вчені як О.Локшина, О.Пометун, О.Савченко, І.Єрмаков та зарубіжні - В.Я.Ляудіс, А.М.Матюшкіна, А.Я.Пономарьова, В.Краєвський, Ю.Жуков тощо, які виділяли два типи спілкування, котрі відносяться до діяльності: продуктивне і репродуктивне. Загалом О.В.Касьянова визначає компетентність як здатність і готовність особистості вирішувати життєві проблеми, що ґрунтуються на знаннях і досвіді, цінностях, які набуті завдяки навчанню і вихованню. Підлітковий вік – період переходу від дитинства до дорослості. Зазвичай він співвідноситься з такими хронологічними межами: з 10-11 до 14-15 років. Прагнення в підлітковому віці зайняти відповідну позицію в групі однолітків супроводжується підвищеною конформністю до норм поведінки і цінностей референтної групи, що нерідко небезпечно у випадку приєднання до асоціальних спільнот.

Дослідження рівня комунікативної компетентності проводилось за допомогою тесту-опитувальника самоствердження (Століна В.В., Пантелєєва С.Р.) 1985, соціометричної діагностичної процедури, розробленої Дж.Морено. Для підвищення рівня комунікативної компетентності було використано власне нами розроблену тренінгову програму. Порівняльний аналіз забезпечувався за допомогою методу статистичної обробки даних – оцінювання достовірності значень за t-критерієм Стюдента.

Проведення тренінгу дозволило продемонструвати основні можливості корекційно-розвивальної роботи психолога, яка спрямовані на те, аби розвивати комунікативні компетентності. Після чого нами було проведено повторне дослідження за допомогою методики самоствердження (Століна В.В., Пантелєєва С.Р.).

Порівняльний аналіз результатів попереднього та повторного дослідження проводився за допомогою математичної статистики, а саме - t-критерієм Стюдента для незалежних вибірок (рис.1).

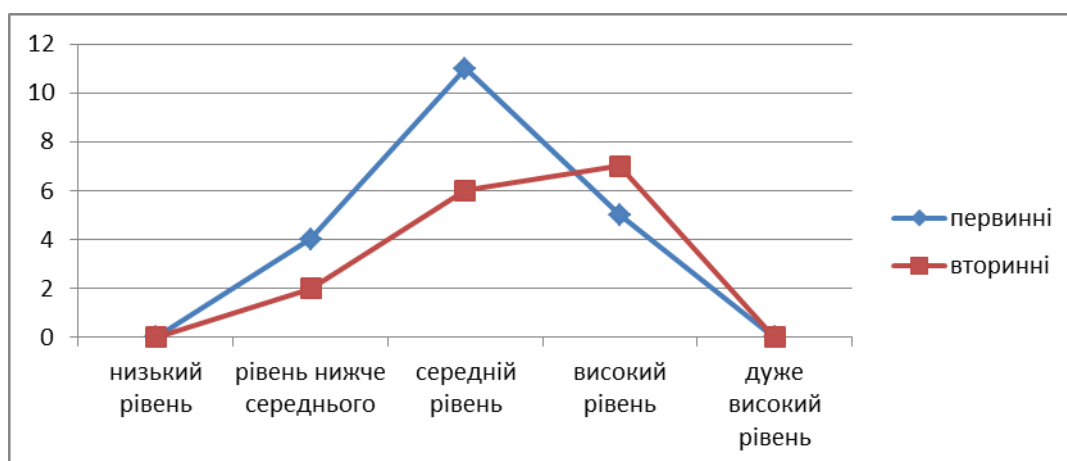

Рис. 1. Порівняльний аналіз рівня розвитку комунікативної компетентності учнів 8 класу до та після впливу

В результаті обробки попередніх і повторних даних вдалося з'ясувати, що корекційно-розвивальна програма дійсно сприяє підвищенню рівня комунікативності підлітків оскільки зміни в попередніх та повторних зрізах числових показників відбулися. Аналіз статистичної обробки даних за кожною шкалою окремо дає можливість говорити про дійсні зміни з позитивним знаком.

Список використаних джерел

1. Бодалев А.А. Психология общения, - М.: Изд-во «Институт практической психологии», Воронеж: НПО «МОДЭК», 1996. – 256 с.
2. Вачков, И.В. Основы технологии группового тренинга. Учебное пособие. – М: Издательство "Ось-89", 1999. – 176 с.
3. Жуков Ю.М., Петровская Л.А., Растильников П.В. Диагностика и развитие компетентности в общении. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – 104 с.

ОСОБЛИВОСТІ УЯВЛЕНЬ ЧОЛОВІКІВ ТА ЖІНОК ПРО ІДЕАЛЬНОГО КЕРІВНИКА ОРГАНІЗАЦІЇ

Котлова Людмила

кандидат психологічних наук, доцент

Гарбовська Інна

студентка 4 курсу, соціально-психологічного факультету

Суспільство включає різні сфери життєдіяльності, які однаковою мірою є важливими для людини. Значну роль відіграє сфера виробництва (економічна). Одним із найголовніших чинників успіху даної сфери є продуктивність праці. Одним із найважливіших

факторів продуктивності праці є ефективна взаємодія всіх структур фірми, підприємства, організації, зокрема керівників та підлеглих.

Досить часто можна зіштовхнутися з проблемою конфліктів підлеглих з керівниками. Цьому можуть слугувати різні причини, однак досить поширеною є проблема невиправданих очікувань підлеглих стосовно особистості керівника. Кожна людина уявляє собі «ідеального» керівника по-своєму.

У людей різного віку, статі, національності, сімейного становища уявлення будуть різні.

Особливо важливими є гендерні відмінності, оскільки на підприємствах переважають колективи змішаного типу, і важливо визначити особливості уявлень чоловіків і жінок про «ідеального» керівника, аби визначити ті складові, на які має орієнтуватися керівник при взаємодії з підлеглими жіночої та чоловічої статі, оскільки чоловіки та жінки мають певні відмінності у пізнавальній, когнітивній та поведінковій сферах особистості.

Проблему особливостей керівництва розглядали у своїх працях І.Адизес, П.Друкер, О.Капшук та інші. Питання гендерних відмінностей емоційної сфери та математичних здібностей вивчали Ш.Берн; Є.Ільїн розглянув психофізіологічні гендерні відмінності у емоційній сфері, в здібностях, у поведінці; І.В.Грошев розглянув відмінності мовної поведінки чоловіків та жінок; І.С.Кон визначив загальні біологічні та психологічні гендерні відмінності; Т.В.Бендас розглядав гендерні відмінності у лідерстві; Е.Мойр та Д.Джессл окреслили відмінності психофізіологічного характеру та відмінності у здібностях, у відношенні до роботи. Також значний внесок у розвиток гендерної психології здійснили О.Вейнінгер, Г.Гейманс, С.Бем, К.Хорні, та інші.

Метою нашого дослідження було теоретично та емпірично вивчити гендерні відмінності в уявленнях чоловіків і жінок про «ідеального» керівника.

Для виконання поставлених завдань та перевірки гіпотези були використані такі методи дослідження: *теоретичні* – аналіз психологічної літератури з проблеми дослідження; *емпіричні* - асоціативний експеримент; *методи математичної статистики* – факторний аналіз.

В дослідженні брали участь 80 осіб віком від 20 до 50 років (20 дівчат 20-25 років, 20 жінок 45-50 років, 20 юнаків 20-25 років, 20 чоловіків 45-50 років).

За допомогою асоціативного експерименту було дослідження гендерні відмінності в уявленнях про ідеального керівника організації.

Результати дослідження аналізувалися за 2 основними характеристиками: стать та вік. Отже, було виокремлено 4 групи досліджуваних: дівчата 20-25 років, жінки 45-50 років, юнаки 20-25 років та чоловіки 45-50 років.

Після здійснення аналізу даних за допомогою факторного аналізу характеристики було об'єднано у групи.

Таким чином ми виокремили такі 4 групи характеристик: моральні, професійні, особистісні, емоційні.

Якщо аналізувати гендерні відмінності в уявленнях про ідеального керівника організації між дівчатами 20-25 років та юнаками 20-25 років, то можемо побачити наступне:

- дівчата 20-25 років ідеального керівника найчастіше пов'язують з особистісними характеристиками (розуміючий, товариський), проте також притаманні моральні характеристики (чесний, справедливий, ввічливий);

- юнаки 20 – 25 років найчастіше пов'язують ідеального керівника із професійними характеристиками (раціональний, інноваційний, прогресивний, прогностичний, креативний), однак присутні також і особистісні характеристики (працьовитий, комунікабельний).

Якщо аналізувати гендерні відмінності в уявленнях про ідеального керівника між жінками 45-50 років та чоловіками 45-50 років, то можна зробити наступні висновки:

- Жінки 45-50 років ідеального керівника найчастіше асоціюють із особистісними (наполегливий, старанний, уважний, турботливий, впевнений) та моральними характеристиками (тактовний, ввічливий).

- Чоловіки 45-50 років ідеального керівника найчастіше асоціюють із професійними характеристиками (освічений, працездатний, аналітик, професіонал, об'єктивний, розумний, розсудливий, раціональний).

Виходячи з цього ми можемо зробити висновок, що жінки різного віку асоціюють ідеального керівника, перш за все, з особистісними та моральними характеристиками, а чоловіки різного віку асоціюють ідеального керівника з професійними та, в деякій мірі, з особистісними характеристиками.

Отже, можна зробити висновок, що існують гендерні відмінності в уявленнях про ідеального керівника організації, однак вікових відмінностей немає.

Для порівняння бажаних результатів з реальними, було проведене дослідження уявлень про реального керівника організації.

Якщо аналізувати гендерні відмінності в уявленнях про реального керівника між дівчатами 20-25 років та юнаками 20-25 років, то можна зробити наступні висновки:

- Дівчата 20-25 років найчастіше асоціюють реального керівника з особистісними характеристиками, переважно негативними, проте присутні також і позитивні (жорсткий, меркантильний, наполегливий, харизматичний, відповідальний), а також із моральними (несправедливий).

- Юнаки 20-25 років реального керівника асоціюють із професійними (критичне мислення, систематичний, логічний, необ'єктивний) та особистісними характеристиками (самостійний, принциповий).

Якщо аналізувати гендерні відмінності в уявленнях про реального керівника між жінками 45-50 років та чоловіками 45-50 років, то можна побачити наступні відмінності:

- Жінки 45-50 років реального керівника найчастіше асоціюють із особистісними (самовпевнений, нахабний, жадібний, впертий, хитрий, жорсткий, нетерплячий), емоційними (нервовий, агресивний) та моральними характеристиками (безтактний).

- Чоловіки 45-50 років реального керівника найчастіше асоціюють із професійними характеристиками (вузько мислить, некваліфікований, нерозсудливий, нелогічний).

Зважаючи на це можна зробити висновок, що дівчата та жінки найчастіше асоціюють реального керівника із особистісними, моральними та емоційними характеристиками, а юнаки та чоловіки із професійними та в деякій мірі з особистісними характеристиками.

Окрім гендерних, існують також і вікові відмінності в уявленнях про реального керівника. Так, особи молодшого віку наділяють реального керівника як позитивними, так і негативними характеристиками, а люди старшого віку вбачають у реальному керівникові лише негативні характеристики. Дане явище можна пов'язати з тим, що люди старшого віку мають більший професійний досвід.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РІВНЯ ДОМАГАНЬ ТА МОТИВІВ ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ У РАННЬОМУ ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Кубайчук Ольга

студентка 4 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук,
доцент **І.С. Загурська**

Рівень домагань особистості залежить від того, наскільки успішно виконуються нею ті чи інші запропоновані завдання (К. Левін) [3]. Мотиви вибору професії обумовлюються характером здібностей, інтересів, індивідуальних цінностей індивіда, а також змінюються у ситуаціях професійної перепідготовки особистості (Е.П. Ільїн) [2]. Досліджуючи мотиви вибору учнями майбутньої професії, Є.М. Павлютенков визначив, що усвідомлені потреби є джерелом відповідних інтересів, які знаходяться в основі діяльності, спрямованої на розвиток мотивації [5].

Дослідження взаємозв'язку рівня домагань та мотивів вибору професії у ранньому юнацькому віці проводилося з використанням методики «Моторна проба» Й. Шварцландера та визначення основних мотивів вибору професії Е.М. Павлютенкова [4;1]. Загальна вибірка складала 60 осіб – учнів 11-го класу м. Козятина.

За результатами теоретичного та емпіричного аналізу проблеми рівня домагань та мотивів вибору професії у ранньому юнацькому віці можна зробити такі висновки:

1. Проаналізувавши результати дослідження, було виявлено, що 19 учнів (32%) мають високий рівень домагань (такі учні переконані в цінності власних дій, прагнуть до самоствердження, мають стійкі життєві плани) та 16 учнів (27%) мають низький рівень домагань (такі учні орієнтовані на підкорення і часто демонструють безпорадність, відчувають труднощі при плануванні завдань на найближчий час), а також було виявлено, що більшість старшокласників 25 учнів (41%) мають помірний рівень домагань (учні налаштовані на успіх, розраховують свої сили та співвідносять власні зусилля з цінністю досягнутого).

2. В ході аналізу результатів дослідження основних мотивів вибору професії було встановлено, що більшість старшокласників (29 осіб) при виборі професії керуються утилітарними мотивами (прагнення керувати людьми). Матеріальні мотиви характерні для 23 досліджуваних (прагнення до задоволення матеріальних потреб).

Соціальні мотиви переважають у 22 учнів (бажання своєю працею сприяти суспільному прогресу, прагнення заслужити авторитету в суспільстві).

3. Аналізуючи взаємозв'язок між рівнем домагань та мотивами вибору професії за допомогою коефіцієнта лінійної кореляції К. Пірсона, було встановлено, що для учнів із високим рівнем домагань переважаючими виявилися утилітарні (коефіцієнт кореляції $r = -0,3$ помірний обернений зв'язок), матеріальні ($r = -0,2$ помірний обернений зв'язок) та престижні ($r = 0,03$ відсутній зв'язок) мотиви вибору професії. Статистична значимість зв'язку між високим рівнем домагань та мотивами вибору професії є незначимою. Статистично значимим виявився зв'язок між високим рівнем домагань та естетичним мотивом вибору професії ($r = -0,5$ помірний обернений зв'язок). Обернена кореляція вказує на те, що старшокласники при виборі професії не керуються естетичними мотивами (прагнення до естетики праці, його краси, гармонії, сприйняття прекрасного та отримання почуття радості від діяльності).

4. Для учнів із помірним рівнем домагань переважаючими виявилися соціальні ($r = -0,2$ помірний обернений зв'язок), утилітарні ($r = -0,03$ відсутній зв'язок), матеріальні ($r = 0,009$ відсутній зв'язок) мотиви вибору професії. Статистична значимість зв'язку між високим рівнем домагань та мотивами вибору професії є незначимою.

5. Для учнів із низьким рівнем домагань переважаючими виявилися естетичні ($r = -0,2$ помірний обернений зв'язок), пов'язані зі змістом праці ($r = 0,02$ відсутній зв'язок) мотиви вибору професії. Низька статистична значимість зв'язку між рівнем домагань та мотивами вибору професії може пояснюватися впливом факторів, які не були предметом дослідження (батьківський вплив на вибір професії, система цінностей тощо).

Проведене дослідження не претендує на вичерпний аналіз проблеми взаємозв'язку рівня домагань та мотивів вибору професії у ранньому юнацькому віці. Перспективи дослідження вбачаються в аналізі інших чинників, які пояснюють мотиви вибору професії.

Список використаних джерел

1. Врублевская М.М., Зыкова О.В. Профориентационная работа в школе: Методические рекомендации. - Магнитогорск: Вид-во МаГУ, 2004. - С. 5 – 7.
2. Ільїн Е.П. Мотивація і мотиви / Е.П. Ільїн. — СПб.: Питер, 2002. — 512 с.
3. Левин К., Дембо Т., Фестингер Л., Сирс П. Уровень притязаний. – В кн.: Психология личности. – М.: МГУ, 1982. – С. 86-92.

4. Музика О.Л, Загурська І.С. Самооцінка і розвиток творчих здібностей. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – С. 146-149
5. Павлютенков Є.М. Модель компетентного випускника школи / Є. М. Павлютенков // Управління школою. – 2005, – № 28. – С. 4– 12.

ГЕНДЕРНІ ТА ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙМАННЯ ОБРАЗУ ІДЕАЛЬНОЇ РОБОТИ

Кулаковський Тарас

кандидат психологічних наук, доцент

Вигівська Оксана

студентка 4 курсу соціально-
психологічного факультету

Трудова діяльність є провідним видом діяльності найбільший проміжок життя людини. Усвідомлення того, якою людиною хоче бачити свою ідеальну роботу є дуже важливим, адже знаючи свої вподобання та потреби вона може вберегти себе від емоційного виснаження, помилок, пов'язаних з обранням професії, втрати часових ресурсів на здобуття професії.

О. Л.Гірченко пише про те, що на сьогодні можна виділити три основні підходи до розуміння образу: конкретно-перцептивний, розширено-відзеркалюючий та соціально-перцептивний. Конкретно-перцептивний підхід розглядає образ як певний проміжний або кінцевий результат пізнавальної діяльності, як продукт сприйняття, пам'яті, мислення, уяви; розширено-відзеркалюючий - суб'єктивну картину світу або його фрагментів, що включає самого суб'єкта сприймання, інших людей, просторове оточення і тимчасову послідовність подій; соціально-перцептивний - як уявлення про соціальні об'єкти і явища, які включають уявлення суб'єкта про самого себе.

Сприймання досліджувалося в рамках інтеракціонізму (І.Мюллер, Г.Фехнер), інтроспекціонізму (В. Вундт, Е. Тітченер), функціоналізму (Г. Гельмгольц, І. М. Сеченов), праксеологічного підходу (Ж.Піаже), теорії фіксованої установки (Д.М. Узнадзе).

Питаннями професійного становлення особистості та ставлення її до праці займалися Е.А. Клімов та Н. С. і Е. Ю. Пряхнікови. Поняття гендеру та статі, особливості їх трактування висвітлені в працях С. Бем, Д.В. Воронцова

Метою нашого дослідження було дослідити гендерні та вікові особливості сприймання образу ідеальної роботи. Ми припустили,

що важливість матеріального компоненту в образі ідеальної роботи зростатиме разом з віком досліджуваних, образ ідеальної роботи у свідомості осіб чоловічої статі буде пов'язаний з престижем професії та ступенем матеріального задоволення, а у свідомості осіб жіночої статі – з комфортністю умов праці, відносинами в колективі та моральним задоволенням від процесу роботи.

Дослідження проводилося впродовж лютого-березня 2016 року на базі ЗОШ №27м. Житомира(учні 7-8 та 10-11 класів) та ЖДУ ім. І.Франка(студенти 4-го курсу соціально-психологічного факультету та факультету фізичного виховання та спорту) та проходило в три етапи. На першому етапі досліджуваним було запропоновано написати 5 характеристик, якими вони можуть описати ідеальну для себе роботу. На цьому етапі вибірка склала 161 особа(детальний розподіл див. Таблиця 1.). Отримані характеристики піддалися процедурі частотного аналізу. До характеристик, які мають найбільшу кількість повторень були підібрані протилежні за змістом. Дані пари характеристик лягли в основу побудови матриць біполярних градуальних оціночних шкал. На другому етапі досліджуваним пропонувалося оцінити пари характеристик, представлених в оціночних матрицях, відповідно до свого бачення ідеальної роботи за семибальною шкалою від -3 до +3. На цьому етапі в дослідженні взяли участь 132 особи(див. Таблиця 1.).

Таблиця 1.

Особливості вибірки

	Дівчата(кількість осіб)		Хлопці(кількість осіб)	
	I етап	II етап	I етап	II етап
7-8 клас	31	19	22	20
10-11 клас	22	25	25	25
4-й курс	28	24	33	19

На третьому етапі дані оціночних матриць були піддані процедурі факторизації, в результаті чого було виділено 4 фактори сприймання образу ідеальної роботи, характерні для кожної з груп досліджуваних.

За результатами проведеного дослідження ми виявили, що у свідомості чоловіків образ ідеальної роботи пов'язується з користю, яку приносить ця робота суспільству, можливістю подорожувати, рухатися кар'єрними сходами та отримувати задоволення. Важливе значення також має колектив, в якому вони працюють та якість керівництва. Образ ідеальної роботи у свідомості жінок

пов'язується з можливістю кар'єрного зростання, якістю умов праці й відносинами в колективі та з можливістю мати регулярні вихідні та відпустки.

Проведене дослідження також показало, що учні 7-8 класів пов'язують образ ідеальної роботи з дружніми відносинами в колективі, учні ж 10-11 класів – з можливістю працювати в гарному, дружньому колективі та комфортних умовах, приносити користь суспільству та підійматися кар'єрною драбиною, а у свідомості студентів 4-го курсу образ ідеальної роботи пов'язується з можливістю кар'єрного зростання, якістю керівництва та особливостями розподілу робочого часу.

Порівняльний аналіз образів ідеальної роботи кожної групи показав, що для даних вікових та гендерних груп найважливішими характеристиками є можливість працювати в гарному, дружньому колективі та підійматися кар'єрними сходами.

Наша гіпотеза частково підтвердилася адже, як ми і припускали жінки пов'язують свій образ ідеальної роботи з комфортом умов праці та відносинами в колективі, але для даної групи можливість кар'єрного зростання та регулярні вихідні та відпустки виявилися більш важливими ніж отримання морального задоволення від процесу роботи. Припущення щодо компонентів чоловічого образу ідеальної роботи підтвердилося лише для студентів 4-го курсу, для учнів характеристики престижу та матеріального задоволення не є важливими. Частина гіпотези, в якій ми припустили, що важливість матеріального зростатиме разом з віком також частково підтвердилася, тому що дана характеристика присутня в образах лише двох з шести груп, але є відмінною за значимістю (в студентів 4-го курсу входить до складу 2-го фактору, в учениць 10-11 класів – 4-го фактору).

Дане дослідження не претендує на вичерпний аналіз усіх гендерних та вікових особливостей сприймання образу ідеальної роботи. Перспектива подальшого дослідження полягає в порівнянні особливостей сприймання образів ідеальної та прийнятної (на яку згодні в даний момент) роботи тими ж віковими та гендерними групами.

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З НИЗЬКИМ РІВНЕМ УСПІШНОСТІ У НАВЧАННІ

Кулаковський Тарас

доцент кафедри
соціальної та практичної психології

Захарчук Ольга

студентка 4 курсу
соціально-психологічного факультету

Для перевірки гіпотези дослідження щодо того, що молодші школярі з низьким рівнем успішності у навчанні мають домінуючим ігровий мотив, обрано методiku: «Дослідження мотивації навчання в першокласників М.Р.Гінзбурга» [1].

Дослідження проводилось у лютому 2015 року. В дослідженні брало участь 40 учнів 1-А та 2-А класу у Денишівській ЗОШ І–ІІІ ступенів ім. В. Г. Бондарчука.

За «Методикою дослідження мотивації навчання в першокласників М.Р.Гінзбурга» були отримані наступні результати: у першокласників, які мають низький рівень успішності у навчанні (експериментальна група) переважають соціальні мотиви – 144 балів (55%) та ігрові – 35 балів (13%); другокласники, які не відстають у навчанні (контрольна група): домінуючими мотивами для них є мотив навчання – 130 балів (47%) та позиційний мотив – 57 балів (20%). Для підтвердження гіпотези, крім емпіричного інструментарію, також було використано метод статистичної обробки даних (рангова кореляція Спірмена).

Було встановлено, що сильна позитивна кореляція спостерігається в ігровому мотиві - $r = 0,5$ та у соціальному мотиві $r = 0,8$. Тобто ці мотиви і є домінуючими в учнів першого класу, які мають «початковий» та «задовільний» рівень навчання.

З отриманих результатів можна частково підтвердити гіпотезу дослідження. Так, у молодших школярів, які відстають у навчання справді наявні ігрові мотиви в їх індивідуальній структурі мотивів, але вони не є пріоритетними, так як перше місце займають соціальні мотиви.

Список використаних джерел

1. Методика дослідження мотивації у першокласників. Гінзбург М.Р. Лескова А.А. Проблема адаптации первоклассников к школе. – Одесса, 2003. - С. 38-40

ДИНАМІКА РЕФЛЕКСІЇ ОСОБИСТІСНОЇ ЯКОСТІ "МИЛОСЕРДНИЙ" У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Курлянич Анна

студентка 4 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук,
доцент **Н. О. Никончук**

Проблему рефлексії вивчали В. Давидов, І. Семенов, В. Слободчиков, С. Степанов, С. Рубінштейн, Г. Цукерман та інші дослідники. Питання рефлексії здібностей та особистісних якостей молодших школярів висвітлювалося у роботах І. Загурської, О. Музики, Н. Никончук. Додаткового вивчення потребує питання розвитку рефлексії окремих особистісних характеристик учнів початкових класів.

Мета нашого дослідження – вивчити динаміку рефлексії особистісної якості «милосердний» у молодшому шкільному віці.

У дослідженні використано авторський опитувальник, розроблений з опорою на методику вивчення динаміки здібностей (МВДЗ) О.Л.Музики.

Дослідження проводилося на базі навчально-виховних та розвивальних закладів Житомирської області: ЗОШ І-ІІ ст. с. Почуйки Попільнянського району, ЗОШ І-ІІІ ст. №5 м. Житормира та шоу-театру "КЛЕМ". Участь в дослідженні взяли 60 учнів початкових класів.

У рефлексії особистісної якості «милосердний» протягом молодшого шкільного віку було виявлено такі зміни:

1) з 1 по 4 клас збільшується загальна кількість особистісних якостей, які виділяють діти. Показники досліджуваних сільської ЗОШ зростають у 2,6 рази, школярів міської ЗОШ – у 2,2 рази, учнів, які поєднують навчання у міській школі та шоу-театрі «КЛЕМ», – у 2,4 рази;

2) з 1 по 4 клас збільшується кількість дітей, які самостійно виокремлюють якість «милосердний». Показники досліджуваних сільської ЗОШ зростають з 0% до 60%, школярів міської ЗОШ і учнів, які поєднують навчання у міській школі та шоу-театрі «КЛЕМ», – з 0% до 80%;

3) з 1 по 4 клас збільшується кількість учнів, які правильно тлумачать якість «милосердний». Показники досліджуваних сільської та міської ЗОШ зростають з 0% до 80%, а показники

досліджуваних, які поєднують навчання у міській школі та шоу-театрі «КЛЕМ», зростають з 20% до 100%;

4) з 1 по 4 клас зменшується кількість дітей, які вважають, що якість «милосердний» їм притаманна. Показники досліджуваних сільської і міської ЗОШ зменшуються з 100% до 60%, а показники досліджуваних, які поєднують навчання у міській школі та шоу-театрі «КЛЕМ», – з 100% до 80%.

Перспектива подальшого дослідження – вивчення динаміки рефлексії особистісної якості «милосердний» у підлітків.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК САМООЦІНКИ ТРИВОЖНОСТІ ТА САМОСТАВЛЕННЯ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Кухарчук Вікторія

студентка 4 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук,
доцент **І.С. Загурська**

Важливими чинниками, що впливають на процес формування особистості, є особливості самооцінки тривожності та самоставлення. Дослідження взаємозв'язку самооцінки тривожності та самоставлення у юнацькому віці проводилось за допомогою тест-опитувальника самоставлення С.Р. Пантелєєва та В.В. Століна та за допомогою опитувальника вивчення самооцінки тривожності Ч.Д. Спілбергера та Ю.Л. Ханіна. Дослідження проводилося впродовж 2015-2016 навчального року в Житомирському інституті медсестринства м. Житомира. Загальна вибірка складала 30 осіб – студентів 1 курсу наряду підготовки «Сестринська справа».

За результатами теоретичного аналізу та емпіричного дослідження проблеми взаємозв'язку самооцінки тривожності та самоставлення у юнацькому віці, можна зробити таке узагальнення:

1. Аналіз результатів дослідження взаємозв'язку самооцінки тривожності та самоставлення у юнацькому віці, показав, що високий рівень самооцінки тривожності корелює із низькими показниками за шкалою самоставлення, а низький рівень самооцінки тривожності у свою чергу взаємопов'язаний із високими показниками за шкалою самоставлення.

2. Перевірка кореляційного зв'язку між самооцінкою тривожності та самоставлення за допомогою коефіцієнта Пірсона показала наявність статистично значимого оберненого зв'язку ($r=-0,73$). На рівні психологічного аналізу це вказує на те, що чим вищий рівень ситуативної тривожності, тим нижчий рівень загального самоставлення. Пошук кореляційного зв'язку між високим рівнем ситуативної тривожності та шкалами самоставлення показав, що статистично значимий зв'язок існує лише із шкалою «аутосимпатія» ($r=-0,66$). Це вказує на те, що чим вищий рівень ситуативної тривожності, тим нижчий рівень аутосимпатії.

Проведене дослідження не претендує на вичерпний аналіз проблеми взаємозв'язку самооцінки тривожності та самоставлення у юнацькому віці. Перспективи дослідження вбачаються у вивченні інших чинників, які впливають на рівень самоставлення особистості.

ГЕНДЕРНІ ВІДМІННОСТІ ПРОЯВІВ ФЕНОМЕНУ АЛЕКСИТИМІЇ У «ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ»

Левченко Ілона

студентка 47 групи соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук

О.С. Аврамчук

Для того, щоб перевірити гіпотезу нашого дипломного дослідження про те, що чоловіки більш схильні до прояву алекситимії ніж жінки, ми обрали методики як «Торонтська шкала алекситимії (TAS – 26)» (розроблена Г. Тейлором та з його співавторами, яка адаптована в інституті ім. В.М. Бехтерева) [1] та методику «Незакінчені речення» (М. Саксом та С. Леві) [2].

Дослідження проводилось в листопаді 2015 року. У дослідженні брали участь 30 «військовослужбовців», з яких 15 жінок та 15 чоловіків. У військової частини А0876 м. Житомира. Віком від 22 до 50 років та з різним стажем роботи та званням.

За методикою «Торонтської шкали алекситимії (TAS – 26)» були отримані наступні результати: з 30 опитуваних виявилось що 60% (18 досліджуваних) відносяться до не алекситимічного типу особистості. В групі ризику знаходяться 34 % (10 досліджуваних). До алекситимічного типу особистості відносяться 6 % (2 досліджуваних).

Говорячи про гендерні особливості ми можемо сказати що за методикою Торонтської шкали алекситимії (TAS – 26)» були отримані наступні результати: з 15 опитуваних жінок «військовослужбовців» 47% (7 досліджуваних) належать до не алекситимічного типу особистості. В 40 % (6 досліджуваних) знаходяться в групі ризику. До алекситимічного типу входять 13% (2 досліджуваних). З 15 опитуваних чоловіків «військовослужбовців» в 73 % (11 досліджуваних) належать до не алекситимічного типу особистості. До групи ризику алекситимії входять 27 % (4 досліджуваних).

Для підтвердження гіпотези, крім психодіагностичного інструментарію, були використані методи статистичної обробки даних, а саме коефіцієнт кореляції Спірмена за допомогою якого ми зможемо зіставити психологічні показники та встановити кореляційні зв'язки та скориставшись t-критерієм Стюдента для незалежних вибірок – за допомогою якого ми зможемо порівняти середні значення двох незалежних між собою вибірок.

Скориставшись коефіцієнтом кореляції Спірмена було виявлено, що у чоловіків між групою ризику алекситимії та ставленням до сім'ї, а саме до батька ($p = 0,05$) та матері ($p = 0,08$) – не існує зв'язку. Таким чином дані ставлення не впливають на групу ризику за алекситимічною шкалою, скоріш за все на групу ризику впливають інші фактори.

Між групою ризику алекситимії та нереалізованими можливостями ($p = 0,01$), було визначено що не існує ніякого зв'язку. Це означає, що нереалізовані можливостями не впливають на групу ризику, скоріше на групу ризику впливають інші фактори.

Між групою ризику алекситимії та ставленням до себе ($p = 0,14$); між групою ризику алекситимії та ставленням до майбутнього ($p = 0,19$); між групою ризику алекситимії та ставленням до вищестоящих ($p = 0,25$); між групою ризику алекситимії та страхами і побоюваннями ($p = 0,11$); між групою ризику алекситимії та ставленням до друзів ($p = 0,35$); між групою ризику алекситимії та ставленням до свого минулого ($p = 0,15$); між групою ризику та особистим життям ($p = 0,28$); між групою ризику алекситимії та ставленням до сім'ї ($p = 0,39$); між групою ризику алекситимії та ставленням до співробітників ($p = 0,27$) за методикою «Незакінчені речення» Сакса Леві – існує прямий та слабкий зв'язок. Таким чином ставленням до себе, ставленням до майбутнього, ставленням до вищестоящих, страхами і побоюваннями, ставленням до друзів, ставленням до свого минулого, особистим життям, ставленням до

співробітників не впливають на групу ризику за алекситимічною шкалою, скоріше на групу ризику впливають інші фактори.

За коефіцієнтом кореляції Спірмена у чоловіків існує обернений слабкий зв'язок, а саме між групою ризику алекситимії та ставленням до протилежної статі ($p = - 0,1$) та між групою ризику алекситимії та почуттям провини ($p = - 0,03$), між групою ризику алекситимії та ставленням до підлеглих ($p = - 0,34$). Таким чином група ризику не впливає на ставлення до протилежної статі, почуття провини, ставлення до підлеглих, скоріше за все на дані ставлення впливають інші фактори.

За коефіцієнтом кореляції Спірмена у жінок між даними ставлення, а саме між групою ризику алекситимії та нереалізованими можливостями ($p = 0,04$); між групою ризику алекситимії та ставленням до майбутнього ($p = 0,05$); ставленням до сім'ї та групою ризику алекситимії ($p = 0,01$) та групою ризику алекситимії та ставленням до співробітників $p = (0,06)$ – не існує зв'язку. Таким чином дані ставлення не впливають на групу ризику за алекситимічною шкалою (TAS-26), скоріше за все на групу ризику впливають інші фактори.

У жінок між ставленням до друзів ($p = 0,12$); між особистим життям та групою ризику ($p = 0,43$); ставленням до матері ($p = 0,33$); почуттям провини ($p = 0,32$) – між даними існує прямий та слабкий зв'язок. Таким чином дані ставлення не впливають на групу ризику за алекситимічною шкалою (TAS-26), скоріше на групу ризику алекситимії впливають інші фактори.

Між групами ризику алекситимії у жінок та ставленнями до себе ($p = 0,42$); між групою ризику алекситимії та ставленням до підлеглих ($p = 0,48$); між групою ризику алекситимії та ставленням до протилежної статі $p = 0,40$; між особистим життям та групою ризику алекситимії ($p = 0,43$) – існує помірний зв'язок, тому що він знаходиться в межах від $0,4 - 0,7$. Таким чином ставленнями до себе, ставлення до підлеглих, особисте життя впливають на формування групи ризику алекситимії.

У жінок «військовослужбовців» було визначено що: група ризику алекситимії та ставленням до батька $p = 0,87$; між групою ризику алекситимії та ставленням до вищестоящих $p = 0,55$; між групою ризику алекситимії та ставленням до свого минулого $p = 0,61$ – існує прямий та сильний зв'язок. Це означає, що ставлення до батька, ставлення до вищестоящих, ставлення до свого минулого впливають на групу ризику алекситимії.

Між групою ризику та страхами і побоюваннями було виявлено, що $p = - 0,62$. Це означає, що існує обернений та сильний зв'язок.

Це означає, що група ризику за алекситмічною шкалою (TAS-26) впливає на формування страху і побоювань.

За t-критерію Стюдента для незалежних вибірок, який дозволяє нам порівняти середні значення двох незалежних між собою вибірок. За загальними результатами дослідження, методики Торонстської шкали алекситимії (TAS – 26), ми можемо сказати, що показники статистичної достовірності $p = 0,27 > 0,05$. Отже, відмінності між чоловіками та жінками є не статистично значимими.

За результатами групи ризику алекситимії методики (TAS – 26), було виявлено, що $p = 0,65 > 0,05$ – дані показники є не статистично значимими.

Згідно результатів дослідженнями наша гіпотеза статистично не підтвердилась: жінки більш схильні до прояву алекситимії ніж чоловіки. Так як в дослідженні брали участь недостатня кількість досліджуваних, а саме «військовослужбовці», які знаходились на навчанні.

Список використаних джерел

1. Райгородский Д.Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Учебное пособие. - Самара: Издательский Дом «БАХРАХ», 2004. – С. 2004. – С.153 – 156.
2. Горбатов Д.С. Практикум по психологическому исследованию: учеб. пособие./Д.С. Горбатов - Самара: Издательский дом «БАХРАХ-М», 2003.- С.147-152

ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ УЧНІВ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Листопадська Марина
студентка 5 курсу соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук,
доцент **І.М. Тичина**

У старшому шкільному віці особливої актуальності набувають питання пошуку власної життєвої перспективи та побудови професійних планів. Перед сучасними старшокласниками постають завдання життєвої та професійного самовизначення, узгодження навчальних і професійних інтересів.

В основу нашого дослідження покладено думки, що особливу роль у процесі професійного самовизначення відіграє рівень

розвитку особистісної та професійної рефлексії людини, рівень інформаційної обізнаності (О.К. Осницький)[1;2] та особистісна готовність до здійснення вибору (Д.О. Леонтьєв)[3]. В процесі дослідницької роботи використовувалися ідеї Є.О. Клімова про складові професійного вибору: уявлення про систему професійних цілей, про шляхи і засоби їх досягнення, про запасні варіанти професійного шляху та загальні уявлення про предмет, мету, засоби і умови обраної професії [4].

Для оцінки ефективності процесу підготовки старшокласників до професійного самовизначення нами використовувалися критерії, які дозволять визначити ступінь їх готовності до вибору професії: когнітивний критерій (здатність до самоаналізу; здатність до аналізу професій, наявність професійних інформаційних знань, адекватна самооцінка); мотиваційний критерій (сформованість ієрархії мотивів вибору професії; наявність стійкого інтересу до певної професії; сформованість професійних намірів); практичний (наявність обґрунтованого особистого професійного плану та здійснення практичних заходів з його реалізації). У нашому дослідженні готовність до вибору професії диференціюється за трьома рівнями – високим, середнім та низьким.

Метою дослідження було вивчення рівня готовності до професійного самовизначення учнів старшого шкільного віку. Вибірку склали 60 учнів 11 класу Житомирського ліцею № 25 ім. М. О. Щорса: учні 11-Б класу, які навчаються за гуманітарним профілем та учні 11-В класу, які навчаються за біологічним профілем. Учням необхідно було заповнити опитувальник професійної готовності (автор Кабардова Л. Н.), диференційно – діагностичний опитувальник Є. Клімова (ДДО), схему особистого професійного плану Є. Клімова.

Аналіз отриманих результатів показав, що існують гендерні відмінності, які стосуються рівня готовності до професійного самовизначення. Зокрема, із 18 осіб жіночої статі, які навчаються за гуманітарним профілем, 1(3%) старшокласниця має низький рівень готовності до професійного самовизначення, 11(37%) - середній рівень і 5(16%) – високий. З 12 хлопців 2 (7%) учні мають низький рівень готовності до професійного самовизначення, 4 (13%) - середній рівень і 2(7%) – високий. Загалом можна сказати, що дівчата мають вищий рівень готовності до професійного вибору, ніж хлопці.

Дівчата 11-Б класу обирають професії типу «людина – людина», «людина – природа» та «людина – художній образ», хлопці – «людина – природа» та «людина – знакова система».

Якщо аналізувати результати дослідження 11 - В класу (біологічний профіль), то вдалося встановити, що із 16 осіб жіночої статі 1(3%) учениця має низький рівень готовності до професійного самовизначення, 10(30%) - середній рівень і 5(16%) – високий. Серед хлопців 3 (10%) учнів мають низький рівень готовності до професійного самовизначення, 6 (20%) - середній рівень і 5(16%) – високий.

Учні 11 – Б класу, які навчаються за гуманітарним профілем (українська мова і література), мають значно нижчі показники рівня готовності до вибору професії. Із 30 учнів лише 8 (27 %) осіб мають низький рівень готовності до професійного самовизначення, 15 (50 %)учнів – середній та 7 (23 %)– високий. Із 30 учнів 11 – В класу (біологічний профіль) 4 (13%) учні мають низький рівень готовності до професійного самовизначення, 16 (57%)– середній і 10 (30 %)учнів – високий.

Цікавою особливістю є те, що професії, які обирають учні гуманітарного і біологічного профілів, суттєво не відрізняються. Учні 11 – Б класу (гуманітарний профіль) виокремлюють професії типу «людина – людина», «людина – художній образ» та «людина – природа»: письменник, журналіст, тренер, працівник СБУ, лікар, психолог, архітектор, голова відділу кадрів МВС, художник, юрист, перекладач. Учні 11 – В класу (біологічний профіль) називають такі професії як вчитель, військовослужбовець, лікар - хірург, лікар, програміст, юрист, перекладач, психолог, економіст, дипломат, які відносяться до категорії ««людина – природа», «людина – людина» та «людина – знакова система».

Шляхи та засоби досягнення найближчих цілей учні гуманітарного профілю вбачають у наполегливій праці, власних силах, наполегливих тренуваннях, у вивченні чогось нового, конкурсах, вступі до юридичного ВНЗ. Учні біологічного профілю виділяють такі шляхи та засоби як вступити на бюджет, добре здати ЗНО, виборі університету, вчитися і зарекомендувати себе, підготовці до іспитів, вірі в себе та власні сили.

Якщо говорити про власні можливості для досягнення мети, які наявні в досліджуваних, то варто зазначити, що учні з біологічним профілем виділяють такі як: «вміння спілкуватись», «цілеспрямованість», «розум», «працювати з людьми», «можу вивчити будь-який матеріал», «вмію надавати першу медичну допомогу», «швидко вчуся», «маю попередній досвід», «швидко знаходжу спільну мову». Натомість учні з гуманітарним профілем в навчанні зазначають: «наполеглива праця», «досягнути задуманого або стати психологом, філософом», «хороша робота над собою»,

«базові знання, здібності», «зв'язки в МВС», «навички, але брак часу».

Отже, не всі старшокласники мають достатню кількість інформації про кожен з критеріїв професійного самовизначення, що говорить про низький рівень готовності до вибору професії. Що стосується практичного критерію, то не всі учні мають особистий професійний план, внаслідок чого не можуть спланувати свої подальші дії після закінчення школи. Такі особливості професійного вибору сучасних старшокласників свідчать про необхідність та важливість проведення профорієнтаційної роботи.

Список використаної літератури

1. Осницький А.К. Профессиональное ориентирование учащихся при специализации обучения.// *Вопр. Психол.* - 1998 - № 3 - С.136-148.
2. Осницький А.К., Чуйкова Т.С. Саморегуляция активности субъекта в ситуации потери работы.// *Вопр. психол.* – 1999. - №1 – С.92- 104.
3. Леонтьев Д.А. Психология свободы: к постановке проблемы самодетерминации личности / Д. А. Леонтьев // *Психологический журнал.* - 2000. - №1. - С. 15-25.
4. Климов Е.А. Психология профессионала. — М.: Изд-во «Институт практической психологии», Воронеж: НПО «МОДЭК», 1996. - 400 с.

АНАЛІЗ РІВНЯ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Лобода Ольга

студентка 4 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук,
доцент **І.С. Загурська**

Розвиток сучасного суспільства потребує творчого підходу до вирішення ряду проблем. І саме в цих умовах актуальною є неординарність самої особистості. Самостійність є основою формування творчості в діяльності суб'єкта, а творча діяльність – це активна взаємодія суб'єкта з навколишнім світом, в результаті якої він цілеспрямовано створює щось нове, що має суспільне значення. Саме тому феномен креативності є невід'ємним елементом у формуванні повноцінної особистості.

Аналіз рівня креативності дітей молодшого шкільного віку проводився впродовж 2015-2016 н.р. в Андрушівській гімназії (м. Андрушівка). Загальна вибірка склала 60 осіб – учнів 4-х (11 дівчат та 18 хлопців).

Дослідження проводилось за допомогою тесту виміру творчого мислення Е. П. Торренса (модифікований Е. І. Щербановою, Н. П. Щербо і Н. Б. Шумаковою). Досліджуваним пропонувалися для виконання завдання невербальної (образотворчої) батареї. Для отримання емпіричних даних була використана факторна стратегія дослідження. За результатами теоретичного аналізу проблеми та проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

Креативність з наукової точки зору розглядається як багатопланове, неоднорідне явище, що виражається в різноманітті теоретичних і експериментальних напрямів її вивчення (Д. Б. Богоявленська, М. А. Воллах, Дж. П. Гілфорд, Є. Л. Гергель, В. Н. Дружинін, Н. В. Хазратова). Поняття креативності є певною творчою здатністю і визначається як самостійний чинник, незалежне від інтелекту [1; 6; 2; 3; 4].

У сучасній українській психологічній науці креативність визначається як характеристика інтелекту, яка є цілісним інтегрованим психічним утворенням і забезпечує конструювання й перебудову особистісних ментальних моделей світу (М. Л. Смульсон) [5].

1. На думку дослідниці здатність до креативності пов'язується з такими компонентами: інтелектуальна активність (самостійна постановка задач); толерантність до невизначеності; творче мислення (швидкість мисленнєвих процесів, глибина тощо).

2. Аналіз проблеми розвитку творчої особистості у молодшому шкільному віці показав, що в умовах успішного формування та засвоєння досвіду творчої діяльності школярі набувають навичок видозмінювати ті стереотипи мислення, яким вони вже навчилися. Таким чином формується креативний підхід до створення та осмислення раніше засвоєних або нових способів виконання дій.

3. Встановлено, що до основних показників креативності, для учнів досліджуваної групи, відносяться швидкість (творча продуктивність), оригінальність, гнучкість (здатність висувати різноманітні ідеї та стратегії вирішення поставлених завдань), абстрактність назв, деталізація, супротив замкнутості (стереотипам). Аналіз виділених показників показав, що учнями поєдналися «власне креативні (оригінальність)» та «інтелектуальні

показники» (гнучкість та деталізація), що свідчить про високий рівень загальної креативності. Крім того, для учнів досліджуваної групи важливим аспектом у виконанні завдань є вміння виділяти головне, а також тривалий час залишатися відкритим новизні, досить довго відкладати ухвалення остаточного рішення для того, щоб «зробити розумовий стрибок» і створити оригінальну ідею. Також варто відмітити гендерні відмінності у розвитку креативності, де дівчатами демонструється взаємоузгодженість всіх показників креативності. Для хлопців характерними були низькі показники «оригінальності» та «гнучкості». Їм важко дається процес генерування неординарних ідей, а отже це впливає на рівень розвитку креативності.

Проведене дослідження не претендує на вичерпний аналіз усіх аспектів проблеми рівня розвитку креативності дітей молодшого шкільного віку. Перспективою подальших досліджень може бути аналіз передумов розвитку креативності молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Богоявленская Д. Б. Психология творческих способностей / Д. Б. Богоявленская. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 320 с.
2. Гілфорд Дж. Три сторони інтелекту [Текст] / Дж. Гілфорд // Психологія мислення / Под ред. А. М. Матюшкіна. – М.: Прогресс, 1965. – С. 124-145.
3. Гергель Є. Л. Вікова динаміка розвитку креативних здібностей / Є. Л. Гергель // Наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. академіка С. Д. Максименка. – К.: Главник, 2005. – Вип. 26: У 4 томах. – Т. 1. – С. 342-349.
4. Дружинін В. Н., Хазратова Н. В. Экспериментальное исследование формирующего действия микросреды на креативность / В. Н. Дружинін, Н. В. Хазратова // Психологічний часопис. – 1994. – № 4. – С. 83-93.
5. Смульсон М. Л. Психологія розвитку інтелекту / М. Л. Смульсон. – К.: Нора-друк, 2003. – 298 с.
6. Wollach M. A. A new look at the creativity – intelligence distinction / M. A. Wollach, N. A. Kogan // Journal of Personality. 1965. – № 33. – P. 348 – 369.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КРИЗИ «СЕРЕДИНИ НАВЧАННЯ» У СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Малахова Анна

студентка 4 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:
кандидат філософських наук,
доцент **Г.В. Пирог**

Криза є переломним етапом у житті особистості, границею між старим і новим досвідом, перехід з одного стану в інший. Вже під час навчання у вищому навчальному закладі студенти часто задумуються над тим, чи вірно вони зробили вибір, обравши дану спеціальність, який сенс навчання і здобування професії, особливо, якщо вони не уявляють себе саме в цьому напрямі та не бачать особливих перспектив фінансового зростання в подальшому. Все це може призводити до життєвих криз, розчарувань, стресів.

Метою нашого дослідження було визначити психологічні особливості кризи «середини навчання» у студентів-психологів. Гіпотезою нашого дослідження стало припущення про те, що криза «середини навчання» у студентів-психологів пов'язана зі змінами в професійній мотивації та проявляється в підвищеному рівні стресу.

Для дослідження професійного становлення студентів-психологів були використані методики «Професійний шлях» (Г.В.Пирог), «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» (А. А. Реан, В. А. Якунін), тест на виявлення навчального стресу (Ю.В.Щербатих). Дослідження проводилося впродовж 2016 року в Житомирському державному університеті імені Івана Франка, вибірку становили 20 осіб – студенти-психологи третього курсу.

Проведене дослідження показало:

1. В якості найбільш значущих для кар'єри подій досліджувані вказують ЗНО, першу сесію, написання курсових робіт, практику, складання експерименту, тобто події, пов'язані з навчанням у ВНЗ. Найбільшу кількість важливих для свого професійного становлення подій студенти виділили саме на період середини навчання, а саме складання та написання наукових робіт. Студенти характеризують ці завдання як складні, у деяких це призводить до втрати інтересу до подальшого навчання за спеціальністю.

2. Досліджувані студенти розділились за мотивацією навчання: половина групи прагне навчатись, отримувати знання, інтелектуальне задоволення, стати високо кваліфікованими

спеціалістами, а інша половина навчається лише для того, щоб отримати диплом, стипендію, після закінчення університету працювати де завгодно, тільки не за спеціальністю.

3. Основними причинами стресу студенти вважають навчальне навантаження і страх перед майбутнім. Переживання стресу призводить до депресії, поганого сну та поганої концентрації уваги. Найчастіше студенти відновлюють сили прогулянками на свіжому повітрі, міцним сном, спілкуванням з друзями та з коханою людиною.

Отже, за допомогою отриманих даних по всіх використаних методах, ми можемо судити про переживання кризи «середини навчання» студентів-психологів. Період середини навчання, який супроводжується написанням наукових робіт, студенти вважають складним і важким. Навчальне навантаження та страх перед майбутнім викликають стрес. В цей період має місце усвідомлення і уточнення навчальних інтересів і, внаслідок цього, зміна навчальної мотивації. Половина групи має зовнішню мотивацію щодо навчання – отримання диплому, а інша половина має внутрішню мотивацію – прагнення стати високо кваліфікованим спеціалістом.

Список використаних джерел

1. Зеер Э.Ф., Сыманюк Э.Э. Кризисы профессионального становления личности // Психологический журнал. – 1997. – № 6. – 556с.
2. Пряхников Н.С., Пряхникова Е.Ю. Профориентация. Учебное пособие для вузов. – М, 2007.- С.131-140.
3. Хазратова Н. Психологічні проблеми та особистісні кризи студентського віку // Особистісні кризи студентського віку: Зб. наук. статей. / За ред. Т.М.Титаренко. – Луцьк, 2001. – С.14-

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОБРАЗУ БРЕХУНА ТА ПРОЯВУ БРЕХНІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Мисечко Катерина

студентка 4 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук,
доцент **О.В. Мазяр**

Юнацькій вік є важливим в житті людини, оскільки саме в цей час формується її самосвідомість, стійка система уявлень про самого себе як цілісну особистість, про свою відмінність від інших

людей. Також відбувається засвоєння гендерних уявлень та стереотипів, які фіксуються в процесі соціалізації юнаків та юнок. На основі цих уявлень формуються власні уявлення відносно різних сфер життєдіяльності та сприйняття інших людей як особистостей.

Феномен брехні давно відомий в суспільстві і вивчається як зарубіжними, так і вітчизняними вченими. Серед них можна виокремити таких вчених як П. Екман, О. Фрай, У. Фрізен, І.П. Шкуратова, К. Мелітан. Про особливості юнацького віку писали такі вчені як З. Фрейд, А. Фрейд, Е. Еріксон, О.М. Леонтьєв, Д.Б. Ельконін, І.С. Кон. Проаналізувавши визначення поняття "брехня" перерахованих вище вчених, можна зробити висновок, що у всіх цих визначеннях є спільне: це – свідомо дія, якою одна людина вводить в оману іншу, роблячи це навмисне, без попереднього повідомлення про свої цілі й без чітко вираженого з боку жертви прохання не розкривати правди. "Образ брехуна" – це вигляд людини, яка часто говорить неправду, відтворена у свідомості, пам'яті або створена уявою.

Метою дослідження було визначити, який вид брехні домінує у юнок та юнаків, а також визначення особливостей образу брехуна у юнацькому віці. Дослідження проводилось впродовж 2015-2016 років на базі Житомирського державного університету імені Івана Франка за участю 100 досліджуваних віком від 18 до 21 року.

Дослідження проводилось у два етапи:

1) Проведення дослідження за допомогою опитувальника "Види брехні" І.П. Шкуратової, який допоміг визначити, який вид брехні є домінуючим у юнок та юнаків;

2) Для реконструкції системи індивідуальних значень обрано психосемантичний підхід, який включає в себе асоціативний експеримент та факторний аналіз, що дозволило нам сконструювати образ брехуна у свідомості юнаків та юнок.

В результаті наших досліджень можна зробити такі висновки:

1. У юнаків та юнок переважаючим видом брехні є *етикетна брехня* (500 балів). За трактуванням І.П. Шкуратової, етикетна брехня – найпоширеніший і нешкідливий вид брехні, оскільки вона здійснюється на основі загального договору про дотримання етикету. Всі про це знають і тому самі повинні робити поправку при сприйнятті цього виду брехні. Досить близько до етикетної брехні розташовується *брехня замовчування* (492 бали). Вона не є власне брехнею, оскільки спотворення інформації здійснюється за рахунок неповноти картини. Тобто, володіючи повною інформацією, досліджувані воліють не надавати всю інформацію, а лише її частину.

У юнок переважаючим видом брехні також є етикетна брехня (515 балів). Як зазначалося, цей вид брехні не є шкідливим і, здебільшого, схвалюється суспільством. Близьких показників до домінуючого типу брехні немає, проте на другій та третій позиції розташовується брехня замовчування (450 балів) та брехня-самопрезентація (447 балів). П. Екман вказував, що брехня замовчування є пасивним видом брехні, оскільки брехуну потрібно лише мовчати, а не вигадувати історію. За визначенням І.П.Шкуратової, брехня-самопрезентація – це вид брехні, спрямований на прикрашання свого образу. Він частіше застосовується щодо малознайомих або незнайомих людей, яким невідомі обставини реального життя мовця.

2. Для реконструювання образу у свідомості юнаків використано асоціативний експеримент, в ході якого виокремлено 427 унікальних асоціацій, які були піддані факторному аналізу. Дані оціночних матриць факторизовано за допомогою програми Statistica 6.0, в ході чого виокремлено чотири фактори, реконструкція яких представлена на семантичному полі.

Зокрема, можна відмітити домінування уявлень про недовіру та брехню в образі брехуна у свідомості юнаків. Конструкти "брехня" та "недовіра" досить близько розташовані на семантичному полі, що може свідчити про те, що ці поняття корелюють між собою. Другий фактор утворений одним поняттям "підлий". Ця категорія має позитивний полюс, тобто є важливою при сприйнятті брехуна. Це дає змогу зробити висновок, що в юнаків брехун викликає осуд та асоціюється з низьким моральним рівнем культури. Третій фактор утворений лише одним конструктом "розчарування" з позитивним полюсом, що дозволяє припустити, що юнаки пов'язують власні уявлення про образ брехуна із цим поняттям. Можливо, це поняття виникло внаслідок певного негативного досвіду спілкування. Аналізуючи четвертий фактор можна зробити висновок, що поняття "лицемір" є одним з домінуючих в свідомості юнаків відносно образу брехуна. Накопичений відсоток дисперсії чотирьох факторів (63%) дозволив нам описати більшу половину масиву даних.

Список використаних джерел:

1. Горбунова В.В. Структура психосемантичного дослідження // Соціальна психологія. – 2007. – №1. – С.170-178.
2. Горошко Е. И. Интегративная модель свободного ассоциативного эксперимента / РАН. Инос. Языкознания. – X., 2001. – 320 с
3. Екман П. Теорія брехні / Пер. з англ. – К. : KM Publishing, 2014. – 320 с.
4. Мелитан К. Психология лжи / К. Мелитан ; пер. с фр. – М. : Изд. А.Сомов, 1903. – 214 с.

5. Самопредъявление личности в общении: монография / И. П. Шкуратова. – Ростов н/Д. : Изд-во ЮФУ, 2009. – 192 с.
6. The Compact Edition of the Oxford English Dictionary. New York: Oxford University Press, 1971, p. 1616

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ПРАЦЮЮЧОЇ МОЛОДІ

Михайлівський Сергій

студент 4 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:
кандидат филозофських наук,
доцент **Г.В.Пирог**

Політичні орієнтації – це уявлення людей про відповідні їх потребам цілі політичної діяльності і засоби досягнення цих цілей (Г. Ділігенський) [1]. Молодь – соціально-демографічна група, що виділяється на основі сукупності вікових характеристик, особливостей соціального становища та обумовлених тими і іншими соціально-психологічними властивостями (І.С. Кон) [2]. Дослідження політичної свідомості молоді свідчать про відсутність будь-якої більш-менш чіткої картини світу, що позначається і на особливостях політичної свідомості молоді [2].

Для вивчення політичної орієнтації була використана методика дослідження політичних орієнтацій особистості (Г. Пирог) [3]. Загальна вибірка досліджуваних складала 30 опитуваних, працюючих у різних професійних галузях, від 20 до 25 років, 15 чоловічої та 15 жіночої статі.

За результатами теоретичного та емпіричного аналізу особливостей політичної орієнтації працюючої молоді можна зробити такі висновки:

1. Проаналізувавши результати дослідження, було виявлено, що політикою цікавляться 33% опитуваних, 33% вагаються та 33 % зовсім не цікавляться нею. Ці дані говорять про те, що працююча молодь не дуже цікавиться політикою, нею цікавиться лише третина опитуваних

2. Результати показали, що наша молодь скоріше негативно, ніж позитивно ставиться до політичних змін, які відбуваються зараз в країні, так її оцінили 37 % опитуваних. Натомість не один опитуваний не оцінив позитивно політичні зміни.

33% відповіли негативно, це говорить про те, що люди взагалі не бачать позитивних зрушень у політиці.

3. Результати вивчення участі працюючої молоді у громадському житті показали, що в наш час молодь займається волонтерською діяльністю і її показник найвищий - 37%. Під час навчання молодь частіше приймала участь у громадському житті, ніж на роботі, про що говорять і показники – 28% і 13 % відповідно.

4. Політичні погляди у молоді є різними: 30% молоді заявили, що вони поза політикою; 27 % опитуваних відповіли, що у них ліберальні політичні погляди, 23% мають націоналістичні погляди. Ці результати свідчать про зростання національних настроїв громадян, та їх ліберальність при вирішенні проблем. Ці дані узгоджуються з тим, кого досліджувана молодь обирала на виборах – тільки 27% (8 опитуваних) пам'ятають, за кого вони голосували на виборах, і ці вподобання стосуються ліберальної партії, політичної сили дійсного керівника країни, та в меншій мірі націоналістичної партії

5. Головними цінностями у працюючої молоді виступають патріотизм, порядок, справедливість та права людини. Цілі політичної діяльності відповідають націоналістичній, соціалістичній та ліберальній ідеології, тобто однієї визначеної ідеології немає.

Проведене дослідження не претендує на вичерпний аналіз психологічних особливостей політичної орієнтації працюючої молоді. Перспективи дослідження вбачаються в аналізі інших чинників, які впливають на політичну орієнтацію.

Список використаних джерел

1. Дилигенский Г.Г. Социально-политическая психология. – М.: Новая школа, 1996. – 352 с..
2. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти / За ред. Е. М. Лібанової. – К. : Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. – 248 с.
3. Пирог Г. В. Системний аналіз політичних орієнтацій особистості // «Особистісне зростання: теорія і практика»: Збірник тез II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. – Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2016.
4. Шестопал Е.Б. Политическая психология: Учебник для вузов. - М: ИНФРА-М, 2002. - 448 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ КОРИСТУВАЧІВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

Мельник Ольга

студентка 4 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:
кандидат філософських наук,
доцент **Пирог Г.В.**

Цінності людини формуються на основі виховання та самовиховання, і утворюють основу в процесі соціалізації. Ціннісні орієнтації входять до складу конструкції особистості, саме вони впливають на вчинки та відносини з навколишнім світом. До змісту ціннісних орієнтацій входять такі елементи, як мета та спрямованість, саме вони допомагають людині визначити, що має велике значення в житті, а що не суттєве. Д.А.Леонтьєв описував цінності як психологічне явище, в якому віддзеркалюються суспільні відносини, як внутрішній орієнтир дій, як еталони, що спрямовують діяльність.

Гіпотезою нашого дослідження стало припущення про те, що ціннісні орієнтації активних користувачів соціальних мереж характеризуються зниженням перспективи життєвих цілей та рівня задоволення життєвими процесами.

Для дослідження особливостей ціннісних орієнтацій користувачів соціальних мереж були використані методика смисло-життєвих орієнтацій Д.А.Леонтьєва та спеціально розроблений опитувальник для визначення рівня «заглибленості» в соціальні мережі. Дослідження проводилося у березні 2016 року, вибірку становили 23 особи – працюючі мешканці міста Житомир, 12 представників чоловічої та 11 жіночої статі віком від 20 до 25 років.

Проведене дослідження показало:

1. За результатами опитування, переважна кількість досліджуваних відвідують соціальні мережі кожен день, не менш ніж 2-3 години (45%). Найпопулярнішими серед опитуваних є соціальні мережі «Вконтакте» (100%) та «Facebook» (25%). Для більшої половини опитуваних віртуальне спілкування є не дуже важливим (60%). Найбільш комфортними та цікавим формами спілкування досліджувані назвали «В гучній компанії друзів» (50% і 60%) та «Сам на сам за чашкою кави» (40% і 40%). Головною метою використання

соціальних мереж досліджуваними є обмін фото, відео, аудіо записами (50% опитуваних), менш значимим є спілкування (30%).

2. За результатами дослідження смисло–життєвих орієнтацій, для досліджуваних характерними є середні та високі показники, це свідчить про цілеспрямованість, задоволення процесом життя, але наявність сумнівів пов'язаних з результатами минулого, спроможність контролювати теперішнє життя та приймати важливі рішення.

3. Для визначення особливостей ціннісних орієнтацій користувачів соціальних мереж було проведено порівняння показників смисло–життєвих орієнтацій в групах з різною частотою відвідування соціальних мереж (частою та рідкою). У досліджуваних, які рідко користуються соціальними мережами, показники за всіма шкалами значно вищі. Найбільший різниця показників прослідковується за шкалами «Життєві цілі», «Життєвий процес» та «Продуктивність життя», це може свідчити про те, що частота відвідування соціальних мереж має негативний вплив на постановку майбутніх цілей, отримання насолоди від процесу життя, тощо. У-критерій Манна-Уїтні для груп з частим та рідким відвідуванням соціальних мереж показав, що за шкалою «Локус контролю – Я» відмінності між групами закономірні.

4. За допомогою коефіцієнту кореляції Пірсона ми визначили, що існує тісний обернений зв'язок між частотою відвідування соціальних мереж та «Життєвими цілями» (для всієї вибірки) і «Життєвими процесами» (у чоловіків).

Отже, за допомогою вище вказаних даних по всіх використаних методах ми можемо судити про те, що часте відвідування соціальних мереж тісно пов'язане зі зниженням рівня задоволення життям та розмитою постановкою цілей, чим підтверджуємо гіпотезу.

Список використаних джерел

1. Бубнова С.С. принципы и методы изучения ценностных ориентаций личности как системы с нелинейной структурой // Психологическое обозрение. – 1997. – №1.
2. Леонтьев Д.А. Методика изучения ценностных ориентаций. – М.: Смысл, 1992. – 17 с.
3. Леонтьев Д.А. Ценность как междисциплинарное понятие: опыт многомерной реконструкции // Вопросы психологии. – 1996. – № 5. – С.25-26.
4. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. 2-е изд. – М., 1976. – 416 с.
5. Сусська О.О. Інформаційний імунітет: Проблеми психологічного захисту в інформаційному просторі : монографія / О.О.Сусська. – К. : [Б. в.], 2008. – 107 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ВИНИКНЕННЯ ТА ПОДОЛАННЯ СТРАХІВ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Можаровська Тетяна

асистент кафедри соціальної
та практичної психології

Ткачук Марія

студентка 3 курсу соціально-
психологічного факультету

До основних базових емоцій у психології відносять емоції радості, гніву та страху. На думку С. К'єркегора, страх супроводжує все життя людини, виступаючи основоположною енергетичною складовою поведінки, визначаючи зміст особистості на її життєвому шляху [1].

Страх виникає у ситуації небезпеки для людини, створюючи відчуття загрози та беззахисності. Поряд із цим, страх виконує позитивну функцію, роблячи людину більш обережною і обачною. У дитячому віці страх може бути небезпечний тим, що він викликає тривожну поведінку та агресію, як по відношенню до власного «Я», так і по відношенню до інших.

Метою роботи є визначення психологічних чинників виникнення страхів у молодшому шкільному віці, а також, на цій основі, вироблення можливих шляхів їх подолання.

Об'єктом дослідження виступають психологічні особливості виникнення страхів. Предметом дослідження є психологічні чинники виникнення та шляхи подолання страхів у молодшому шкільному віці.

Теоретико-методологічну основу дослідження складають вихідні положення теорії виникнення, причин та розвитку страху (К. Ізард, Е. Міллер, З. Фрейд, С. Холл, С. К'єркегор та ін.). Серед вітчизняних дослідників феномен виникнення страху вивчали А. Бандура, Л. Виготський, О. Запорожець, А. Захаров, А. Прихожан С. Рубінштейн та ін.

З метою комплексного та системного вивчення проблеми виникнення страхів у дітей молодшого шкільного віку були використані наступні методи: тест тривожності Р. Теммла, М. Доркі, В. Амен; методика виявлення дитячих страхів «Страхи в будиночках» М. А. Панфілової.

У дослідженні приймали участь 25 учнів першого класу Житомирської загальноосвітньої школи.

На основі проведеного дослідження нами були отримані такі результати. За методикою «Тест тривожності» (автори – Р.Теммл, М.Доркі, В.Амен) [2, с.66] було визначено індекс тривожності досліджуваних, який становить 75 %. Це свідчить про високий рівень тривожності дітей молодшого шкільного віку.

Найбільше негативних виборів дітей (48%) припадає на зображення «Укладання в ліжку на самоті». Це означає, що дорослі, зокрема батьки, не приділяють достатньо уваги тому, як діти засинають, не розмовляють з ними перед сном і не читають казки. Також, це може свідчити про потребу дітей у спілкуванні з дорослими (батьками), як найближчого кола оточуючих. Незадоволеність даної потреби може породжувати виникнення у дітей стану неспокою, переживання та тривожності.

Зображення "Одягання" також має високий показник негативних виборів – 43%. Це означає, що батьки часто не звертають уваги на те, з яким настроєм діти одягаються, чи подобається їм те, що вони одягають. А діти, у свою чергу, відчують напруження у відносинах з батьками у цій ситуації.

Зазначені малюнки викликають негативну реакцію у тому разі, якщо батьки «фіксовані» на охайності, акуратності та дотриманні режиму, постійно виправляють дитину, роблячи їй зауваження. Ситуація загострюється, якщо дитина уповільнена і її починають квапити, в результаті чого, у дитини, як правило, виникають негативні емоції.

Результати дослідження вказують на те, що найбільше негативних емоцій виникає у дітей під час збирання іграшок (39%) та у ситуаціях, які діти пов'язують з їх ігноруванням (35%).

У ситуації "Збирання іграшок" діти зазвичай бачать ігрову ситуацію, а не процес прибирання (згідно зі стандартним описом методики). Малюнок викликає негативну реакцію в тому разі, якщо дитині не дозволяють гратися. Вибір сумного обличчя діти зазвичай коментують наступним чином: «Мама прийшла й каже: "Досить гратися, іди робити уроки"».

Ситуація "Ігнорування" практично завжди сприймається негативно дітьми з високим рівнем інтелектуального розвитку: вони реагують на об'єктивний зміст ситуації незалежно від того, як реально до них ставляться інші діти (навіть у тому разі, коли посідають у класі провідні позиції). У цьому випадку негативний вибір дитини не слід інтерпретувати як показник тривожності й додавати до інших «тривожних» виборів.

За методикою виявлення дитячих страхів «Страхи в будиночках» М. А.Панфілової [3, с.79] ми визначили переважаючі групи страхів у дітей молодшого шкільного віку .

Найбільший страх у молодших школярів викликає війна. Можна припустити, що це обумовлюється ситуацією військового конфлікту в Україні.

Наступним за значимістю виявлений страх допустити помилку, зробити що-небудь «не так», «неправильно», наприклад, спізнитися до школи і, як результат, – страх бути покараним.

Другу групу страхів складають страх страшних снів, вогню та пожежі, крові та уколів, болю, страх батьків та особливо – покарань ними (рис. 1).

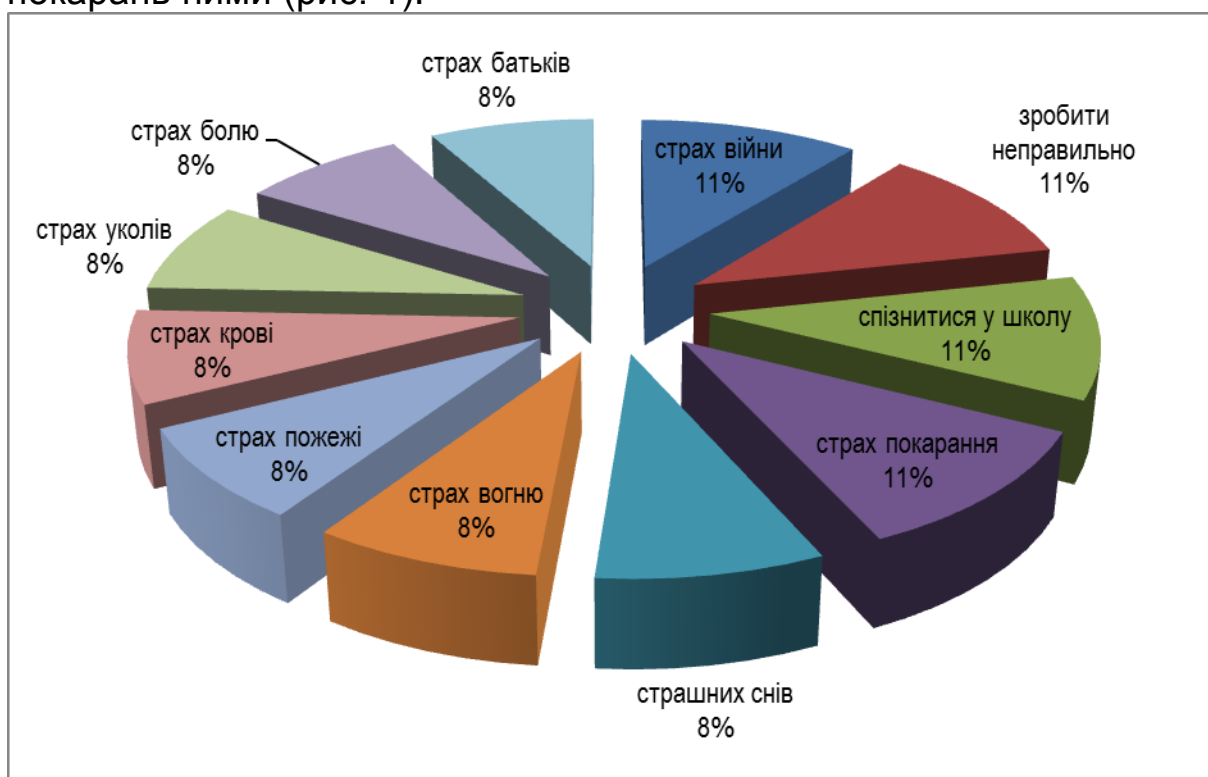

Рис. 1. Виявлені групи страхів у дітей молодшого шкільного віку

Таким чином, із виявлених у дітей страхів, переважаючими є наступні групи страхів:

- пов'язані із заподіянням фізичної шкоди – транспорт, несподівані звуки, пожежа, війна, стихії;
- медичної (крові (коли йде кров); уколів);
- соціально-опосередковані страхи – людей, дітей, покарань, запізнь, самотності. [4, с.98].

За результатами проведеного дослідження психологічними чинниками виникнення страхів у дітей молодшого шкільного віку можна вважати наступні: страхи обумовлені особливостями

сімейного виховання; страхи обумовлені соціальною ситуацією розвитку; страхи обумовлені особливостями навчання у школі і дотримання режиму

Основні рекомендації щодо подолання страхів у дітей молодшого шкільного віку полягають у застосуванні комплексу корекційних методик, які спрямовані на зниження кількості страхів у дітей.

Якщо страхи усунуті, оптимістично перероблені разом з дитиною, вона збагачується новим досвідом, стає більш орієнтованою, тобто збагачується її розум. Викорінювання страхів призводить до формування більшої довіри до людей і до життя.

Отже, отримані в результаті проведеного дослідження дані щодо психологічних чинників виникнення страхів та шляхів їх подолання у молодшому шкільному віці дозволять оптимізувати навчально-виховний процес початкової школи, сприяти адаптації молодшого школяра до шкільного навчання, а також якісно змінити виховний вплив сім'ї на становлення та розвиток дитини молодшого шкільного віку.

Список використаних джерел

1. Кьеркегор С. Страх и трепет / С. Кьеркегор. – М.: Республика, 1993. – 110 с.
2. Райчук Л.В. Дитячі страхи. Діагностика та корекція / Людмила Райчук. – Київ : Ред. загальнопед. газ., 2014. - 117, [1] с.
3. Карпенко Н. В. Дитячі страхи. Психологія їх подолання / Наталія Карпенко. – К. : Главник, 2007. – 144 с.
4. Изард К. Э. Психология эмоций / К.Изард. – СПб.: Питер, 1999. – 288 с.

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ АСТЕНІЧНОГО СИНДРОМУ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Олексенко Наталія

студентка 4 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук

О.С.Аврамчук

Для того, щоб перевірити гіпотезу нашого дипломного дослідження про те, що астенічний синдром у більшості випадків присутній у юнаків, ніж у дівчат, ми обрали «Шкалу астенічного стану (ШАС)» (розроблену Л.Д. Майковой і адаптовану Т.Г. Чертовой) [3],

«Шкалу реактивної та особистісної тривожності» (Ч.Д. Спілберга, Ю.Л. Ханіна) [2] та методику «Коректурна проба» (за Б. Бурдоном) [1].

Дослідження проводилось в листопаді 2015 року. У дослідженні брало участь 60 учнів, у віці від 14-15 років, з яких 27 хлопців та 33 дівчини, 9-А та 9-Б класу ЗОШ №33 м.Житомира.

За «Шкалою астенічного стану» були отримані наступні результати: з 33 опитаних дівчат астенія відсутня – 40% (13 досліджуваних), слабка астенія виявилась – 54% (18 досліджуваних), помірна астенія – 6% (2 досліджуваних). З 27 опитаних хлопців відсутня астенія – 63% (17 досліджуваних), слабка астенія – 33,3% (9 досліджуваних), помірна астенія – 3,7% (1 досліджуваний).

За «Шкалою реактивної та особистісної тривожності», були отримані наступні результати. Реактивна тривожність: з 33 опитаних дівчат високий рівень – 60% (12 досліджуваних), помірний рівень – 40% (8 досліджуваних). З 27 опитаних хлопців високий рівень – 50% (10 досліджуваних), помірний рівень – 40% (8 досліджуваних), низький рівень – 10% (2 досліджуваних).

Особистісна тривожність: з 33 опитаних дівчат високий рівень – 64% (21 досліджуваний), помірний рівень – 36% (12 досліджуваних). З 27 опитаних хлопців високий рівень – 51,9% (14 досліджуваних), помірний рівень – 37% (10 досліджуваних), низький рівень – 11,1% (3 досліджуваних).

За методикою «Коректурна проба» отримали такі результати. Концентрація уваги: з 33 опитаних дівчат дуже високий рівень – 45% (15 досліджуваних), високий рівень – 55% (18 досліджуваних), середній, низький і дуже низький рівні відсутні. З 27 опитаних хлопців дуже високий рівень – 51,8% (14 досліджуваних), високий рівень – 48,2% (13 досліджуваних), середній, низький і дуже низький рівні відсутні.

Для підтвердження гіпотези, крім психодіагностичного інструментарію, також було використано метод статистичної обробки даних за допомогою використання коефіцієнта кореляції Спірмена, який допоможе зіставити психологічні показники та встановити кореляційні зв'язки.

Нами було встановлено, що коефіцієнт кореляції Спірмена становить у дівчат:

- між шкалою астенічного стану (ШАС) та концентрацією (-0,26) - зв'язок обернений та слабкий, таким чином збільшення рівня астенії не впливає на рівень концентрації уваги, скоріше на рівень концентрації уваги впливають інші фактори;

- між ситуаційною тривожністю (СТ) та концентрацією (-0,45) - зв'язок обернений та помірний, таким чином збільшення показника ситуаційної тривожності призводить до збільшення рівня концентрації уваги;
- між особистісною тривожністю (ОТ) та концентрацією (-0,46) - зв'язок обернений та помірний, таким чином збільшення показника особистісної тривожності призводить до збільшення рівня концентрації уваги;
- між СТ та ШАС (0,63) - зв'язок прямий та помірний, таким чином збільшення показника ситуаційної тривожності призводить до збільшення рівня астенії;
- між ОТ та ШАС (0,35) - зв'язок прямий та слабкий, таким чином збільшення показника особистісної тривожності не впливає на рівень астенії, скоріше на рівень астенії впливають інші фактори;
- між ШАС та помилками (0,21) - зв'язок прямий та слабкий, таким чином збільшення рівня астенії не призводить до зростання кількості помилок, скоріше на зростання помилок впливає інший фактор;
- між СТ і помилками (0,16) – зв'язок прямий та слабкий, таким чином збільшення показника ситуаційної тривожності не впливає на кількість помилок, скоріше на кількість помилок впливають інші фактори;
- між ОТ і помилками (0,20) - зв'язок прямий та слабкий, таким чином збільшення показника особистісної тривожності не впливає на кількість помилок, скоріше на кількість помилок впливають інші фактори.

У хлопців:

- між шкалою астенічного стану (ШАС) та концентрацією (-0,03) – зв'язок відсутній, таким чином збільшення рівня астенії не впливає на рівень концентрації уваги, скоріше на рівень концентрації уваги впливають інші фактори;
- між ситуаційною тривожністю (СТ) та концентрацією (-0,03) – зв'язок відсутній, таким чином збільшення показника ситуаційної тривожності не впливає на рівень концентрації уваги, скоріше на рівень концентрації уваги впливають інші фактори;
- між особистісною тривожністю (ОТ) та концентрацією (0,10) – зв'язок прямий та слабкий, таким чином збільшення показника особистісної тривожності не призводить до збільшення рівня концентрації уваги, скоріше на рівень концентрації уваги впливають інші фактори;
- між СТ та ШАС (0,51) – зв'язок прямий та помірний, таким

чином збільшення показника ситуаційної тривожності призводить до збільшення рівня астенії;

- між ОТ та ШАС (0,57) – зв'язок прямий та помірний, таким чином збільшення показника особистісної тривожності призводить до збільшення рівня астенії;

- між ШАС та помилками (-0,31) – зв'язок обернений та слабкий, таким чином збільшення рівня астенії не призводить до зростання кількості помилок, скоріше на зростання помилок впливає інший фактор;

- між СТ і помилками (-0,25) – зв'язок обернений та слабкий, таким чином збільшення показника ситуаційної тривожності не впливає на кількість помилок, скоріше на кількість помилок впливають інші фактори;

- між ОТ і помилками (-0,38) – зв'язок обернений та слабкий, таким чином збільшення показника особистісної тривожності не впливає на кількість помилок, скоріше на кількість помилок впливають інші фактори.

За t-критерієм Стюдента для незалежних вибірок, який дозволяє нам порівняти середні значення двох незалежних між собою вибірок ми отримали такі результати:

- показник статистичної достовірності «концентрація» $p=0,93>0,05$ – не є статистично значимим;

- показник статистичної достовірності «помилки» $p=0,90 > 0,05$ – не є статистично значимим;

- показник статистичної достовірності «шкала астенічного стану» $p=0,37>0,05$ – не є статистично значимим;

- показник статистичної достовірності «ситуативна тривожність» $p=0,22>0,05$ – не є статистично значимим;

- показник статистичної достовірності «особистісна тривожність» $p=0,01<0,05$ – є статистично значимим.

Як видно з результатів дослідження, гіпотеза не підтвердилась: дівчата більш схильні до прояву астенічного стану ніж юнаки.

Список використаних джерел

1. Горбатов Д.С. Практикум по психологическому исследованию: учеб. пособие./Д.С. Горбатов - Самара: Издательский дом «БАХРАХ-М», 2003.- С.44-48.
2. Малкіна-Пих І. Г. Психосоматика: Довідник практичного психолога. - М.: Изд-во Ексмо., 2005.- С.58-62.
3. Рогов Е.И. Настольная книга практического психолога: Учеб. пособие: В 2 кн. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Гума-нит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. — Кн. 1: Система работы психолога с детьми разного возраста.- С.338-346.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Омеленчук Микола

студентка 4 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат филозофських наук,
доцент **Г.В.Пирог**

Політичні орієнтації – це уявлення людей про відповідні їх потребам цілі політичної діяльності і засоби досягнення цих цілей (Г. Ділігенський) [1]. Г.Пирог пропонує психологічне визначення політичної орієнтації – «це система взаємопов'язаних психологічних утворень різної детермінації і різного рівня усвідомленості, яка дозволяє людині здійснювати свій політичний вибір і політичну поведінку»[3]

Для вивчення політичної орієнтації була використана методика дослідження політичних орієнтацій особистості (Г. Пирог) . Загальна вибірка досліджуваних складала 36 опитуваних, студентів-психологів, від 20 до 25 років, 15 чоловічої та 21 жіночої статі..

За результатами теоретичного та емпіричного аналізу особливостей політичної орієнтації студентів-психологів можна зробити такі висновки:

1. Отримані дані показують, що політикою цікавляться 44% опитуваних, 39% вагаються та 17 % зовсім не цікавляться нею (Рис.3.1). Ці дані говорять про те, що студентам цікаве політичне життя України.

2. Було визначено, що наші студенти негативно ставляться до політичних змін, які відбуваються зараз в країні, 46 % опитуваних показали цей результат. Натомість всього 3% сказали, що вони позитивно відносяться до політичних змін. 31% відповіли “скоріше позитивно, ніж негативно”, це говорить про те, що бажання з реальністю дуже відрізняються.

3. Політичні погляди у студентів розбіглись, 46% студентів заявили, що вони поза політикою. 21 % опитуваних відповіли, що у них націоналістичні політичні погляди – ця відповідь викликана, вочевидь, ростом патріотичних настроїв в нашій країні на даний момент (Див. Рис.3.6). Ці дані узгоджуються з тим, кого досліджувані студенти обирали на виборах – тільки 19.4% пам'ятають, за кого вони голосували на виборах, і ці вподобання стосуються дійсного

керівника країни та його політичної сили, та в меншій мірі націоналістичних та ліберальних партій.

4. Якщо казати про ступінь довіри, то показники між довірою до політичних і неpolітичних суб'єктів дуже відрізняються. Опитувані мають високу ступінь довіри до родичів та близьких – 63.8%, далі йде довіра самому собі – 52.7%, а далі довіра Богу – 36.1%, інші показники не є високими. Найменше довіряють главі адміністрації свого міста – 52.7%, уряду – 50 % , церкві, сусідам, парламенту не довіряють 41.6% опитуваних, інші показники також не є високими.

5. Обробивши дані, були отримані такі результати: політичні погляди у студентів-психологів є соціалістичними та ліберальними, і їм відповідають політичні ідеології, які мають націоналістичний, соціалістичний та ліберальний характери, тобто однієї визначеної ідеології немає. Головними цінностями у студентів-психологів виступають: права людини, справедливість, рівність, незалежність.

Проведене дослідження не претендує на вичерпний аналіз психологічних особливостей політичної орієнтації студентів-психологів. Перспективи дослідження вбачаються в аналізі інших чинників, які впливають на політичну орієнтацію.

Список використаних джерел

1. Дилигенский Г.Г. Социально-политическая психология. – М.: Новая школа, 1996. – 352 с..
2. Головатий М. Ф. Політична психологія. Навч. посіб. – К.: МАУП, 2001. – 136 с.
3. Пирог Г. В. Системний аналіз політичних орієнтацій особистості // «Особистісне зростання: теорія і практика»: Збірник тез II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. – Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2016.

ЗВ'ЯЗОК РІВНЯ САМООЦІНКИ ТА АГРЕСИВНОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Оникійчук Оксана

студентки 4 курсу соціально
психологічного факультету

Науковий керівник:

ст.викладач кафедри соціальної
та практичної психології

Л.М.Фальковська

Проблема агресії є доволі гострою у підлітковому віці. Цей період у житті людини є одним із найскладніших – відбуваються значні зміни у фізичному, соціальному та психічному розвитку. Підліток прагне самостійності, визнання власної дорослості, сили, значимості, однак нетривке його соціальне, економічне, становище, що склалося в цей час, зумовлює ризик зростання різноманітних викривлень у його індивідуальному розвитку та поведінці.

Уявлення підлітка про себе виявляється у такому особистісному утворенні як самооцінка. Вона формується на основі зовнішніх оцінок: батьків, однолітків, референтних груп. Дуже складний процес формування самооцінки для підлітка створює багато труднощів. У більшості випадків прояв цих труднощів проявляється в агресивній поведінці підлітків.

Питання агресивності піднімалось у багатьох теоріях та напрямках зарубіжної психології: *психоаналізі* – Е.Фромм, М.Малер, К.Хорні, А.Адлер, З.Фрейд, у *когнітивній* - Д.Зільманн, Л.Берковіц, у *гуманістичній* - А.Маслоу, К.Роджерс, В.Франкл; у *еволюційному підході* – К.Лоренц; у *біхевіористській* – А.Басс; у *теорії соціального научіння* – А.Бандура та ін.

Особливості самооцінки у підлітковому віці розглядаються в працях А. Адлера, К.Хорні, А. Маслоу, К.Роджерса, Л.С. Виготського, І.І.Чеснокової, М.І. Лісіної. Дослідники акцентують увагу на значимості позитивної самооцінки для будь якої діяльності підлітків. Для формування адекватної самооцінки необхідно щоб у відносинах підлітка з батьками, вчителями, однолітками панувала приязнь, порозуміння, довіра, що підкреслює особливу значущість міжособистісних стосунків. Отже, на підлітковий вік припадає найсуперечливіший, конфліктний період розвитку самооцінки.

Дослідження зв'язку рівня самооцінки з агресивністю у підлітковому віці проводилося у 2016 році в Коростишівській ЗОШ І-ІІІ ступенів №9, Житомирської області. Загальна вибірка склала 75

осіб – учні 5-9 класів. Методи дослідження: теоретичні – аналіз та узагальнення наукових джерел з проблеми агресивності та рівня самооцінки підлітків, емпіричні – опитувальник агресії Басса - Дарки, методика дослідження самооцінки Дембо – Рубінштейн. Для обробки результатів дослідження були використані якісний (ключі до обробки даних за методиками агресії Басса- Дарки та самооцінки Дембо - Рубінштейн) та кількісний (застосування математичних (статистичних) обчислень, а саме кореляційного аналізу.

За результатами дослідження зв'язку рівня самооцінки з агресивністю у підлітковому віці можна зробити такі узагальнення:

1. Методика дослідження самооцінки за Дембо - Рубінштейн показала, що більшість досліджуваних мають дуже високий рівень самооцінки 36 осіб - (48%), високий рівень самооцінки у 21 особи – (28 %) досліджуваних, середній рівень самооцінки у 15 осіб – (20%), 3 особи – (4%) має низький рівень самооцінки. Аналізуючи результати дослідження адекватності самооцінки, можна зробити висновок, що у більшій половини досліджуваних адекватна самооцінка. А у іншій половини або адекватна з тенденцією до завищеної, або адекватна з тенденцією до заниженої самооцінка. Також можна прослідкувати розвиток самооцінки у дітей п'ятого класу по дев'ятий, дуже яскраво помітно як самооцінка розвивається від того як підлітки приписують собі самі в основному негативні особистісні характеристики і до того як вони починають усвідомлювати власні достоїнства і недоліки. Спочатку усвідомлюються в основному тільки окремі вчинки в певних життєвих ситуаціях, потім - риси характеру і, врешті-решт, глобальні особистісні особливості. Таким чином, можна зробити висновок що підлітки розвиваючись фізично також розвиваються і психологічно, особистісно, зокрема розвивається і їх самооцінка від оцінки себе як фізичного створіння до оцінки своїх якостей, характеристик, вчинків та життєвих ситуацій у яких знаходиться підліток. Дослідження рівня агресивності та характеру міжособистісної взаємодії підлітків за опитувальником рівня агресивності Басса-Дарки показав, що більшість досліджуваних мають середній – 32 особи (43%) та підвищений – 32 особи (43%) рівні агресивності, низький рівень агресивності у 5 осіб (7%), високий рівень агресивності у 4 осіб (5%), 2 особи – (2%) мають дуже високий рівень агресивності. Як бачимо у результаті дослідження найвищі показники спостерігаємо по показнику почуття провини спостерігається у 37% досліджуваних, фізична агресія спостерігається у 19% досліджуваних, роздратування має місце у дванадцятих досліджуваних, що складає 16%. Також можна прослідкувати розвиток агресії у дітей з

п'ятого класу по дев'ятий, дуже яскраво помітно як агресія розвивається від того як підлітки приписують собі самі в основному негативні особистісні характеристики і до того як вони спрямовують свою агресію на адресу конкретної людини, причому точно в його психологічно вразливе місце. Таким чином, можна зробити висновок що підлітки розвиваючись фізично також розвиваються і психологічно, особистісно, зокрема дитина починає розуміти, що певні змістовно наповнені мовні звернення можуть завдати більше болі конкретній людині, ніж використання фізичної сили.

2. Вивчення міри зв'язку рівня самооцінки з агресивністю виявив такі тенденції: підлітки з високим рівнем агресивності мають високий рівень самооцінки ($r_{xy} = 0,90$, на рівні 99%). Тобто, підліткам з високим рівнем самооцінки властивий прояв високого рівня агресії. У другому ж випадку, тобто при обчисленні зв'язку самооцінки підлітків з низьким рівнем агресивності коефіцієнт кореляції статистично не достовірний, на рівні значимості $p > 0.05$. Отже, було виявлено неоднозначний зв'язок між явищами - підліткам з низьким рівнем самооцінки не завжди властивий прояв низького рівня агресії. При обчисленні зв'язку високого рівня фізичної агресії підлітків з низькою самооцінкою коефіцієнт кореляції статистично не достовірний, на рівні значимості $p > 0.05$. Отже, у підлітків з високим рівнем фізичної агресії не у всіх випадках виявляється низька самооцінка. При обчисленні зв'язку високого рівня роздратування підлітків з високою самооцінкою коефіцієнт кореляції статистично не достовірний, на рівні значимості $p > 0.05$. Отже, у підлітків з високим рівнем роздратування не у всіх випадках виявляється висока самооцінка. При обчисленні зв'язку високого рівня почуття провини підлітків з низькою самооцінкою коефіцієнт кореляції статистично не достовірний, на рівні значимості $p > 0.05$. Отже, у підлітків з високим рівнем почуття провини не у всіх випадках виявляється низька самооцінка.

3. За результатами емпіричного дослідження був виявлений прямий тісний зв'язок високого рівня самооцінки з високим рівнем агресивності у підлітків, у решті випадків картина постає неоднозначною: у підлітків з низькою самооцінкою не завжди властивий прояв низького рівня агресії, хоча у підлітків з високим рівнем фізичної агресії не у всіх випадках виявляється низька самооцінка; у підлітків з високим рівнем роздратування не у всіх випадках виявляється висока самооцінка; у підлітків з високим рівнем почуття провини не у всіх випадках виявляється низька самооцінка.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ОБРАЗУ МАЙБУТНЬОГО У СВІДОМОСТІ ЛЮДЕЙ, ЯКІ ВИВЧАЮТЬ ІНОЗЕМНУ МОВУ

Осіпова Анастасія

студентка 47 групи соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук,
доцент **І. М. Тичина**

Проблема вивчення та дослідження образу майбутнього актуальна у наш час для фахівців різних наукових напрямів: філософів, соціологів, психологів, педагогів та інших. Дослідження образу майбутнього дозволяє визначити межі реального світу людини (її постановки цілей, думок, прагнень) та описати смислове наповнення внутрішнього. Зокрема даною проблематикою займалися фахівці з філософії – Ф. Полак [8], М.О. Бердяєв [3]; зарубіжної психології Ж. Ньюттен [6], К.Г. Юнг [7]; вітчизняної психології – Л.І. Анцифєрова [2], К.А. Абульханова [1].

У нашій гіпотезі стверджується, що існують відмінності у структурі образу майбутнього у свідомості людей, які вивчають та не вивчають іноземну мову, за показниками емоційної насиченості, часової перспективності, змістовності. Для її перевірки ми обрали «Тест смисложиттєвих орієнтацій» Д.О. Леонтьєва (адаптована версія тесту «Мета в житті» Джеймса Крамба і Леонардо Махоліка) [5], морфологічний тест життєвих цінностей В.Ф. Сопова, Л.В. Карпушіної [4] та арттерапевтичні структури «Мое майбутнє» і «Світ мого майбутнього».

Дослідження проводилось у березні-квітні 2016 року. У дослідженні брало участь 40 осіб. Серед них 20 осіб, які вивчають іноземну мову для власного професійного становлення, та 20 осіб які не вивчають цілеспрямовано іноземну мову для подальшого майбутнього.

За «Тестом смисложиттєвих орієнтацій» були отримані наступні результати: досліджувані, які вивчають іноземну мову, виділяють для себе найбільш значимі субшкали «Цілі», «Процес», «Локус контролю – життя». Це свідчить про емоційну задоволеність власним життям та можливу реалізацію цілей, які вони ставлять перед собою. Досліджувані, які не вивчають іноземну мову, надають перевагу субшкалам «Процес» та «Локус-контролю – Я», що може свідчити про їх вдоволення життєвими поребами, але не реалізацію особистих цілей у найближчому майбутньому, так як вони віддають

перевагу теперішньому моменту.

За «морфологічним тестом життєвих цінностей» були отримані наступні результати: досліджувані, які вивчають іноземну мову, виділяють для себе такі життєві цінності: розвиток особистості, активні соціальні контакти, особистий престиж, матеріальне положення. Однак життєві цінності досліджуваних, які не вивчають іноземну мову, досить різняться: активні соціальні контакти, досягнення, матеріальне забезпечення. Внутрішні цінності, що є особистісними спрямуваннями людей, які вивчають іноземну мову, включають у себе сферу професійного життя, сферу навчання та сферу захоплення. Внутрішня спрямованість цінностей людей, які не вивчають іноземну мову, включає сферу навчання і освіти та сферу сімейного життя.

Таким чином, досліджувані, які вивчають іноземну мову, націлені на майбутню перспективу в отриманні престижу у професійній діяльності та реалізації поставлених цілей. Тоді як досліджувані, які не вивчають іноземну мову, мають орієнтацію на здобуття освіти та задоволеність сімейним життям.

За результатами арттерапевтичних методик «Моє майбутнє» та «Світ мого майбутнього» було виявлено, що у досліджуваних, які вивчають іноземну мову, присутні образи, які пов'язані з вивченням мови: іноземні країни, міста, національності, бажана робота, подорожі. Малюнки досліджуваних, які не вивчають іноземну мову, містять у собі образи найближчого бажаного майбутнього життєвого шляху: образи навчання, роботи, сім'ї, розваг.

При опитуванні 20 з 20 досліджуваних, які вивчають іноземну мову, зізналися, що бачать теперішнє у сірих кольорах. Для зміни внутрішнього емоційного стану щодо свого теперішнього та можливого майбутнього досліджуваним пропонувалося зобразити на аркуші паперу свій теперішній та майбутній світи. А потім спробувати кожному перетнути межу від сьогодення до майбутнього. Проте тільки 16 з 20 з легкістю перетнули межу майбутнього. 4 досліджувані не відчували впевненості в зображеному майбутньому та не побачили стабільності. Можна припустити, що на це може впливати як особистісні характеристики, так і рівень знання іноземної мови.

Як видно з результатів, гіпотеза підтвердилася: існують відмінності у структурі образу майбутнього у людей, які вивчають та не вивчають іноземну мову. У досліджуваних, які вивчають іноземну мову для професійного становлення, майбутнє вбачається яскравим, перспективним та недалеким. Саме вивчення іноземної мови дозволяє бачити їм реалізацію цілей не тільки в сфері сім'я та

освіта, а й у сфері особистого розвитку та професійного становлення.

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К. А. Психология личности и время жизни. СПб.: Алетейя, 2001. - 299 с.
2. Анциферова Л. И. Личность в трудных жизненных условиях: переосмысление, преобразование ситуации и психологическая защита // Психологический журнал. – 1994. – № 1. – С. 3–19.
3. Бердяев Н. А. О человеке, его свободе и духовности : избранные труды / Н.А. Бердяев. – Москва: МПСИ, 1999. – 312 с.
4. Карпушина Л.В. Сопов В.Ф., Морфологический тест жизненных ценностей. // Прикладная психология. – 2001 – №4 – С. 9-30.
5. Леонтьев Д.А. Тест смысложизненных ориентаций (СЖО). 2-е изд. — М.: Смысл, 2000. — 18 с.
6. Ньюттен Ж. Мотивация, действие и перспектива будущего / под ред. Д. А. Леонтьева. М.: Смысл, 2004.
7. Юнг К. Г. Проблемы души нашего времени / К. Г. Юнг. - СПб.: Питер, 2002. – 352 с.
8. Polak. F. The image of the Future. Elsevier Scientific Publishing Company Amsterdam, London, New York, 1973. – 320 p.

**ОБРАЗ УЧНЯ МОЛОДШИХ КЛАСІВ У СВІДОМОСТІ УЧИТЕЛІВ ІЗ
РІЗНИМ СТАЖЕМ РОБОТИ**

Попович Діана

студентка 3 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:

доцент кафедри соціальної та
практичної психології **О.В. Мазяр**

Навчальний процес у початковій школі є не лише передачею знань і умінь від учителя до учня, а й спілкуванням, яке значною мірою залежить від професійної позиції педагога. Важливою складовою такого спілкування є образ учня у свідомості вчителя. Формування уявлення щодо учня, опосередковане у педагога стихійно сформованою концепцією особистості, яка детермінує сукупністю засвоєних ним відповідних наукових (частіше побутових) уявлень, вікових, соціальних, статевих, професійних та інших стереотипів, аналізом результатів власної практики взаємодії з учнями та іншими людьми тощо. На рівні свідомості ця концепція –

це система критеріїв, через призму якої здійснюється відбір інформації, аналіз та оцінка особливостей учнів [1].

У загальній та педагогічній психології проблемі свідомості присвячені праці видатних дослідників: В.Вундта (структуралізм), У. Джемса (функціоналізм), З. Фрейда (рівні свідомості), К. Роджерса (проблема розвитку “Я-Концепції”), Л.С. Виготського (культурно-історична концепція психіки), О.М. Леонтьєва, В.П. Зінченка, С.Л. Рубінштейна (суб’єктно-діяльнісний підхід до свідомості). Професійна педагогічна свідомість стала предметом вивчення Г. Аколова, І.Я. Лернера, В.А. Сластьоніна [2,3].

У психологічній науці «образ» – це суб’єктивне відображення предметів навколишнього світу, його фрагментів та самого суб’єкта, інших людей. Образ є основою для практичних дій та визначається характером цих дій [4].

Предмет нашого дослідження полягав у вивченні особливостей образу «учнів» у свідомості вчителів початкових класів з різним за тривалістю стажем роботи.

З метою дослідження образу учнів у свідомості вчителів молодших класів нами було проведено вільний асоціативний експеримент в усно-письмовій формі. Аналіз його результатів та факторного аналізу дозволив виявити структуру образу учня у вчителів молодших класів із різним педагогічним досвідом. У вчителів із досвідом роботи образ «учня» представлений через сприймання його в якості дитини (з її психологічними характеристиками). При цьому учень розуміється як недостатньо розвинутий, недосвідчений, якого слід чомусь навчити за посередництва навчальних занять.

У свідомості вчителів-початківців учень представлений як суб’єкт чи об’єкт навчання, або той, хто навчається. Усвідомлення психологічних характеристик дитини є менш представленим. В їхній свідомості, учень – це той, хто розвивається і відвідує навчальний заклад.

Також у вчителів із більшим досвідом роботи сформувалися такі дихотомічні образи учнів: «емоційний і недопитливий», «допитливий і спокійний», «ввічливий і пасивний», «активний і не ввічливий». Вочевидь, протиставляються недисципліновані невстигаючі учні (емоційні та активні) та дисципліновані та сумлінні учні (ввічливі та допитливі).

У вчителів-початківців образ учня, з одного боку, має ознаки недиференційованості, але з іншого боку, він не є внутрішньо цілісним, монолітним.

В обох групах опитаних вчителів відзначено асоціації, що включали вмотивованість до навчання. Проте педагоги з більшим досвідом роботи висловили ще й невмотивованість до школи, тобто риси, які це відмічають. Це може говорити про їхній досвід та здатність розрізняти мотивацію дитини та можливо навіть певним чином самим мотивувати.

Отже, результати дослідження показали, що існують відмінності у сприйманні образу учня. Серед таких відмінностей найбільш вираженим є те, що досвідчені педагоги частіше сприймають учнів крізь призму певних штампів, відносячи їх до категорій «відмінник», «двієчник», «хорошист» тощо. Також у висловлюваннях педагогів із більшим досвідом вчителювання майже не зустрічаються асоціації щодо індивідуальності дитини, учні сприймаються ними як об'єкт навчання і своєї роботи, тоді як вчителі з невеликим досвідом роботи частіше бачать в учнях індивідуальність, а роботу пов'язують з образом учня в останню чергу. Характерним є те, що у структурі образу учня педагогів-початківців відмічено таку категорію як любов до дитини.

Список використаних джерел

1. Єрмак Ю. І. Образ ідеального учня в аспекті професійного самопізнання студентів вищих педагогічних навчальних закладів // Збірник наукових праць Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного ун-ту ім. Б. Хмельницького. Серія: Педагогіка. – 2012. – № 8. – С. 256-261.
2. Бобовський Р. Зміст педагогічної свідомості як педагогічна проблема // Технологічна освіта: досвід, перспективи, проблеми. – 2010. – № 6. – С. 86-95.
3. Дмитриева Н. Ю. Общая психология. Конспект лекций. – Эксмо-Пресс, 2008. – 128 с.
4. Ващенко Л. Ф. Підготовка майбутніх учителів до реалізації нової парадигми освіти // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки. – 2012. – № 1. – С. 22-28.

ЗАДОВОЛЕННЯ ПОТРЕБИ У ВИЗНАННІ ПІДЛІТКІВ, ВКЛЮЧЕНИХ У ХОРЕОГРАФІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОГО І НАРОДНОГО ТАНЦІВ)

Радевич Мирослава

студентка 2 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук,
доцент **Н.Ф. Портницька**

Одним із найважливіших завдань психології на сучасному етапі розвитку є вирішення проблеми формування творчої особистості.

Аналіз особливостей психічного розвитку та новоутворень підлітків здійснюється у роботах Д.Б. Ельконіна, Т.В. Драгунова, Ст. Холла, Б.Ц. Бадмаєва, К. Д. Ушинського. Значна роль приділялася дослідженню потреб підлітків, зокрема потребі у визнанні та прийнятті з боку однолітків, у самопізнанні та самовираженні і з розвитком в собі творчої особистості (В.С.Мухіна). Потреба у визнанні та способи її задоволення стали предметом досліджень Г.С. Абрамової, П.П. Блонського, Л. І.Божович, О.В. Скрипченка, Л. В. Долинської, які вважають, що задоволення цієї потреби реалізується через творчу діяльність, через схвалення та увагу від дорослих.

Однак, недостатньо дослідженими залишаються проблеми способів задоволення потреби у визнанні у підлітковому віці, зокрема підлітків, що включені у творчу діяльність. Ми припускаємо, що підлітки отримують визнання через однолітків та найближчих родичів. Коло референтних осіб залежатиме від виду творчої діяльності підлітків: підлітки, що займаються народним танцем орієнтуватимуться на думку дорослих, підлітки, що займаються сучасним танцем, - на думку однолітків.

Вивчення особливостей задоволення потреби у визнанні підлітками, що займаються танцями, здійснювався на основі аналізу їх рефлексії здібностей (за методикою вивчення динаміки здібностей О.Л.Музики на вибірці, яка становила 20 підлітків віком від 14 до 16 років). З метою вивчення змістового наповнення потреб підлітків додатково використаний модифікований варіант методики незакінчених речень (*«Коли інші помічають мої успіхи, то...»*).

Частотний аналіз отриманих результатів дозволяє здійснити порівняльний аналіз змістового наповнення потреб підлітків, включених до хореографічної діяльності (рис.1.)

Рис.1. Змістові аспекти потреб підлітків, включених до хореографічної діяльності

Домінуючою для досліджуваних є потреба у визнанні з боку оточуючих: коли підлітки займаються творчістю, їм важлива думка оточуючих, як вони оцінюють здібності, як ставляться до цього і тд. (Наприклад, «мені приємно, що оточуючі вважають, що я творча людина і у мене є чому повчитися; вони цікавляться мною; інші високо цінують мене як особистість; мені дуже приємно, я можу пишатись собою»). Визнання та схвалення із зовні дає підлітку зрозуміти, що це комусь подобається, що його за щось люблять, поважають, тому виникає певне підкріплення мотиваційної сфери.

На другому місці – потреба у розвитку, самовираження як здатність досягати все вищих результатів у творчих спробах, у діяльності, яка дозволяє досягати успіхів («я намагаються розвивати себе; я хочу ще більше вдосконалювати свої вміння, саморозвиватись; це надихає мене до подальшої роботи над собою»).

Не менш важливою є орієнтація на отримання результату, здебільшого орієнтована на схвалення дорослих, які здатні оцінити рівень досягнутого результату і чия оцінка слугує орієнтиром для самооцінювання результатів діяльності підлітків («я стараюсь робити роботу ще краще; це означає, що я досяг певного рівня у цій сфері; задоволена, що досягла певного результату; це означає, що я чогось досягла»).

Нами також був проведений аналіз результатів, для виявлення кола референтних осіб підлітків, що займаються творчою діяльністю (Рис.2).

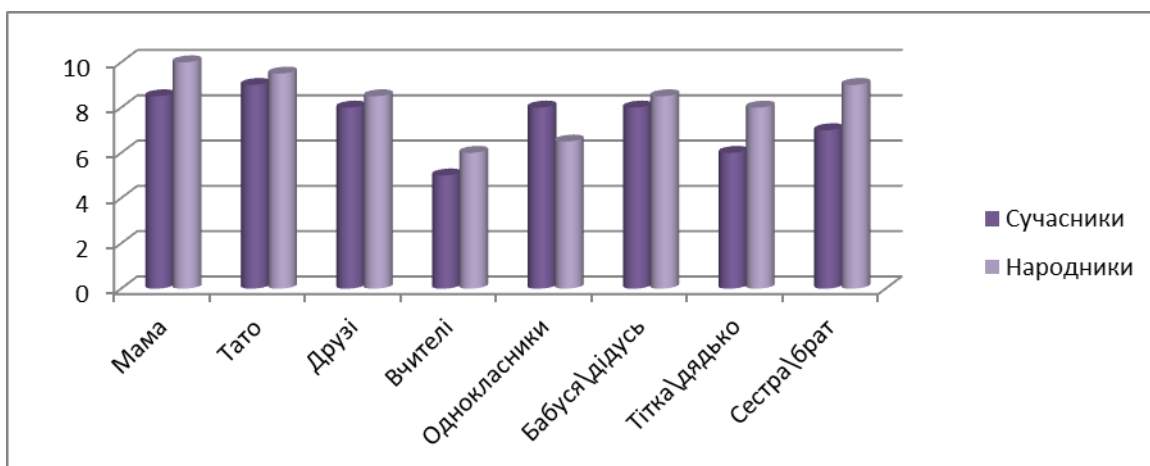

Рис.2. порівняльний аналіз кола референтних осіб підлітків, включених до хореографічної діяльності

Аналіз результатів свідчить, що підлітки обох груп орієнтовані більше на визнання дорослих. Спільним є те, що найвищі показники референтності мають батьки: саме їх думка важлива для підлітків, що включені до хореографічної діяльності, вони зазвичай схвалюють практично всі види діяльності, у які включена їхня дитина. Це зумовлено й тим, що батьки підтримують дитину, стимулюючи її до роботи над собою, сприяють розвитку здібностей, зокрема танцювальних (О.Л.Музика, Н.Ф.Портницька). Характерно, що у колі референтних осіб підлітків, значно більше родичів (найближчих та родина в цілому). Найменше у колі референтних осіб представлені вчителі, які здебільшого надають оцінку і в меншій мірі визнання здібностей підлітків.

При аналізі були виявлені певні відмінності. Підлітки, що включені до сучасної хореографії другою референтною групою обрали однолітків, через оцінку друзів та однокласників дитина займає певне місце у соціумі, таким чином самостверджується, а народники обрали дорослих(родичів), вони виконують підкріплюючу та стимулюючу функцію

Отже, виходячи з результатів даного дослідження можемо робити висновок, що задоволення потреби у визнанні підлітки здійснюють через спілкування на орієнтацію на думку найближчих родичів.

ОСОБЛИВОСТІ РОЛЬОВИХ УСТАНОВОК ПОДРУЗЖЯ В ПЕРШІ РОКИ СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ

Радченко Анни

студентка 4 курсу соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат медичних наук,
доцент **А.В. Шаюк**

Шлюбно-сімейна установка – це позиція особистості щодо шлюбу та сім'ї, сформована на основі досвіду, яка визначає стан готовності до шлюбу і поведінку людини в шлюбно-сімейній сфері.

Для дослідження рольових установок сімейних пар застосовувались методики: «Розподіл ролей у сім'ї» (Ю.Є. Альошина), «Рольові очікування та домагання у шлюбі (РОД)» О. Волкової, Г. Трапезникової). У дослідженні брали участь 15 пар зі стажем подружнього життя менше 5 років (30 осіб) і 15 подружніх пар зі стажем подружнього життя більше 5 років (30 осіб). Вік випробуваних склав від 19 до 54 років.

Теоретичний аналіз особливостей рольових установок подружжя в перші роки сімейного життя, а також результати емпіричного дослідження дозволяють зробити такі висновки:

- порівняння показників чоловіків в молодій сім'ї та у подружжя зі стажем шлюбного життя більше 5 років показало, що зі збільшенням стажу подружнього життя підвищується орієнтація чоловіків на обов'язки (порівняно із задоволенням), зменшується лояльність чоловіків стосовно розлучення. У жінок зі збільшенням стажу подружнього життя зменшуються установки жінки на автономність, знижується еталітарний настрій жінки та спостерігається більш бережливе ставлення до грошей.

- порівняння показників молодих сімей та сімей із більшим за 5 років стажем подружнього життя показало зниження зі стажем подружнього життя для жінок цінності сексуальної гармонії як важливої умови подружнього щастя. Встановлене підвищення рівня цінності взаємної моральної та емоційно підтримки членів сім'ї у чоловіків та зниження у жінок. Виявлене зближення показників подружжя відносно батьківства, спільності із партнером інтересів, потреб, ціннісних орієнтацій, дозвілля, (за рахунок підвищення значущості цінності для чоловіків та зниження у жінок). Щодо орієнтації на сучасні зразки зовнішнього вигляду, встановлене

підвищення значущості цінності для чоловіків. У цілому це свідчить про гармонізацію сімейних цінностей подружжя;

- у подружжя зі стажем шлюбного життя менше 5 років узгодженість сімейних ролей різна, а у подружжя зі стажем шлюбного життя більше 5 років у більшості сімейних ролей відбувається взаємна узгодженість;

- у молодих сім'ях ролі розподілені по-різному, кожен намагається проявити себе у виконанні певної ролі (організації різноманітних культурних заходів, походів у кіно, музеїв, звичайних прогулянок, плануванні відпусток, купівлі продуктів, матеріальному забезпеченні). Виховання дітей, надання моральної, емоційної підтримки та вирішення особистісних проблем у сім'ї закріплюється за жінками. Молоді сім'ї сексуальну гармонію розглядають як важливу умову подружнього щастя, але вона серед інших є найменш значимою у сімейному житті, що досить характерно для молодого подружжя, оскільки розуміння подружжям цінності інтимних відносин, як правило, формується в процесі спільного життя в міру досягнення психосексуальної сумісності чоловіка і дружини.

- для чоловіків з більшим стажем подружнього життя ця сфера вже є більш значущою, на відміну від жінок. У сімейних пар зі стажем, ролі у більшій мірі виконують спільно. Виконання батьківської функції, виховання дітей, спостерігаються спільності із партнером інтересів, потреб, ціннісних орієнтацій, проведення дозвілля. Для них однаково із дружиною важлива побутова організація сім'ї, виконання домашніх обов'язків. Підтримання емоційного клімату у сім'ї залишається за жінками.

Отже можна стверджувати, що гіпотеза підтвердилася, оскільки існують якісні і кількісні відмінності між рольовими установками подружжя при ранжируванні за сімейним стажем.

ВПЛИВ ЕЛЕМЕНТІВ БРЕНДУ НА СПОЖИВЧУ ПОВЕДІНКУ (НА МАТЕРІАЛАХ НЕЙМІНГУ СПОЖИВЧИХ ТОВАРІВ)

Рудницький Олександр
студента 5 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук
В. В. Кириченко

На сучасному етапі розвитку теорії реклами вагомого значення набуває мовна теорія неймінгу (сукупність процесів та факторів, які визначають створення імені бренду, номінації бренду, найменування), яка надає товару можливість для кращого збуту та попиту. Якщо дивитись на назву товару, то можна сказати що ця сама назва є системою комунікації між покупцем і товаром (компанією що продає товар).

Вибірку склали 30 осіб які брали участь в анкетуванні і 15 осіб які брали участь у експерименті.

Метою нашого дослідження було вивчити дослідити особливості впливу бренду на споживчу поведінку.

Проаналізовані результати дослідження можуть нам багато про що розповісти наприклад, покупці в переважній більшості обирають товар із латинською назвою незалежно від того який переклад має ця латинська назва товару. Тож можна сказати, що для покупців важливий не сам переклад, а наявність латинських літер та звучання товару який вони купують. Ми можемо зробити такі висновки так, як представлені нами назви зовсім не стосуються тих видів продукції які ми представили.

Теж саме можна сказати про наше експериментальне дослідження, що для покупців важливого значення має неймінг в тому плані чого саме очікують покупці від цієї назви товару. В нашому випадку назва товару прямо залежна від смакових відчуттів які з'являються, посилюються та послаблюються в залежності від назви товару.

Можна говорити, що наша гіпотеза підтвердилася і елементи бренду такі, як назва товару впливають на споживчу поведінку. І як ми вже побачили на графіках, що дійсно споживачі надають перевагу із іноземною назвою які написані латинською мовою. Це пояснюється їх престижністю в розумінні пересічного покупця. І в другій гіпотезі ми побачили на графіках, у покупців продовольчих товарів змінюються смакові відчуття в залежності від самої назви

товару. І в залежності від ідеї, яким має бути смак, в нашому випадку солодкого напою, підприємець має надати їй таку назву.

РІВЕНЬ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ У ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ-УЧИЛИЩ ІНТЕРНАТІВ ЗАЛЕЖНО ВІД СТАЖУ РОБОТИ

Рудь Євгенія

студентка 4 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук,
доцент **І.С. Загурська**

Проблема дослідження психологічного здоров'я спеціальних педагогів, незважаючи на своє практичне і теоретичне значення, представлена в науці на цей момент недостатньо. Разом з тим, емпіричні дослідження показують, що вчителі спеціальних освітніх установ (спеціалізованих училищ-інтернатів) вирізняються вкрай низькими показниками фізичного та психологічного здоров'я, характеризуються емоційним виснаженням, деперсоналізацією і редукцією особистих досягнень.

Актуальність означеної проблеми обумовлена також впливом, що мають викладачі, на особистісні та поведінкові характеристики учнів (Р.Бернс, Л.С.Виготський, В.А.Петровский, А.О.Прохоров, К.Р.Роджерс, М.К.Смірнов)[5]. Проблемою професійного вигорання займалися як зарубіжні (Е. Аронсон, С. Джексон, М. Лейтер, Х. Маслач, А. Пайнс, С.Уолкер, К.Черніс, Х. Дж. Фрейденберг[6; 7]), так і вітчизняні дослідники (В.В. Бойко, Н.Є. Водоп'янова, О.С. Старченкова, В.О.Орел, Т.В.Форманюк[3; 4]).

За результатами теоретичного аналізу проблеми та проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1. Емоційне вигорання – це вироблений особистістю механізм психологічного захисту у формі повного або часткового виключення емоцій у відповідь на певні психотравмуючі впливи (В.В. Бойко). Емоційне вигорання є особливою формою професійної дезадаптації людини, яка призводить до зниження якості роботи, втрати інтересу до неї і навіть до зміни професії та роду діяльності. Воно є причиною проблем фізичного і психічного здоров'я.

2. Виявлено, що для педагогічних працівників зі стажем роботи до 5 років характерний низький рівень емоційного вигорання, що відповідає фазі «Напруження» ($r_{xy}=0,87$) та характеризується незадоволеністю власною професійною діяльністю і собою як професіоналом. Людина сприймає умови роботи та професійні міжособистісні стосунки як психотравмуючі.

3. Для педагогічних працівників зі стажем роботи 5-10 років характерний середній рівень емоційного вигорання, що відповідає фазі «Резистенція» ($r_{xy}=0,95$) та характеризується відсутністю інтересу до роботи й неадекватним вибіркоким емоційним реагуванням на життєві ситуації.

4. Для педагогічних працівників зі стажем роботи більше 10 років характерний високий рівень емоційного вигорання, що відповідає фазі «Виснаження» ($r_{xy}=0,92$). Досліджувані цієї групи демонструють емоційне та особистісне (деперсоналізація) відчуження. Мають психосоматичні та психовегетативні порушення. Характерною є повна втрата інтересу до роботи і життя взагалі, емоційна байдужість, відчуття фізичного виснаження. Спостерігається порушення пам'яті, уваги, порушення сну.

Проведене дослідження не претендує на вичерпний аналіз проблеми рівня емоційного вигорання у педагогічних працівників залежно від стажу роботи. Перспективи дослідження вбачаються у розробці корекційно-розвивальної програми, метою якої є профілактика та зниження рівня емоційного вигорання у педагогічних працівників

Список використаних джерел

1. Абдюкова Н. В. Професійне вигорання як психологічна проблема / Н. В. Абдюкова // Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. – Івано–Франківськ, 2007. – Вип. 12, ч. 1. – С. 31–37.
2. Авраменко М. Л. Профілактика професійного вигорання працівників соціальної сфери. Методичні рекомендації / за заг. ред. М.Л. Авраменка. – Л.: Всеукраїнський центр професійної реабілітації інвалідів. – 2008. – 53 с.
3. Бойко В. В. Синдром «емоціонального вигорання» в професіональному общении / В.В.Бойко / СПб.: Питер, 1999. –105с.
4. Водопьянова Н.Е. Старченкова Е.С. Синдром выгорания: диагностика и профилактика /Н.Е. Водопьянова. – СПб.: Питер, 2005. – 336с.
5. Грицук О. В. Основні підходи у дослідженні структури й динаміки синдрому емоційного вигорання у вітчизняній та зарубіжній психології / О. В. Грицук // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія. - 2012. - Вип. 42(1). - С.51-57.
6. Орёл В. Е. Феномен «выгорания» в зарубежной психологии: эмпирические исследования и перспективы/В.Е.Орёл // Психологический журнал. –2001. –№ 1. – С.90–101.

7. Burish M. Burnout-Syndrom-Theorie der inner Erschopfung – Berlin, 1989. – P.220-232.

ЦІННІСНО-МОТИВАЦІЙНА СФЕРА ЛІДЕРІВ ПОЛЬСЬКИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЖИТОМИРЩИНИ

Савиченко Ольга

кандидат психологічних наук, доцент

Дубова Софія

студентка 4 курсу соціально-
психологічного факультету

Житомирщина є регіоном, в якому найбільша чисельність представників польської меншини, загальна кількість складає 49 тисяч. З початком XX століття на теренах Житомирської області починають виникати громадські організації різного спрямування. Основними завданнями для них були підтримка польського населення, поширення польської культури, освіти, науки, збереження традицій тощо. На сьогоднішній день в Житомирі функціонує достатньо велика кількість польських організацій, з великою чисельністю та активною діяльністю. В той же час, польська меншина активно не представляє себе в політичному житті міста. Ситуація у Польщі з українцями зовсім інша, вони активно репрезентують себе, входять до органів місцевого керування, приймають активну участь у виборах на локальному рівні, саме як представники української меншини. Тому надзвичайно важливим є вивчення теоретичних та практичних аспектів ціннісно-мотиваційної сфери лідерів польських громадських організацій Житомира як чинника участі в політичному житті.

В основу дослідження покладено припущення про те, що ціннісно-мотиваційна сфера політично активних лідерів польських громадських організацій Житомира значно відрізняється від ціннісно-мотиваційної сфери політично неактивних лідерів польських громадських організацій Житомира. На основі аналізу наукової літератури з проблеми мотивації досягнення ми розробили теоретичну модель ціннісно-мотиваційної сфери лідерів польських громадських організацій.

Дослідження було проведено на базі польських громадських організацій Житомира. У дослідженні взяло участь 4 особи. Для дослідження використано проект методики «Політичні дилеми» (О. Савиченко, Ю. Манілов), яка дозволяє вивчати особливості

мотивації досягнення, мотивації влади та мотивації аффіліації у політичній сфері.

Після обробки результатів за допомогою контент-аналізу та факторизації було встановлено, що ціннісно-мотиваційна сфера політично активних лідерів польських громадських організацій Житомира значно відрізняється від ціннісно-мотиваційної сфери політично неактивних лідерів польських громадських організацій Житомира:

- у структурі мотивації досягнення політично активних лідерів переважає мотив досягнення успіху, мотивація влади представлена всіма компонентами, присутні такі мотиви аффіліації як діалог та гармонія;
- у структурі мотивації досягнення політично неактивних лідерів переважає мотив уникнення невдачі, компоненти мотивації влади присутні, але вони не пов'язані з досягнення влади у політичній сфері, вони спрямовані на реалізацію в громадській активності, наявні мотиви аффіліації.

Таким чином, гіпотеза дослідження підтвердилась, але не в повній мірі. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у збільшенні вибірки досліджуваних та вивченні нових аспектів ціннісно-мотиваційної сфери лідерів польських громадських організацій Житомира.

Список використаних джерел

1. Макклелланд Д. Мотивация человека. – СПб.: Питер, 2007. – 672 с.: ил. – (Серия "Мастера психологии").
2. Участь етнічних спільнот Центрального Полісся в сучасних суспільно-політичних процесах / Ірина Галагуз // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. - К. : ІПІЕНД ім. І. Ф. Кураса, 2012. - Вип. 4. - С. 349-362.
3. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность. — 2-е изд. — СПб.: Питер; М.: Смысл, 2003. — 860 с: ил. — (Серия «Мастера психологии»).

МОТИВАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ ОСІБ З ЧИСЛА ПОЛЬСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СМТ. ДОВБИШ

Савиченко Ольга

кандидат психологічних наук, доцент

Ільніцька Тетяна

студентка 2 курсу соціально-
психологічного факультету

Сьогодні політика привертає увагу багатьох дослідників та стимулює появу міждисциплінарних досліджень. Увага політологів звернена, поряд з іншими проблемами, й до проблеми політичної активності національних меншин. На сучасному етапі розвитку українського суспільства Житомирщина є осередком найбільшої польської національної меншини.

Значна кількість психологічних досліджень пов'язана з вивченням мотивації політиків. Прийняття важливих рішень, виступи перед виборцями, різноманітні засідання та заходи накладають на політиків велику відповідальність, яка вимагає вмотивованої поведінки. При відсутності мотивації, людина яка займається політикою не досягне високих результатів.

Психологічні дослідження мотивації політиків найбільш повно представлені в роботах Д.Макклелланда, який вивчає три блоки політичної мотивації – мотивацію досягнення успіху, мотивацію влади та мотивацію аффіліації.

Однією з найбільш продуктивних теорій мотивації сьогодні є теорія мотивації досягнення, авторами якої є Дж.Аткінсон, Д. Макклеланд та Х. Хекхаузен. В рамках цієї теорії розроблена структура мотивації досягнення, валідизовані процедури дослідження цього феномена, представлено результати численних емпіричних досліджень.

Метою дослідження було дослідити мотивацію політичної активності осіб з числа польської національної меншини Житомирщини на локальному рівні на прикладі виборів 2015 року в смт.Довбиш.

В дослідженні ми використовували метод контент-аналізу. Система категорій контент-аналізу розроблена Х. Хекхаузенем та Д. Макклеландом та модифікована О.М. Савиченко.

В основу нашого дослідження покладено припущення про те, що політична активність представників польської національної меншини пов'язана з особливостями їх мотивації (табл.1.):

– Політично активні поляки мають повну, внутрішню та зовнішню

збалансовану структуру мотивації. Мотивація формується на основі потреби в досягненні успіху, активності в досягненні успіху, усвідомлення результатів власної активності, формування певних очікувань.

- Політично пасивні поляки мають повну, але незбалансовану структуру мотивації. Мотивація формується на основі потреби в уникненні невдачі, активності в досягненні успіху та в уникненні невдачі, емоційної регуляції діяльності, зовнішнього підкріплення.

Таблиця 1.

Теоретична модель мотивації політичної активності

Особи з числа польської національної меншини	Особливості мотивації	
	Загальна структура мотивації досягнення	Переважаючі компоненти
Політично активні	<ul style="list-style-type: none"> – Повнота – Внутрішня збалансованість – Зовнішня збалансованість 	<ul style="list-style-type: none"> – Потребав досягнення успіху – Активність в досягненні успіху – Усвідомлення результатів власної активності – Очікування
Політично пасивні	<ul style="list-style-type: none"> – Повнота – Незбалансованість 	<ul style="list-style-type: none"> – Потреба в уникненні невдачі – Активність в досягненні успіху та в уникненні невдачі – Емоційна регуляція діяльності – Зовнішнє підкріплення

В результаті дослідження виявилось, що політично активні особи з числа польської нацменшини мають досить сформовану ціль, що ідентифікується як потреба в досягненні успіху. Вони шукають при цьому позитивного підкріплення, що у свою чергу супроводжується позитивними емоціями і суб'єктивно сприймається як запорука успіху.

Натомість у політично пасивних осіб з числа польської національної меншини найкраще розвиненим компонентом структури мотивації є негативне підкріплення, що відображається у чутливості до критики, зауважень, перешкод. Водночас, позитивне підкріплення (заохочення, підтримка, похвала) спричиняє очікування успіху та сподівання на реалізацію мрій.

Таким чином, мотивація представників польської національної меншини значною мірою зумовлена досвідом політичної активності.

Список використаних джерел

1. Макклелланд Д. Мотивация человека / Дэвид Макклелланд. – СПб. : Питер,

2007. – 672 с. : ил. – (Мастера психологии).
2. Хекхаузен Х. Психология мотивации достижения / Хайнц Хекхаузен. – СПб. : Речь, 2001. – 240 с.
 3. Гордеева Т. О. Психология мотивации достижения / Тамара Олеговна Гордеева. – М. : Смысл : Академия, 2006. – 336 с.

ЦІННІСНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПОЛІТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ ОСІБ З ЧИСЛА ПОЛЬСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНШИНИ – МЕШКАНЦІВ ЧАСТИНИ М. ЖИТОМИРА (МАЛЬОВАНКИ)

Савиченко Ольга

кандидат психологічних наук, доцент

Ковальчук Ірина

студентка 3 курсу соціально-
психологічного факультету

Національні меншини є важливою частиною життя країни. Вони політично впливають на зовнішньополітичну діяльність країни, зокрема, залишаючись об'єктом посиленої уваги урядів і політичних сил, які аналізують і відстоюють позицію своїх співвітчизників за кордоном. В свою чергу, зовнішньополітичні фактори, зокрема, політика окремих держав і політичних лідерів, з якою ідентифікується та чи інша національна меншина, суттєво впливають на діяльність національних меншин. Тому вивчення та дослідження політичної активності національних меншин є дуже важливим. Попри актуальність теми, питання участі національних меншин у політичному житті в Україні залишається маловивченим.

Наше дослідження ціннісних детермінант політичної активності осіб з числа польської національної меншини базувалось на методиці «Репертуарних решіток Келлі». Метою даної методики є отримання від кожного випробуваного репрезентативної вибірки «особистих конструктів» і оцінки взаємозв'язків між цими конструктами по мірі їх використання для категоризації списку знайомих випробуваному осіб.

За результатами дослідження можемо зробити такий порівняльний аналіз та висновки (Рис. 1):

Досліджувані, які є політично активними, виділили такі важливі якості як: лідерство, субсидіарність, амбіційність, інноваційність, надійність, прозорість. Вони наділяють себе половиною тих якостей, які, на їхню думку, можуть бути притаманні для хорошого політика. Виділені всі якості є позитивними. Найбільш важливими категоріями

є: особистісні якості, професійні вміння та культурно-етнічна приналежність. Абсолютно не важливим для політично активних досліджуваних є зовнішні атрибути політика.

-Досліджувані, які не є політично активними, виділили такі важливі якості як: правдивість, рішучість, стійкість, справедливість, демократичність, працьовитість. Вони не бачать себе на місці депутата, саме тому не робили цей крок. Всі виділені якості, які, на їх думку притаманні для хорошого політика, є позитивними. Якщо досліджуваний С хоча б трішки ідентифікує себе з політиком, то досліджуваний D абсолютно не вважає, що має якості, які повинні бути наявні у хорошого політика. Найбільш важливими категоріями є: особистісні якості та професійні вміння політика.

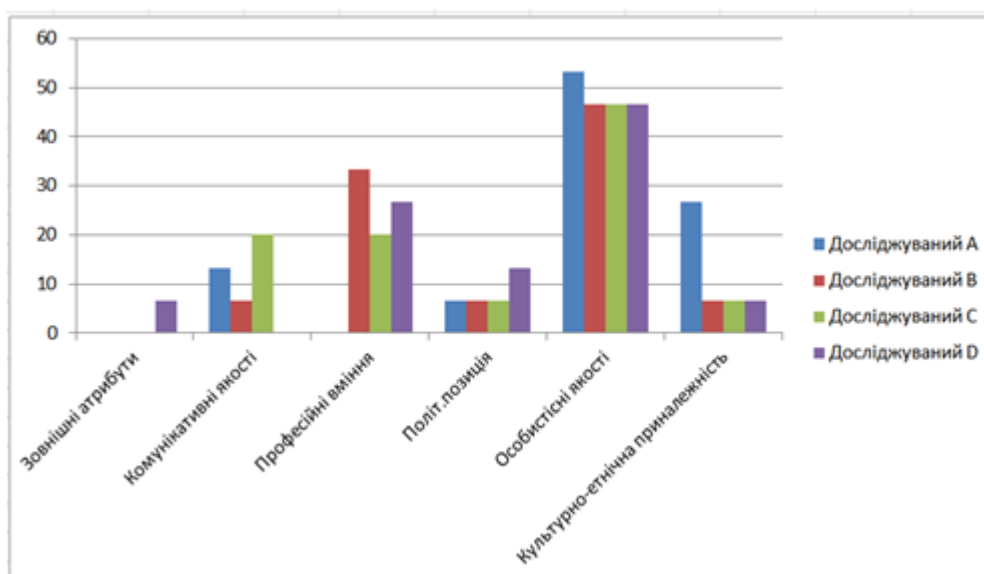

Рис. 1. Результати ціннісних детермінант політичної активності осіб з числа польської національної меншини

Отже, для всіх досліджуваних важливими є особистісні якості (чесність, виваженість, духовність, ввічливість, вибагливість, терпимість). Взагалі не є важливими для політично активних та неактивних осіб зовнішні атрибути політика. Майже всі якості, які виділяли досліджувані, у кожного є різними та несхожими. Лише одна якість повторюється - патріотизм. Тобто важливою умовою для хорошого політика є саме патріотизм та любов до своєї країни.

Список використаних джерел:

- Музыка О.Л. Політичні цінності в системі ціннісної регуляції розвитку особистості // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. праць / За заг. ред. М.М. Слюсаревського. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 8. – С. 209-218.

2. Романюк Л.В. Принцип розвитку у процесі становлення цінностей особистості // Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія / За ред. С.Д. Максименка. – Київ-Кіровоград: ДП "Інформаційно-аналітичне агенство". – 2009. – Том 10, вип. 14. – С. 245-256.
3. Тичина І.М. До проблеми визначення та класифікації цінностей громадської діяльності // Молодь в умовах нової соціальної перспективи / Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції. – Житомир, 13-14 травня, 2004р. – С.342-344.

**ЦІННІСНО-МОТИВАЦІЙНА СФЕРА ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИХ
ЛІДЕРІВ ЖИТОМИРЩИНИ З ЧИСЛА ОСІБ ПОЛЬСЬКОЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНШИНИ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ЇХ ПОЛІТИЧНОЇ
АКТИВНОСТІ НА ЛОКАЛЬНОМУ РІВНІ (НА ПРИКЛАДІ
М.КОРОСТЕНЯ, ВИБОРИ 2015 РОКУ)**

Савиченко Ольга

кандидат психологічних наук, доцент

Левченко Тамара

студентка 4 курсу соціально -
психологічного факультету

Дослідження ціннісно-мотиваційної сфери є досить актуальними у будь-який час та в будь-якій сфері діяльності особистості. Що вже й казати про політичну сферу, яка регулює життя усього суспільства, впливає на прийняття політичних рішень, реалізацію потреб та інтересів громадян певної країни, а нам цікавим є саме політична сфера в Україні на Житомирщині. З кожним роком, з часів незалежності нашої держави, все більше починають приймати участь у політичному процесі представники національних меншин (поляки, білоруси, росіяни, болгари тощо). Особливо актуальною є проблема впливу ціннісно-мотиваційної сфери на їх політичну активність на локальному рівні.

Вибірку склали 4 особи, які є представниками польської нацменшини та водночас беруть активну участь у громадсько-політичному житті нашого регіону.

Для дослідження використовувався проект методики «Політичні дилеми» (Савиченко О.М., Манілов Ю.М.), за допомогою якого ми мали змогу поспілкуватися та водночас всебічно дослідити особливості ціннісно-мотиваційної сфери громадсько-політичних лідерів Житомирщини. Обробка здійснювалась за допомогою

факторного аналізу, з метою перевірки значимості статистичних даних.

Результати дослідження показали, що у політичних лідерів переважають мотив досягнення успіху та мотив влади, які допомагають їм досягати успіхів у політичній сфері. Також для них є важливою підтримка близьких людей та критика з боку друзів та колег їхньої діяльності (Рис 1.).

У громадських лідерів виражені : мотив досягнення, мотив уникнення та мотив афіляції. Мотив влади слабо виражений, але він пов'язаний більше не з політичною діяльністю, а із громадською діяльністю, загалом з поведінкою та реакцією оточуючих на діяльність досліджуваних.

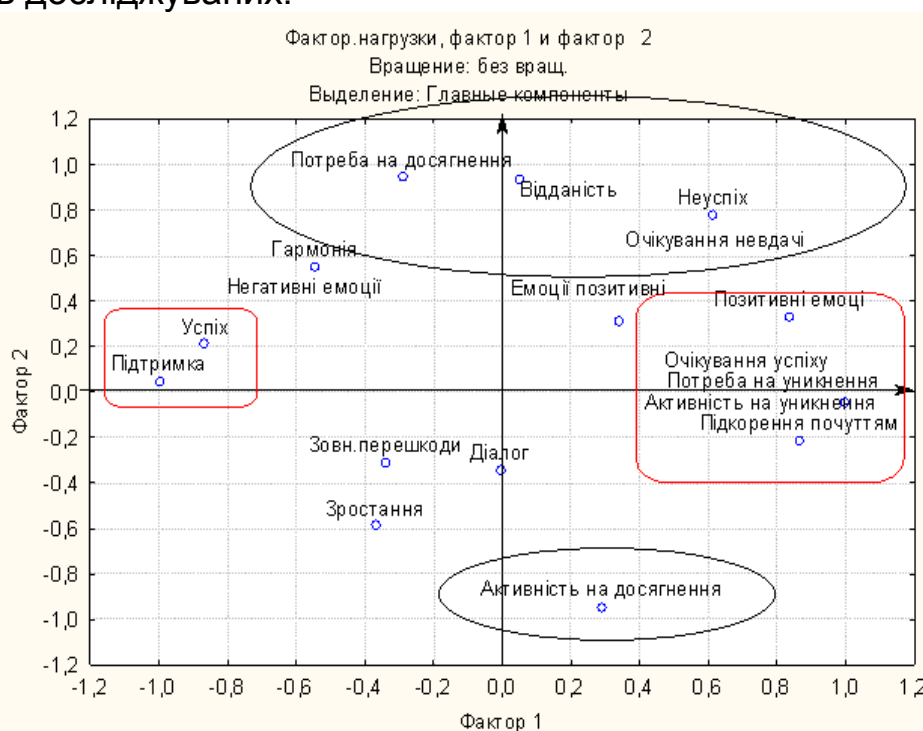

Рис.1. Факторне поле мотиваційної сфери політичних лідерів

Інші мотиви виражені однаково, що каже про рівномірний розвиток мотиваційної сфери громадських лідерів з числа осіб польської нацменшини Житомирщини(Рис.2.)

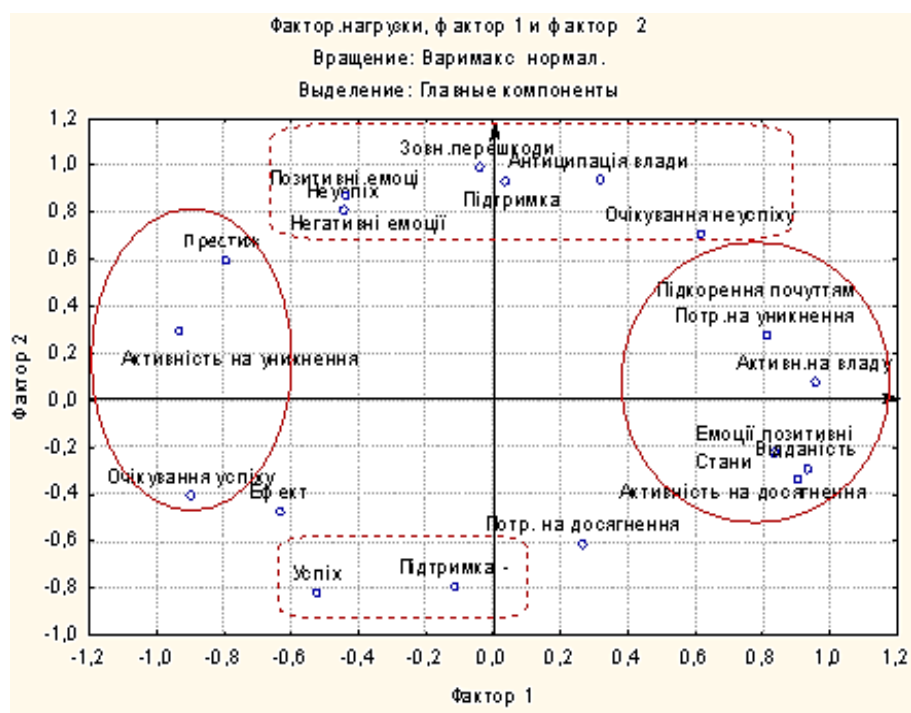

Рис. 2. Факторне поле мотиваційної сфери громадських та політичних лідерів

Стосовно ціннісної регуляції, то в обох групах досліджуваних прослідковується рівномірний розвиток ціннісної регуляції діяльності, лише прослідковується така закономірність : у політичних лідерів переважає процесуальний рівень регуляції, а у громадських – соціальний рівень регуляції(Рис.3.).

Рис.3. Ціннісна сфера громадських та політичних лідерів

Таким чином, ми бачимо, що ціннісно-мотиваційна сфера політичних та громадських лідерів має відмінності та свої особливості. В першу чергу ми це пов'язуємо із різними видами діяльності, які відповідно вимагають різних підходів до їх реалізації. Так, для політичних лідерів важливою є реалізація мотиву влади та мотиву досягнення успіху, які допомагають реалізовувати себе як

політика. Для громадських лідерів навпаки – потрібна перевага мотивів досягнення успіху та афіліації, спілкування та взаємодія з людьми, їх підтримка в реалізації своїх цілей та задач.

Список використаних джерел

1. Петровский А.В., Ярошевский М.Г. Основы теоретической психологии. – М.: ИНФРА-М, 1998. – 528с.
2. Полонія Житомирщини / Ю.Й.Новіцька, І.О.Першко, С.В.Рудницький, І.В. Сипченко; В.о. Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка; За ред. Сергій Владиславович Рудницький.– Інформ.-аналіт. вид.– Житомир : В. Б. Котвицький, 2008.– 222 с.
3. Савиченко О.М. Ціннісно-мотиваційна регуляція розвитку спортивних здібностей у юнацькому віці : дис.кандидата псих.наук:19.00.07/ Савиченко Ольга Михайлівна. – Житомир, 2009. – 259с.
4. Современная психология мотивации / Под ред. Д.А. Леонтьева. — М.: Смысл, 2002 — 343 с.
5. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность: В 2 т. / Под ред. Б.М. Величковского. М.: Педагогика, 1986.
6. Шипка Н. Національні меншини як суб'єкти етнополітичних відносин у державотворчих процесах в Україні кінця ХХ ст. - початку ХХІ ст. / Н. Шипка // Укр. нац. ідея: реалії та перспективи розв. - 2006. - № 17. - С. 89-93.

**ЦІННІСНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПОЛІТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ ОСІБ З
ЧИСЛА ПОЛЬСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНШИНИ М. БЕРДИЧЕВА**

Савиченко Ольга

кандидат психологічних наук, доцент

Лущик Анна

студентка 3 курсу соціально-
психологічного факультету

На території України проживає велика польської частина національної меншини. Як сприймають поляків в Україні, чи дають можливість приймати активну політичну діяльність у житті міста, чи підтримує влада міста у прагненні національної меншини відновлювати культуру та традиції. Усі ці запитання є беззаперечно актуальними. Проте для психологічних досліджень представляють інтерес особистісні особливості політично активних та пасивних поляків, зокрема їх ціннісна сфера.

Для дослідження ми використали метод репертуарних решіток Дж. Келлі[1], що дає змогу визначити з ким особа себе ідентифікує та які цінності виділяє.

Узагальнені результати дослідження представлені на рис.1.

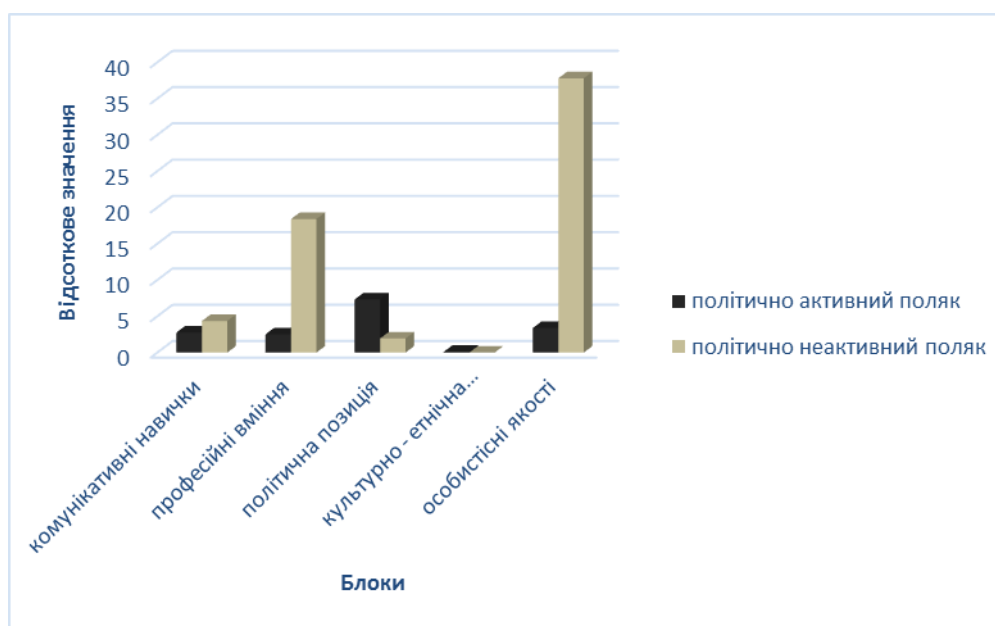

Рис.1 Цінності осіб з числа польської національної меншини.

За першим блоком «Комунікативні навички» (спілкування з оточуючими, товариськість, комунікабельність) ми можемо прослідкувати чіткі відмінності на користь політично неактивних поляків. Політично пасивні досліджувані чіткіше виокремлюють свої комунікативні навички і вони є для них більш значимими.

За другим блоком «Професійні вміння» (організованість, пунктуальність, наполегливість, дипломатичність,) бачимо велику відсоткову різницю (політично пасивні - 18,4%, політично активні - 2,52%). Для досліджуваних, що є політично активними, професійні вміння не є пріоритетними.

Натомість за блоком «політична позиція» (політична активність, почуття справедливості, прагнення дієвих європейських змін та політична незалежність) ми бачимо, що політично активні поляки мають більший відсоток (7,32%), ніж політично пасивні (1,94%). Це свідчить про пріоритетність політичної позиції для успішної політичної діяльності.

За блоком «культурно-етнічна приналежність» (декларування польського походження) ми можемо бачити, що у менше, ніж 1% випадках політично активних поляків вважають важливим декларувати своє походження. Проте у політично неактивних взагалі відсутні відповіді, що можна віднести до цього блоку.

За блоком «Особистісні якості» (справедливість, відповідальність, доброта, стриманість, почуття гумору) у політично пасивних досліджуваних значно вищий показник (37,8%), ніж у політично активних (3,39%).

Таким чином, можемо стверджувати, що важливими та пріоритетними цінностями для політично активних поляків є цінності, що входять до блоку «Політична позиція». На противагу їм, політично пасивні досліджувані найбільш значимими вважають цінності, що входять до блоків «професійні вміння» та «особистісні якості». Вони спрямовують свою увагу на власні цінності, власний розвиток, власне зростання, уникаючи ситуацій політичного відстоювання інтересів інших поляків. У свою чергу, політично активні спрямовують свою увагу на покращення життя та розвитку культури у місті.

Список використаної літератури:

1. Келли Дж.А. Теория личности. Психология личных конструктов. – СПб.: Речь, 2000.
2. Музика О.Л. Політичні цінності в системі ціннісної регуляції розвитку особистості // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. праць / За заг. ред. М.М. Слюсаревського. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 8. – С. 209-218.
3. Савиченко О., Манілов Ю. Вікові особливості сприймання політичної реклами// Прикладні аспекти психології особистісного зростання. Збірник наукових праць студентів та викладачів. Випуск 1. / За ред. Л.П. Журавльової, Н.Ф. Портницької, Ю.Ю. Дем_янчук. – Житомир, Вид-во ЖДУ імені Івана Франка. 2015. – 130 с.
4. Горбунова В.В. Основні парадигми дослідження етнічної свідомості в психології // Психологія. Збірник наукових праць. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, Випуск 17, 2002. – С.23-29.

**ЦІННІСНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПОЛІТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ ОСІБ З
ЧИСЛА ПОЛЬСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНШИНИ С. ДОВЖИК**

Савиченко Ольга

кандидат психологічних наук, доцент

Осіпчук Ірина

студентка 3 курсу соціально-
психологічного факультету

Наявність в Україні досить великої чисельності груп національної меншини зумовлює актуальність дослідження вказаної проблематики. Важливе місце серед етнонаціональних груп займає польська, оскільки ще здавна і до нашого часу в сучасній історії України діаспора поляків відіграє важливу роль у житті країни. Аналіз наукових праць, які стосуються польської національної меншини

України, висвітлюють різні періоди розвитку України, присвячені певним аспектам функціонування польської групи.

На основі аналізу наукової літератури розроблено теоретичну модель, яка відображає особливості ціннісних детермінантів політичної активності польської нацменшини с. Довжик. Вона включає шість ціннісних блоків, а саме: зовнішні атрибути, комунікативні навички, професійні вміння, політична позиція, культурно-етнічна приналежність та особистісні якості. Для емпіричного дослідження ми використали психосемантичний метод репертуарних решіток Дж. Келлі.

Виявилось, що політично активні досліджувані мають такі конструкти в ціннісній сфері: «авторитет», «вимогливість», «воля», «впертий», «добрість», «емоційність», «зібраність», «ініціативність», «компетентність», «культурність», «мудрість», «надійність», «наполегливість», «пунктуальність», «рішучість», «серйозність», «сміливість», «стриманий», «хвилювання», «цікавий» та «щирість». Політично пасивні поляки цінними вважають такі конструкти: «витримка», «відкритий», «вірність», «довіра», «енергійність», «засмучений», «комунікативність», «кумедний», «молоді», «мужність», «ніжність», «охайність», «працьовитий», «примхливість», «сила», «скутість», «терплячість», «чесність», «щедрість» та «швидкість».

Спільними з виділених цінностей є конструкти «активність», «відповідальність», «краса» та «розум». Зазначені особистісні якості та зовнішні атрибути є важливими категоріями для українців польського походження незалежно від типу їх політичної активності. Проте відмінні погляди на цінності спостерігаються в оцінці професійних умінь та комунікативних навичок. Для політично активних поляків ці якості відіграють значну роль у професійній та політичній активності/діяльності.

У ході дослідження ціннісних детермінантів політичної активності польської нацменшини с. Довжик, не було виділено блок цінностей «політична позиція», які є важливими для політично активних поляків у інших регіонах Житомирщини. Особи, які на даний момент є депутатами с. Довжик, вперше здійснюють політичну діяльність у своєму житті. Також жодного разу вони не виділили якостей, які відносяться до блоку «культурно-етнічна приналежність», що ми пов'язуємо з відсутністю утискання прав, інтересів та поглядів поляків, а також із незначимістю етнічної ідентифікації для цих осіб в політичному житті. Виявлені особливості окреслюють перспективи подальших досліджень, адже за результатами представленого дослідження лише частково було

підтверджено гіпотезу про зв'язок зростання політичної активності представників польської нацменшини та змін в ціннісній сфері.

Список використаних джерел

1. Боришевський М. Духовні цінності як дискримінанта громадянського виховання особистості // Цінності освіти і виховання: Наук.-метод зб-к., 1997. – С. 21-25.
2. Келли Дж. Теория личности. Психология личных конструктов – СПб: Речь, 200. – 249 с.
3. Леонтьев Д. Ценностные представления в индивидуальном групповом сознании: виды, детерминанты и изменения во времени // <http://www.follow.ru/catalog/4>
4. Солдатова Г. У. Психология межэтнической напряженности. – М.: Смысл, 1998. – 389 с.

**СТРУКТУРА МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕННЯ УСПІХУ
У ЛІТЕРАТУРІ ДЛЯ ДІТЕЙ, ЩО ВИХОВУЮТЬСЯ
В РІЗНИХ ХРИСТИЯНСЬКИХ ТРАДИЦІЯХ**

Савиченко Ольга

кандидат психологічних наук, доцент

Сардаковський Ян

студент 2 курсу соціально-
психологічного факультету

Починаючи з М.Вебера багато хто заговорив про релігійний досвід як мотивуючий чинник. У роботах Д.Макклелланда досліджено відмінності у мотивації дітей, що виховуються в різних релігійних традиціях. Окрім того, він зміг довести вплив дитячої літератури на розвиток мотивації. Ідея про релігійні аспекти розвитку мотивації та досвід Макклелланда в аналізі дитячої літератури лягли в основу нашого дослідження.

Однією з найпопулярніших теорій мотивації є теорія мотивації досягнення, розроблена Дж. Аткинсоном, Д. Макклеландом та Х. Хекхаузенем, які виокремили у структурі мотивації мотив досягнення успіху та мотив уникнення невдач. Передумови дослідження цих двох мотивів були закладені в роботах З.Фрейда, А.Адлера, Е.Фромма, Б.Скіннера, Г.Мюррея.

Свій вагомий внесок у розвиток теорії мотивації досягнення внесли В.Врум Б. Вайнера М.Ш.Магомед-Емінов, Т.О.Гордєєва, В.І.Степанський.

Ідея Д.Макклелланда про вивчення мотивації досягнення в дитячій літературі та прогнозування на цій основі економічного

зростання країни багато хто вважає рефолюційною (Х.Хекхаузен). Однаково цікавими є емпіричні дослідження американського дослідника про відмінності мотивації представників різних релігій.

На основі аналізу наукової літератури з питання мотивації (Вебер, Макклелланд, Хекхаузен) було розроблено теоретичну модель дослідження. Ми припустили, що структура мотивації досягнення на перший погляд дуже схожих творів залежить від способу їх подачі та оформлення в різних релігійних традиціях (рис. 1).

Католицька література:

- Зовнішній баланс
Очікування успіху чи невдачі
- Потреба в досягненні успіху
чи невдачі
- Успіх

Православна література:

- Внутрішній баланс
Підкріплення позитивне чи
негативне
- Емоції позитивні чи
негативні

Спільні риси:

- Повнота
- Інструментальна активність

Рис. 1. Теоретична модель структури мотивації досягнення в літературі для дітей, що виховуються в різних християнських традиціях

Був здійснений контент-аналіз(система категорій контент-аналізу розроблена Х. Хекхаузенем та Д. Макклелландом у модифікації О.М. Савиченко).На основі отриманих даних було здійснено факторний аналіз – з метою перевірки вірогідності результатів дослідження. Статистична обробка даних здійснювалась за допомогою програми STATISTICA 6.0.

Виявилося, що в християнській літературі для дітей формуються як конструктивні, так і деструктивні особливості мотивації.

Так, в католицькій літературі формується усвідомлення важливості будь-якої активності, а також критики і покарання, для досягнення успіху. Основною конструктивною лінією розвитку мотивації є розвиток усвідомлення взаємозв'язку потреб, активності та результатів діяльності. Однак, спостерігається часткова

відсутність диференціації ситуацій успіху та невдачі, що може призвести до необгрунтованого вибору мотиваційних стратегій. Можна також припустити, що позитивні емоції в ситуаціях невдачі можуть бути проявом захисних механізмів, що може стати перешкодою для свідомого регулювання діяльності.

У православній літературі для дітей формується уявлення про те, що надмірні потреби та очікування (бажання, наміри) ведуть за собою негативне підкріплення (критику, зауваження т.п.), а успіх є випадковим явищем, що пов'язане з удачею, везінням, а не намами, активністю, підтримкою. Такі мотиваційні стратегії навряд чи можуть бути продуктивними. Компенсує їх емоційна регуляція діяльності в різних ситуаціях, в тому числі й неуспішних. Окрім того, в цих творах будь-яка активність пов'язана з позитивним підкріпленням (підтримка і похвала є наслідком активності).

Проаналізовано повноту та збалансованість структури мотивації у релігійній дитячій літературі різної тематики. В цілому підтвердилося попереднє припущення щодо особливостей структури мотивації у католицькій і православній літературі. Структура мотивації досягнення у католицькій літературі повна, але не достатньо внутрішньо збалансована; мотивація формується за рахунок переважання позитивного очікування, активності, спрямованої на досягнення, усвідомлення успішних результатів, формування відповідних потреб. Структура мотивації досягнення у православній літературі неповна, але внутрішньо збалансована; мотивація формується на тлі потреби в уникненні невдачі, активності, спрямованої на досягнення, емоційної регуляції діяльності та зовнішнього підкріплення.

Таким чином, католицька та православна література для дітей спрямовує розвиток різних компонентів у структурі мотивації дітей, що її читають.

Перспективами подальших досліджень вважаємо експериментальне дослідження впливу дитячої літератури на розвиток їх особистості.

Список використаних джерел

1. Вебер М. Избранное. Образ общества: Пер. с нем. – М.: Юрист, 1994. - 704 с.
2. Гордеева Т. О. Психология мотивации достижения / Тамара Олеговна Гордеева. – М. : Смысл : Академия, 2006. – 336 с.
3. Макклелланд Д. Мотивация человека / Дэвид Макклелланд. – СПб. : Питер, 2007. – 672 с. : ил. – (Мастера психологии).
4. Хекхаузен Х. Психология мотивации достижения / Хайнц Хекхаузен. – СПб. : Речь, 2001. – 240 с.

МОТИВАЦІЯ ДОСЯГНЕННЯ ЯК МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ ЗАВЧЕНОЇ БЕЗПОРАДНОСТІ У ЮНАКІВ З РІЗНИХ СІМЕЙ

Савиченко Ольга

кандидат психологічних наук, доцент

Скрипова Анастасія

студентка 2 курсу соціально-психологічного факультету

Сучасний світ відкриває для людини необмежену кількість можливостей для самореалізації, досягнення успіху, але здатність вистояти перед труднощами на шляху до цілі вимагає від людини високого рівня готовності до самостійного вирішення проблем, відповідальності, компетентності. Одним з феноменів, пов'язаним із ефективною саморегуляцією є завчена безпорадність як реакція на невдачу на шляху до поставленої цілі.

За Х. Хекхаузенем мотивація досягнення вивчається як прагнення збільшити або зберегти високими здібності людини там, де може бути використаний критерій успішності. При цьому саме це прагнення припускає можливість двох результатів - успіху і невдачі.[3]

Інший вчений, Мартін Селігман детально вивчив один із важливих показників мотивації досягнення – адаптивну реакцію на невдачу. Його дослідження охопили три аспекти прояву цього показника - поведінковий, когнітивний і емоційний. Крім того, Селігман показав, що досвід тривалих невдач та зустріч з негативними життєвими подіями може виступити надійним зовнішнім предиктором зниження очікування суб'єкта щодо його майбутньої успішності. [2;4]

Теорія М. Селігмана намагається пояснити поведінку, спрямовану на досягнення, а точніше її відсутність, використовуючи конструкт завченої безпорадності. Завчена безпорадність - це психологічний стан, який включає порушення безпосередньо в мотивації, а також в когнітивних і емоційних процесах, що виникає внаслідок пережитої суб'єктом невідконтрольності. [2;4]

Є. Вахромов вважає, що найбільш важкі наслідки для повноцінного психологічного розвитку людини настають, якщо демонстрація його безпорадності і смиренності отримує з боку оточуючих підкріплення і своєрідну «нагороду» у вигляді гіперопіки. Закріплення і фіксація внутрішньої позиції «Я - компетентний» або «Я - безпорадний» відбувається, як правило, в шкільні роки при формуванні «Я-концепції». Саме в цей час найбільш сильно проявляється тенденція до узагальнення (генералізації) за

принципом: якщо я безпорадний в цій ситуації, то я безпорадний завжди і всюди. [1]

Сім'я є важливим фактором, який впливає на розвиток мотивації досягнення, а саме завченої безпорадності. Теоретично соціально-вразлива сім'я, порівняно із звичайною, характеризується тим, що вона є результатом несприятливих подій, на розвиток яких не може вплинути, тобто є безпорадна перед ними.

Для вивчення структури мотивації досягнення як механізму розвитку завченої безпорадності у юнаків з різних сімей нами була розроблена авторська проєктивна методика на основі ТАТ, спрямована на вивчення структури мотивації досягнення при реакції на успіх та невдачу у різних сферах життєдіяльності юнаків, таких як навчання, хобі та сім'я.

Ми виявили ознаки завченої безпорадності як у юнаків із соціально-вразливих категорій, так і в юнаків зі звичайних сімей, але рівень прояву в них має суттєві відмінності. Найчастіше завчена безпорадність простежується у юнаків із соціально-вразливих сімей при реакції на невдачу, а при реакції на успіх цей рівень менший. Частково простежується завчена безпорадність у звичайній сім'ї, але лише у ситуації невдачі.

Найбільш яскраво проявляється завчена безпорадність у юнаків із соціально-вразливих сімей в ситуаціях невдачі. Механізмами розвитку завченої безпорадності є такі:

- емоційна регуляція нецілеспрямованої активності; критика в умовах активності, спрямованої на досягнення, може призводити до розвитку діяльнісних механізмів завченої безпорадності;
- похвала та критика у відповідних типах ситуацій відображають соціальні чинники розвитку феномена, що вивчається;
- взаємодія діяльнісних, соціальних та емоційних чинників призводить до когнітивних порушень у структурі мотивації, а відтак, і до розвитку завченої безпорадності.

Отже, мотивація досягнення як механізм розвитку феномену завченої безпорадності частково залежить від типу сім'ї, в якій зростає людина

Список використаних джерел

1. Вахромов Е. Компетентность или беспомощность? // Режим доступу: http://psy.1september.ru/2001/47/4_5.htm
2. Гордеева Т. О. Психология мотивации достижения. – М.: Смысл : Академия, 2006. – 336 с.
3. Х.Хекхаузен. Психология мотивации достижения/Пер. с англ.-СПб.:Речь, 2001. – 240 с.
4. Seligman, Martin E. P. Helplessness: on depression, development, and death. – New York: W. H. Freeman, 1992. – 250 p.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙМАННЯ НЕГАТИВНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ТЮТЮНОВІ ВИРОБИ КУРЦЯМИ

Сиротіна Тетяна

студентка 4 курсу соціально –
психологічного факультету.

Науковий керівник:

старший викладач кафедри
соціальної та практичної психології

Т.М.Майстренко

Проблема тютюнопаління, як шкідлива звичка, на теперішній час набуває все нових і більших масштабів. Не зважаючи на вік, стать та інші особливості, люди палять цигарки, при цьому не задумуючись, що може бути з їхнім фізичним та психологічним станом.

Багато дослідників вивчали та досліджували проблему тютюнопаління. Зокрема, А.В.Гуркова, А.В.Ченська, В.Г.Сойнікова та І.С.Риткіс у своїх роботах характеризували види тютюнопаління[7]. А.Замора, А.Д.Ісаєва, М.Перов виділили соціально-психологічні причини тютюнопаління[9;2;6]. Д.Хорн описав 6 типів «курильної» поведінки, а С.Крутько та Ю. Ніколаєва описали психологічні методи роботи з курцями[1;3;5].

Відомо, що одним з головних методів роботи з курцями є робота саме з мотивацією курців. Деякі курці самостійно кидають палити завдяки неформальному спілкуванню, яке приносить їм задоволення, але дехто потребує застосування групової психотерапії, оскільки не в змозі самостійно позбутися цієї звички. Багато курців вважають, що вони палять не так багато, аби завдати шкоди своєму здоров'ю, але це лише самообман, який виправдовує погану звичку.

На сьогоднішній день можна спостерігати художні фільми, рекламні ролики, плакати, а також написи на упаковках самих цигарок, які постійно вказують на те, що тютюнопаління – це не просто шкідлива звичка, це звичка, яка може призвести до багатьох серйозних захворювань та навіть до самої смерті, адже за офіційною статистикою в Україні щороку від хвороб, пов'язаних саме з тютюнопалінням, помирає 120 000 чоловік.

У своїх працях О.Листопад та О.Устінова акцентують свою увагу на тому, що реклама, зокрема й цигарок, - рушій торгівлі, а паління перед телекамерами зірок або паління, яке показують у кінофільмах, збільшує популярність цієї звички серед молоді, адже реклама

тютюну часто націлена на психологічні потреби людини, так як дивлячись на упаковку цигарок, людина, перш за все, акцентує свою увагу на попереджувальній інформації про шкоду паління[4;8].

З метою дослідження психологічних особливостей сприймання негативної інформації про тютюнові вироби курцями було проведене дослідження за анкетю Д.Хорна для визначення типу «курильної поведінки», тестом Фагерстрема на виявлення нікотинової залежності та тестом «Тютюнопаління для Вас», розробленого на основі семантичного диференціала Ч.Осгуда. Вибірка складала 15 курців – чоловіків та 15 курців – жінок віком 20 – 50 років.

За допомогою анкети Д.Хорна для визначення типу «курильної поведінки» ми визначили, який тип «курильної поведінки» у кожного досліджуваного, а саме: у 20% досліджуваних переважає лише один тип «курильної» поведінки - «стимуляція»; у 7% переважає тип «курильної» поведінки, як «підтримка», і у 7 % досліджуваних переважає «гра з цигаркою»; у 13% переважає «жага», але у 33% досліджуваних – наявний змішаний тип, тобто у таких досліджуваних переважають декілька типів одночасно.

За допомогою асоціативного тесту «Тютюнопаління для Вас», розробленого на основі семантичного диференціала Ч.Осгуда, ми визначили, як курці сприймають негативну інформацію про тютюнові вироби за допомогою асоціацій. Дослідження показало, що 77% досліджуваних сприймають негативну інформацію про тютюнові вироби нейтрально; 13% досліджуваних сприймають негативну інформацію позитивно, лише 10 % людей сприймають дану інформацію негативно. Асоціації були наступними: «залежність», «шкідлива звичка», «недолік», «шкода здоров'ю», «смерть», «отрута», «великі матеріальні витрати», «негативні наслідки», «пристрасть», «не красиво», «роздратованість», «свобода», «звичка», «перевага», «хороше здоров'я», «користь здоров'ю», «відраза», «байдужість», «сучасно», «заспокоєння», тощо.

Було визначено взаємозв'язок між показниками анкети Д.Хорна для визначення типу «курильної поведінки» та тестом «Тютюнопаління для Вас», розробленого на основі семантичного диференціала Ч.Осгуда за допомогою Коефіцієнта лінійної кореляції Пірсона. У ході аналізу було отримано коефіцієнт кореляції -0,0505. Це свідчить про відсутність зв'язку між типом «курильної» поведінки та особливостями сприймання негативної інформації про тютюнові вироби курцями, тобто тип «курильної» поведінки не впливає на сприймання негативної інформації про тютюнові вироби.

За допомогою тесту Фагерстрема було виявлено рівень нікотинової залежності, а також, було встановлено взаємозв'язок

між показниками тесту Фагерстрема на виявлення ніотинової залежності та тестом «Тютюнопаління для Вас», розробленого на основі семантичного диференціала Ч.Осгуда за допомогою Коефіцієнта лінійної кореляції Пірсона. У ході цього аналізу було отримано коефіцієнт кореляції 0,2414. Це свідчить про слабку додатну кореляцію, яка спостерігається між рівнем ніотинової залежності та особливостями сприймання негативної інформації про тютюнові вироби курцями, тобто рівень ніотинової залежності дещо впливає на сприймання негативної інформації про тютюнові вироби.

Наші результати були отримані в ході того, що всі досліджувані поставилися до даних завдань відповідально та зосереджено, а їхні відповіді були правдивими та щирими.

Таким чином, на психологічні особливості сприймання негативної інформації про тютюнові вироби курцями впливає лише дещо рівень ніотинової залежності, але ніяк не тип «курильної поведінки».

Список використаних джерел

1. Александров А. А. Профилактика курения у подростков / А. А. Александров и др. // Вопросы психологии. – 2008. - № 2. – С. 55-61
2. Исаева А.Д. Курение. Причины, вред и польза курения, как бросить? [Электронный ресурс]/ А.Д.Исаева// polismed.com. – 2014. – Режим доступа к журн.: <http://www.polismed.com/articles-kurenie-prichiny-vred-i-pol-za-kurenija-kak-brosit.html>
3. Крутько С. Как бросить курить [Электронный ресурс]/ С.Крутько //Здоровое тело. Психология и самоанализ – 2014. – Режим доступа к журн.: <http://4brain.ru/blog/как-бросить-курить/>
4. Листопад О. Податок на гріх [Текст] / О. Листопад // Урядовий кур'єр. – 2011. – № 4. – 20с.
5. Николаева Ю. Психологическая зависимость от курения [Электронный ресурс]/ Ю.Николаева//mirsovetov.ru – 2010. – Режим доступа к журн.: <http://mirsovetov.ru/a/medicine/others/dependence-smoking.html>
6. Перов Н. Почему люди курят (Часть 3) [Электронный ресурс]/ Н.Перов// nperov.ru. – 2015. – Режим доступа к журн.: <http://nperov.ru/zdorove/pochemu-lyudi-kuryat-chast-3/>
7. Рыткис И.С., Гуркова А.В., Ченская А.В., Сойникова В.Г.. Архив психиатрии Актуальные проблемы табакокурения и табачной зависимости. – 2011. - № 2 (65). – С. 82 – 86
8. Устінова О. Науковці довели, що куріння зірок перед телекамерами збільшує рівень куріння серед молоді [Електронний ресурс]/ О.Устінова// Регіональний центр громадянського представництва «Життя» – 2008. – Режим доступу до журн.: http://center-life.org/index.php?option=com_content&task=view&id=427&Itemid=32
9. Zamora A. The Psychology of Smoking/ Zamora A.// scientificpsychic.com. – 2016. – <http://www.scientificpsychic.com/health/smoking-psychology.html>

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЙНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ПІДЛІТКІВ ВКЛЮЧЕНИХ ДО ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Слюсар Тетяна

студентка 2 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:

Кандидат психологічних наук, доцент

Н.Ф. Портницька

Мотиваційна сфера особистості створює основний базис поведінкової сфери особистості. Механізми розвитку мотивації головним чином визначаються змістом діяльності, в яку включена особистість. Тому розуміння механізмів становлення мотивації відкриває нові можливості для розвитку, зокрема творчого потенціалу особистості. У підлітковому віці творчість є засобом саморозвитку та постановки цілей (А. Маслоу, К. Роджерс.). Мотивація включення до творчої діяльності у підлітковому віці центрується навколо власного «Я» (І.С. Кон); соціальних детермінант (О.О. Музика). Мотиваційні тенденції творчості у підлітковому віці можуть бути спонукою до творчої діяльності.

Щоб дослідити мотиваційні тенденції підлітків включених у образотворчу діяльність була використана «Методика вивчення мотиваційних тенденцій» В.А. Семиченко (модифікований варіант методу мотиваційної індукції (ММІ) Ж.Н'юттена). У дослідженні взяли участь 20 учнів художньої школи, серед яких 4-ро учнів мають значні успіхи (перемоги у конкурсах).

У результаті аналізу емпіричного дослідження, в структурі домінуючі мотиваційні тенденції, що відрізняють підлітків, що досягають успіху в образотворчій діяльності. Виявлено, що основні відмінності стосуються спрямованості образу «Я», активності, структури ціннісних мотиваційних тенденцій.

Спрямованість «Я» визначає домінанти активності особистості. Виявлено, що у підлітків, які досягли успіху в образотворчій діяльності, показники спрямованості «на себе» та «на інших» значно нижчі ніж, у менш успішних підлітків (рис. 1). Також варто зазначити, що у пересічних досліджуваних спрямованість «на себе» значимо переважає спрямованість «на інших». Це дозволяє припустити, що у структурі мотиваційних тенденцій успішних підлітків значимою є ще спрямованість на справу.

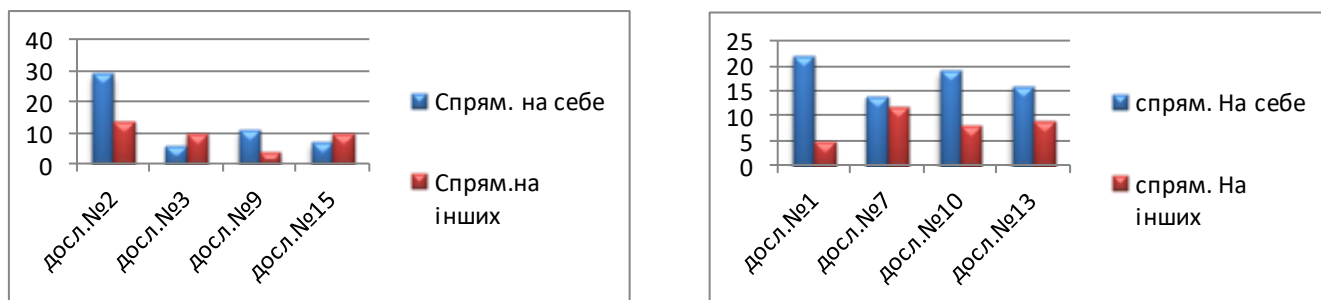

Рис.1. Порівняльна діаграма спрямованості «Я» у мотиваційних тенденціях успішних і пересічних підлітків.

Мотиваційні тенденції активності (рис.2) майже не відрізняються у підлітків, що є успішними, і тими що не досягли такого успіху. Відмінності виявлено на рівні пролонгованої спрямованості, яка в більшій мірі виражена у в успішних підлітків. Ймовірно така мотивація орієнтує підлітків на продовження діяльності навіть у ситуації відсутності актуального успіху.

Рис.2 Мотиваційні тенденції активності, пролонгована або ситуативна спрямованість підлітків.

У структурі ціннісних мотиваційних тенденцій (рис.3) відмінності стосуються ступеня вираження окремих тенденцій: позитивізму, реалізму, утопізму. Вищі показники значимості по всіх окреслених тенденціях у структурі мотивації пересічних підлітків свідчить про те, що вони в більшості орієнтуються на відтворення дійсності з різною мірою реалістичності зображуваного. Вони більше залежні від ситуативних чинників та зміст зображуваного. Успішні підлітки демонструють меншу орієнтованість оцінювання змісту та результатів діяльності, для них менш важливою є реалістичність\фантастичність зображуваного.

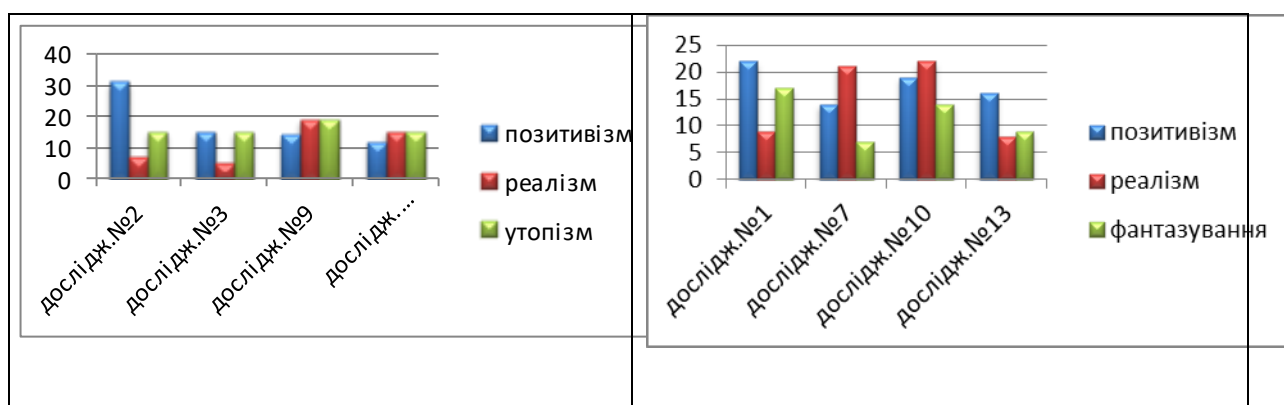

Рис.3. Ціннісні мотиваційні тенденції (позитивізм; реалістичність/фантазування) підлітків

Таким чином, регуляція образотворчої діяльності підлітків здійснюється через взаємодію мотиваційних тенденцій активності та ціннісних мотивів. Домінуючими для успішних підлітків є мотиваційні тенденції активності та пролонгованої спрямованості, що орієнтують їх на відстрочене досягнення успіху.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОБРАЗУ СІМ'Ї У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Стасюк Тетяна

студентка 4 курсу соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

старший викладач кафедри

Т.М. Майстренко

Сім'я відіграє важливу роль як інститут соціалізації дитини, задовольняє її потребу у прийнятті, визнанні, захисті, емоційній підтримці та повазі. У сім'ї дитина набуває перший досвід соціальної та емоційної взаємодії з соціальним оточенням.

В. Целуйко вважає, що «сім'я – це мала соціальна група, члени якої пов'язані шлюбними і родинними відносинами, спільністю побуту, взаємною допомогою і моральною відповідальністю» [7, с. 8].

Специфіка співпраці дитини з дорослим полягає, у тому числі, у пізнанні й оцінці інших, а через інших – у самопізнанні та самооцінці. Результатом взаємодії з дорослим є образ себе та іншого, а також образ взаємовідносин, що виникають у процесі комунікації.

Образ сім'ї складається з індивідуальних уявлень дитини про себе та інших членів своєї сім'ї, про ролі, що вони виконують або повинні виконувати, а також ставлень до цих уявлень. Образ сім'ї, як і образ образ «Ми», можуть бути як ідеальними, так і реальними. О. Полтавець вважає, що образ сім'ї у дитини формується у процесі реалізації сім'єю виховної функції, яку вбачаємо основною, і яка виконується у комплексі з іншими важливими функціями сім'ї: емоційною, соціально-побутовою, функцією культурного спілкування тощо [4].

У сучасних дослідженнях поняття «образ сім'ї» і «уявлення про сім'ю» нерідко використовуються як синонімічні, хоча уявлення не розкривають усього багатства образу, відображаючи лише когнітивний його аспект. У такому ключі вивчалися і інтерпретувалися уявлення про сім'ю у роботах Р. Буре, Ю. Галущинського, Л. Грабарівської, А. Красовського, Т. Кузнецової, Є. Маценової, А. Тавіта та ін. А. Рижкова [6] розглядає образ сім'ї у дітей дошкільного віку та їх батьків, роблячи акценти на прікрасності та відмінності цих образів у різних груп сімей. Н. Демидова розглядає механізм формування образу сім'ї та можливості його корекції у процесі взаємодії дитячого садка та сім'ї.

Дошкільний вік – це період, протягом якого відбувається колосальне збагачення і впорядкування тілесного досвіду дитини, оволодіння специфічно людськими формами сприйняття і мислення, бурхливий розвиток мовлення, уяви, формування початків довільної уваги і смислової пам'яті [3].

Провідну роль у становленні образу сім'ї у дітей дошкільного віку відіграють стосунки з батьками, які вводять дитину в розмаїття рольової поведінки, родинних стосунків, домашнього побуту, що призводить до формування позитивного або негативного образу сім'ї.

Для дослідження образу сім'ї у дітей дошкільного віку ми використали методики «Малюнок сім'ї», тест «Сім'я тварин» та методику дослідження когнітивної складової образу сім'ї дітей дошкільного віку (за М. Терещенко).

Дослідження проводилось на базі дитячого садка с. Глибочиця Житомирської області. У дослідженні взяли участь 35 дошкільників (20 дівчаток і 15 хлопчиків віком 5-6 років). Дослідження проводилось у лютому 2016 року, воно проходило у три етапи. На першому (підготовчому) етапі було визначено вибірку учасників дослідження. На цьому ж етапі був підібраний комплекс психодіагностичних методик. На другому (діагностичному) етапі дослідження відбувалася безпосередня реалізація дослідницьких процедур. Третій (аналітико-інтерпретаційний) етап був пов'язаний з

процедурою обробки та аналізу отриманих даних, їх психологічною інтерпретацією та теоретичним узагальненням. У ході дослідження порівнювалися образи сімей у дітей з повних та неповних сімей.

Діти підійшли до дослідження серйозно і намагались давати чіткі відповіді на поставленні запитання та до малювати малюнки.

Дослідження показало, що більшість дітей, які виховуються у повних родин, продемонстрували середній рівень сприятливості сімейної атмосфери. У дошкільників, що виховуються у повних родин, домінує позитивне ставлення до матері, батька та сім'ї. Так, більшість дітей цієї групи малювали себе поряд з обома батьками. Також діти цієї групи мають максимально чіткі уявлення про функції матері та батька.

У дітей, що виховуються у неповних родин, виражене нейтральне та негативне ставлення до сім'ї та батьків. Так, більшість дітей цієї групи малювали себе поряд з мамою або взагалі малювали себе окремо, що свідчить про не сприятливу сімейну атмосферу. Знання дітей щодо функцій батька у сім'ї майже відсутні. Знання дітей щодо функцій мами у сім'ї мають чітко виражений характер порівняно з функціями батька.

Отже, можна зробити висновок, що у дітей дошкільного віку, які виховуються у повних родин образ сім'ї розвивається більш гармонійно, ніж у дітей, що виховуються у неповних родин.

Список використаних джерел

1. Андреева Т. В. Психология семьи : учебное пособие для вузов / Т. В. Андреева. – СПб. : Речь, 2010. – 384.
2. Демидова Н. И. Формирование «образа семьи» у старших дошкольников : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Н. И. Демидова. – М., 2003. – 186 с.
3. Крамченкова В. О. Психодіагностика розвитку дошкільників: старший дошкільний вік. / В. О. Крамченкова. – Х. : Вид-во «Ранок», 2013. – 192 с.
4. Полтавець О. В. Особливості образу сім'ї у дітей з неповних сімей в сучасних умовах / О. В. Полтавець // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія. – 2011. – Вип. 38. – С. 160–169.
5. Терещенко М. В. Дослідження емоційної складової образу сім'ї дошкільників / М. В. Терещенко // Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Т. XII. Психологія творчості. – Випуск 15. – Ч. II. – К. : Видавництво «Фенікс», 2012. – С. 282–291.
6. Рыжкова А. В. «Образ семьи» у детей дошкольного возраста и их родителей : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.13 «Психология развития, акмеология» / А. В. Рыжкова. – СПб., 2009. – 23 с.
7. Целуйко В. М. Психология современной семьи / В. М. Целуйко. – М. : Гуманит. издат. центр ВЛАДОС, 2004. – 288 с.

ОСОБЛИВОСТІ РЕФЛЕКСІЇ ПРОФЕСІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ, ЯКІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ У НАВЧАЛЬНИХ ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНИХ ПРОЕКТАХ

Тичина Ірина

кандидат психологічних наук, доцент

Дорошенко Дарія

студентка 4 курсу

соціально-психологічного факультету

Рефлексія є одним із основних компонентів трудової діяльності і виступає як необхідна складова професійного розвитку студентів-психологів. Однією з можливостей розвитку професійної рефлексії є участь у різноманітних навчальних психотерапевтичних проектах. Такі навчальні проекти дають змогу студентам розвивати власну професійну компетентність, самоудосконалювати себе та свої вміння в межах того чи іншого психотерапевтичного напрямку. У зв'язку з цим питання про рефлексію професійних здібностей та особистісні характеристики студентів-психологів є вельми актуальним.

Вивченням проблеми рефлексії у вітчизняній літературі займалися такі видатні вчені, як А.В. Карпов [1], І.М. Семенов та С.Ю. Степанов [2], В.І. Слободчиков [3], Г.П. Щедровицький [4] тощо.

Гіпотеза нашого дослідження полягає у тому, що студенти-психологи, які беруть участь у навчальних психотерапевтичних проектах, усвідомлюють більше професійних здібностей у порівнянні з тими студентами-психологами, які не беруть участь у жодному психотерапевтичному проекті.

Дослідження особливостей рефлексії професійних здібностей студентів-психологів проводилося за допомогою модифікованого варіанту методики МВДЗ, яка розроблена О.Л. Музикою. Для визначення особистісного рівня рефлексивності студентів-психологів використовувалася методика діагностики рефлексивності А.В. Карпова [1]. Дослідження проводилося у березні-квітні 2016 року. Вибірка складала 12 осіб.

За методикою МВДЗ були отримані наступні результати: студенти-психологи, які беруть участь у навчальних психотерапевтичних проектах та студенти-психологи, які не навчаються у жодному психотерапевтичному проекті усвідомлюють однакову кількість професійних здібностей. Проте, студенти-психологи, які навчаються у проектах, демонструють здатність до рефлексії вмінь, які притаманні конкретному психотерапевтичному

напрямку. Вони виокремлюють ті вміння, які пов'язані з участю у навчальному проекті, тобто звужуються до окремого з них. Актуальною ситуацією для цієї групи досліджуваних є саме навчання у терапевтичному проекті, тому ми припускаємо, що у них актуалізуються саме ті здібності, які пов'язані з цим проектом.

В свою чергу студенти-психологи, які не навчаються у психотерапевтичних проектах демонструють здатність до рефлексії спеціальних професійних умінь, які пов'язані саме з учбово-професійною діяльністю.

За результатами методики діагностики рефлексивності А.В. Карпова було виявлено, що загальний рівень рефлексивності студентів-психологів, які навчаються у психотерапевтичних проектах є низьким, в той час, як у студентів-психологів, які не навчаються у жодному психотерапевтичному проекті спостерігається середній рівень рефлексивності.

Таким чином, гіпотеза не підтвердилася. Перспективи подальшого дослідження вбачаються у більш детальному вивченні рефлексії здібностей у взаємозв'язку з життєвими та професійними планами студентів-психологів, а також у порівнянні здібностей студентів-психологів, які планують та не планують працювати за спеціальністю.

Список використаних джерел

1. Карпов А. В. Рефлексивность как психическое свойство и методика ее диагностики / А. В. Карпов // Психологический журнал. – 2003. – Том 24. – №5. – С. 45 – 57.
2. Семенов И.Н., Степанов С.Ю. Психология рефлексии: проблемы исследования / И.Н. Семенов, С.Ю. Степанов // Вопросы психологии. – 1985. – № 3. – С. 75-81.
3. Слободчиков В. И. Индивидуальное сознание и рефлексия // Рефлексия в науке и обучении. – Новосибирск, 1984. – С. 118-121.
4. Щедровицкий Г. П. Рефлексия в деятельности // Вопросы методологии. – 1994. – № 4. – С. 76-121.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОБРАЗУ ВЧИТЕЛЯ У ПЕРШОКЛАСНИКІВ З ВИСОКИМ РІВНЕМ НАВЧАЛЬНОЇ УСПІШНОСТІ НА ПОЧАТКУ НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

Ткачук Ольга

студентка 4 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук,
доцент **І.С. Загурська**

Проблема взаємостосунків вчителя та учнів є центральною у вітчизняній психології, оскільки міжособова взаємодія у навчальній діяльності значною мірою визначає особистісний розвиток школярів. Спілкування вчителя та учнів передбачає досить інтегративну та систематичну взаємодію, яка призводить до встановлення стійких і, одночасно, динамічних стосунків і взаємних оцінок. Це є важливою умовою та засобом формування особистісних якостей молодших школярів. Під час навчально-виховного процесу в учнів формуються певні уявлення про ідеального вчителя, про його риси характеру, професійні досягнення, здібності та вміння, стиль спілкування.

Дослідження психологічних особливостей образу вчителя у першокласників на початку навчального року проводилося протягом 2015-2016 н. р. в Житомирській загальноосвітній школі I-III ступенів №30. Вибірка складала 14 осіб – учнів 1 класу.

Дослідження проводилося на основі суб'єктно-ціннісного підходу до розвитку особистості (О.Л. Музика) [2]. Для отримання емпіричних даних була використана факторна стратегія дослідження.

За результатами теоретичного аналізу проблеми та проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1. Молодший шкільний вік є критичним віковим періодом, характерними ознаками якого є адаптація до нової соціальної ситуації розвитку та образ «Я» як основне новоутворення, що зумовлює формування образу вчителя, однолітків у свідомості першокласників

(С.М. Буянова, Х.Ремшмідт, С.Л. Рубінштейн) [1; 3; 4].

2. На процес формування образу вчителя впливають образ «Я», самооцінка, ціннісні орієнтації, рефлексія, злитість сприймання (синкретизм), підвищена сприйнятливність, рівень навчальної успішності молодших школярів. Для першокласників дуже важливими є професійні знання та навички педагога, його особистісні риси. Як особливу складову образу вчителя, молодші

школярі виокремлюють його розуміння особистості учня, що може виявлятися у повазі та допомозі. Загалом формування образу вчителя є дуже складним процесом, який обумовлений великою кількістю психологічних особливостей учнів молодшого шкільного віку.

3. Встановлено, що на початку навчального року в структурі образу вчителя в уявленні учнів з високим рівнем навчальної успішності переважають конструкти моральнісного змісту («дає грамоту», «хвалить дітей», «не кричить», «ласкава», «добра», «каже, що я молодець»), що виявляються у діях та рисах характеру, які, на думку досліджуваних, є найважливішими для вчителя. Конструкти діяльнісного змісту («гарна», «розумна», «пояснює уроки», «вчить») виявилися менш вираженими. Визначення цих конструктів як моральнісних та діяльнісних зумовлене їхнім семантичним значенням для цієї групи досліджуваних.

Загалом можна виділити таку тенденцію у формуванні образу вчителя у молодших школярів на початку навчального року: наявність певної конфліктної неузгодженості між уявленнями дітей про зовнішність і розум вчителя з одного боку та, з іншого боку, – про вміння вчителя поцінувати та підтримати учнів. Іншими словами, виділення у повній мірі ціннісних конструктів діяльнісного змісту блокується певним нерозумінням з боку учнів критеріїв поцінування та визнання.

Проведене дослідження не претендує на вичерпний аналіз усіх аспектів проблеми психологічних особливостей образу вчителя у першокласників з високим рівнем навчальної успішності на початку навчального року. Перспективою подальших досліджень може бути порівняльний аналіз відмінностей психологічних особливостей образу вчителя у першокласників з високим рівнем навчальної успішності на початку та в кінці навчального року.

Список використаних джерел

1. Буянова С.М. Становление представлений о себе в младшем школьном возрасте / С.М.Буянова // Известия Тульского государственного университета. Гуманитарные науки. – 2011. – №2. – С.352-360.
2. Музика О.Л. Основні поняття суб'єктно-ціннісного аналізу розвитку особистості / О.Л. Музика // Професійно-орієнтовані завдання з психології / За ред. О.Л. Музики. Навчальний посібник. – 3-тє вид., перероб. і доп. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2010. – С. 465-500.
3. Ремшмидт Х. Подростковый и юношеский возраст: проблемы становления личности / Ремшмидт Х. – М.: Просвещение, 1994. – С.119.
4. Рубинштейн С. Л. Бытие и сознание / С. Л. Рубинштейн. – М.: Проспект, 1957. – 250 с.

ГЕНДЕРНІ ВІДМІННОСТІ ГНУЧКОСТІ / РИГІДНОСТІ ПІЗНАВАЛЬНОГО КОНТРОЛЮ СТУДЕНТІВ ПСИХОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Фальковська Людмила

старший викладач кафедри
соціальної та практичної психології

Пузовик Юлія

студентка 4 курсу соціально-
психологічного факультету

В сучасних дослідженнях психології особистості все більшої популярності набувають теорії когнітивної психології. Особистість розглядається як думаючий суб'єкт, що пізнає довкілля, будуючи власну картину світу. Увага до раціонального осягнення світу прикута до того як саме відбувається складний та індивідуально своєрідний процес пізнання.

Дослідження зв'язків когнітивного стилю (КС) з індивідуально-психологічними характеристиками особистості дають можливість краще з'ясувати механізми різних видів пізнавальної діяльності, зокрема професійного становлення в умовах ВНЗ.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять ідеї *когнітивної психології* (Дж. Келлі, Д. Ройс, К.О. Альбуханова-Славська, В.М. Аллахведов, Р.Гарднер, М.С. Єгорова, І.Г.Скотнікова, М.О. Холодна та ін.), *диспозиційна теорія особистості* (Г.Айзенк, Р.Кеттелл, Г.Олпорт, В.А.Ядов та ін.), концептуальні положення *системного підходу*, зокрема, його використання в дослідженні особистості, діяльності та спілкуванні (Б.Г. Ананьєв, О.Т. Асмолов, Л.С. Виготський, О.М. Леонтьєв, Б.Ф. Ломов, В.Н. Мясищев, С.Л. Рубінштейн, Н.В. Чепелева та ін.)

Проблема визначення характеру зв'язку когнітивно-стильових характеристик з індивідуально-психологічними характеристиками та впливу цього зв'язку на життя та діяльність особистості є недостатньо розробленою, а забезпечення високої успішності в провідній діяльності є одним з важливих питань сучасної психології.

На недостатню розробленість проблеми зв'язку когнітивного стилю з індивідуально-психологічними характеристиками, вказують багато психологів (М.С. Єгорова, О.О. Єршов, І.Н. Козлова, М.С. Роговін, М.О. Холодна; J. Robert, P.H. Winneta ін), що зумовило вибір предмета нашого дипломного дослідження.

Нами було сплановане та проведене дослідження, **об'єктом** якого є когнітивно-стильові особливості студентської молоді.

Основною метою нашого дослідження було визначити гендерні особливості гнучкості/ригідності пізнавального контролю студентів психологічних спеціальностей.

Дослідження проводилось на базі Житомирського державного університету імені Івана Франка загальна. Основу вибірки утворила група з 20 студентів, що навчаються за спеціальністю «Психологія» - представники обох статей 1, 2, 3, 4, 5 курсів (відповідно, 5 хлопців та 5 дівчат) та за спеціальністю «Практична психологія»- також 5 хлопців та 5 дівчат, що представляють різні курси. У якості основного психологічного інструментарію було використано методику «Словесно-кольорової інтерференції» Струпа.

За результатами теоретичного аналізу та проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1. При порівнянні показників ригідності та гнучкості пізнавального контролю серед студентів всіх курсів було виявлено, що більшу гнучкість проявили студенти 4 курсу тоді як ригідність - студенти 2 та 3 курсів. Виходячи з вище згаданого ми беремося припустити, що гнучкість/ригідність ПК не залежить від курсу на якому навчаються студенти, оскільки різниця отриманих показників інтерференції незначна.

2. Зіставлення показників гнучкості/ригідності пізнавального контролю (ПК) студентів різних спеціальностей дає нам право зробити висновок, що більш гнучкий характер ПК мають студенти спеціальності «Практична психологія».

3. Аналіз порівняння гендерних відмінностей гнучкості/ригідності ПК студентів говорить про тенденцію збільшення показників інтерференції у представників жіночої статі, що означає що згідно наших результатів ПК дівчат має ригідний характер, тоді як у хлопців гнучкий.

У ході дослідження виявлено гендерні відмінності ПК у хлопців та дівчат. Приміром загальна картина дослідження показує, що хлопці мають порівняно з дівчатами більш гнучкий характер пізнавального контролю, оскільки вони швидше справлялися з запропонованими завданнями тоді як переважна більшість дівчат докладала більше зусиль та часу для виконання тих же завдань. Це означає, що у дівчат знижена можливість швидкого переходу з однієї пізнавальної функції на іншу в ситуації когнітивного конфлікту через низький ступінь їх автоматизації, тоді як хлопцям відносно легше переключатися завдяки високому ступеню автоматизації.

Особливу увагу при аналізі результатів нашого дослідження ми звернули на окремі індивідуальні випадки, зокрема найбільший показник інтерференції отримала студентка 3 курсу дівчина

навчається за спеціальністю «Практична психологія» та має досить високий рівень навчальної успішності, а найменший дівчина 4 курсу спеціальності «Психологія» рівень навчальної успішності цієї студентки дещо нижчий, тому при детальному розгляді обраної проблеми варто враховувати ряд інших факторів, зокрема зацікавленість та установки респондента.

Проведене дослідження не претендує на вичерпний аналіз усіх аспектів складної проблеми. Перспективи дослідження можуть вбачатись у вивченні гендерних відмінностей гнучкості та ригідності пізнавального контролю у інших вікових групах.

Список використаних джерел

1. Алешина Е. С., Дейнека О. С. Соотнесение когнитивного стиля с индивидуальным стилем на основе анализа ориентировочных и исполнительных компонентов / Е. С. Алешина, О. С. Дейнека // Когнитивные стили. Тезисы научно-практического семинара. – Таллин, 1986. – С. 65-68.
2. Холодная М.А. Когнитивные стили. О природе индивидуального ума /М.А. Холодная. – [2-е изд.]. – СПб. : Питер, 2004. – 383 с.
3. Robert J. Sternberg Cognitive Psychology / Robert J. Sternberg. – 4 th. ed. – N.Y. : Wads worth Publishing Company, 2005. – 688 p.
4. Winne P.H. A cognitive-processing analysis of motivation with in class-room tasks/WinneP.H., &Marx R. W. // Research on motivation in education / L. Huetinck. – NewYork : Academic Press, 1989). – Vol. 3: Goal sand cognitions. – P. 223–257.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Фальковська Людмила

ст.викл.кафедри соціальної та
практичної психології,

Соболевська Анастасія

студентка 4 курсу соціально-
психологічного факультету

Професійне становлення в царині виховання підростаючого покоління відбувається у напрямі *конструктивному* – набуття професійної компетентності, формування професійних здібностей, набуття навичок перцептивної чутливості тощо та *деструктивному* – професійна деформація особистості з її емоційним виснаженням, деперсоналізацією, редукцією власних прагнень тощо.

Дослідники відзначають [1; 2; 3], що під впливом умов праці,

індивідуально-типологічних особливостей працівників, у них розвиваються професійно небажані якості, які негативно позначаються на продуктивності професійної діяльності. Сутність професійно обумовлених деформацій полягає в тому, що це явище представляє собою результат специфічних змін особистості, які відбуваються у вихователя в ході виконання професійної діяльності під впливом різних чинників. До останніх в науковій літературі відносять чинники, обумовлені специфікою професійної діяльності, особливостями особистості та характеру педагога. До факторів, що впливають на формування деформаційних процесів, відносять: стаж роботи, стать, зміст професійної діяльності і індивідуально - психологічні особливості особистості.

Дослідження професійно обумовлених деформацій проводилось за допомогою використання методики В. Бойка діагностики рівнів і фаз «емоційного вигорання», а також методики В. Мельникова, Л. Ямпольського (ПДТ). Вибірку становила 21 особа – вихователі дошкільних навчальних закладів м. Житомир.

За результатами теоретичного та емпіричного аналізу проблеми професійних деформацій можна зробити такі висновки.

1. Аналіз результатів опитування вихователів за В.В. Бойко показав, що у вихователів, в яких стаж роботи від 1 до 10 років не сформувались жодна з фаз емоційного вигорання. Натомість у вихователів, в яких стаж роботи від 10 до 20 років вже вирізняються протилежними результатами. За весь період професійної діяльності у 20% досліджуваних сформувалась фаза «Резистенції та Виснаження» і у 30% дані фази знаходяться на стадії формування. Вихователі зі стажем професійної діяльності від 20 до 35 років характеризуються тим, що у більшості з них сформована фаза «Виснаження». Це говорить про те, що за довгий період своєї праці з дітьми, вони емоційно ослабли та виснажились. В них вже сформувались професійні деформації, які впливають на особистість у всіх сферах життя.

2. Для аналізу впливу на процес формування та розвитку професійної деформації працівників дошкільних навчальних закладів було проведено дослідження за методикою В. Мельникова, Л. Ямпольського.

3. Аналіз результатів показав, що серед категорії вихователів, в яких відзначається найменший стаж роботи, не виявлено найбільшого показника. Всі показники відповідають середнім і не виділяються особливими значеннями, окрім факторів «Депресія» та «Боязкість», які набрали найменшу кількість балів. Низькі показники за фактором депресія свідчать про природну життєрадісність та

енергійність.

4. Серед категорії вихователів, у яких стаж роботи від 10 до 20 років найбільш вираженим для даної категорії є фактор «Совісність». Він призначається для виміру ступеня поваги до соціальних норм та етичних вимог. Низькі показники має шкала «Сором'язливість» та «Інтроверсія». Шкала «Сором'язливість» призначена для виміру скутості, а низькі показники свідчать про сміливість та рішучість.

5. Серед категорії вихователів, у яких стаж роботи від 20 до 35 років найбільш вираженим для даної категорії є фактор «Депресія». Високі показники даного фактору свідчать про швидку стомлюваність при інтелектуальних навантаженнях. Нерідко – повільність, неоперативність, скарги на загальне почуття важкості. Низькі показники серед даної категорії вихователів має шкала «Загальна активність». Низькі показники свідчать про швидку втомлюваність вихователів.

6. Дана методика дала змогу оцінити загальний емоційний стан досліджуваних, визначити психологічну характеристику індивідуальних та особистісних якостей вихователів, а також зробити висновок про те, що зі збільшенням стажу роботи у працівників простежується зменшення та звуження таких професійно важливих якостей особистості як загальна активність, проте збільшується кількість депресивних та невротичних проявів.

Список використаних джерел

1. Безносков С.П. Теоретические основы изучения профессиональной деформации личности. СПб., 1995. 283 с.
2. Бойко В.В. Синдром «эмоционального выгорания» в профессиональном общении / В.В. Бойко. — СПб.: Питер, 1999. — 105 с.
3. Грановская Р. М. Элементы практической психологии/ Р.М. Грановская. — Л.: ЛГУ, 1984. — 293 с

РОЗВИТОК ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ ПІДЛІТКІВ ТА ЮНАКІВ В УМОВАХ МАТЕРИНСЬКОЇ ГІПЕРПРОТЕКЦІЇ

Хомутовська Оксана

студентка 3-го курсу

соціально-психологічного факультету

На початкових етапах життя зв'язок дитини із зовнішнім світом відбувається через сім'ю (В.М.Дружинін, Е.Ейдемільер), де вона (дитина) як свідомо, так і несвідомо переймає моделі поведінки

батьків, а ті, у свою чергу, виховуючи дитину, формують у ній життєві погляди, особистісні якості, ціннісні орієнтації (А. Н. Єлизаров) та інтереси. Народжуючи дитину, сім'я - чоловік та дружина – беруть на себе відповідальність за її життя та виховання. Сучасні соціокультурні особливості України такі, що виховання дітей в більшості покладається на матір, що зумовлює її домінуючий вплив на формування особистості дитини.

Підлітковий та юнацький вік характеризується розвитком вольової сфери, що до кінця цього етапу вже має бути сформована. В працях О.Бодальова, Е.Г.Ейдемільера, О.І.Захарова, В.Століна, демонструється залежність психічного розвитку та формування особистості дитини від батьківського ставлення, батьківської позиції, стратегій та стилів сімейної комунікації та взаємодії. Низка авторів стверджують, що визначне значення для розвитку дитини має характер взаємин з матір'ю (Е. Еріксон, І. Валітова, Е.С. Шефер).

Однак, недостатньо дослідженою залишається проблема впливу стилю материнського виховання на розвиток вольової сфери дитини. Ми припускаємо, що в умовах материнської гіперпротекції у підлітків та юнаків спостерігатиметься недостатність вольових якостей.

Вибірка становила 184 особи, у тому числі 92 підлітки, віком від 11 до 14 років, та 92 матері. Аналогічне дослідження проводилося з юнаками, де вибірка становила 168 осіб, у тому числі 84 юнака, віком 17-18 років та 84 матері, де гіперпротекцію ми діагностували у 11 сім'ях. Дослідження проводилося у два етапи:

I етап - діагностика сімейних стосунків (за методикою АСВ Е. Ейдемільера). На основі отриманих результатів здійснено формування вибірки: сім'ї, де у материнському ставленні діагностувалася гіперпротекція – 15 сімей.

II етап – самооцінка підлітками та експертне оцінювання маєрями вольових якостей підлітків за критеріями ініціативність та самостійність. З цією метою використано методи самооцінки вольових якостей та експертного оцінювання вираженості цих якостей (А.І.Висоцький).

Отримані результати свідчать про наступні особливості прояву вольових якостей підлітків та юнаків. В умовах гіперпотекції рівень розвитку вольових якостей є низьким (у підлітків – в усіх випадках, у юнаків (7 із 11 випадків)), та помірний прояв (4 особи). Це свідчить про те, що соціальна ситуація розвитку юнаків вимагає від особистості вольових проявів і стимулює їхній розвиток, але очевидно, вплив сім'ї не дозволяє цьому здійснитися і несамотійність дитини ми спостерігається в 64% випадків.

Типовими для матерів є поєднання гіперпротекції з мінімальністю санкцій, що зумовлює негармонійний стиль виховання.

Порівняльний аналіз рівня розвитку вольових якостей у підлітковому та юнацькому віці залежно від стилю материнського виховання. Математичні методи обробки (коефіцієнт кореляції Спірмена у програмі Statistica 6.0) дозволяють сказати, що цей зв'язок існує, а саме гіперпротекція негативно впливає на рівень розвитку вольових якостей.

Варто відмітити, що материнську гіперпротекцію діти найчастіше сприймають через мінімальність санкцій, також гіперпротекцію, недостатність вимог-заборог та категорію інші, де спостерігається різне поєднання стилів виховання, але найчастіше зустрічаються вищеописані стилі. Матері ж, вважають що роблять для своєї дитини усе найкраще, проте стимулюють своїх дітей до негармонійного розвитку особистості. Окрім того, дії батьків інтерпретуються дітьми по-своєму, що полягає у відмінностях уявлень про стилі виховання у батьків та підлітків. Таким чином, дії, зроблені на благо дітей такими не являються, оскільки негативно впливають на розвиток особистості та сприймаються по-іншому, ніж того хочуть батьки. Можна передбачити, що для матерів із домінуючим стилем виховання «гіперпротекція» навіть найменші прояви самостійності дитини є ознакою її самостійності. Тоді як для підлітків, в умовах загостреного переживання почуття дорослості, всі наявні ресурси та спроби є недостатніми для суб'єктивного сприймання себе як самостійного, що зберігається і у юнацькому віці. Низький розвиток вольових якостей у юнаків може завадити їм конструктивно пережити кризу ідентичності, і як наслідок утруднення або унеможливлення придбання дорослої ідентичності, щов подальшому утруднює їхню соціалізацію.

Відмінності виявлені і на рівні суб'єктивного уявлення матерів та дітей про стиль виховання та прояв вольових якостей підлітків та юнаків. Так, виявлено, в умовах потурального стилю підлітки та юнаки демонструють низький рівень розвитку вольових якостей особистості. При цьому матері, які виступали експертами, відзначали достатньо високий рівень їх розвитку.

ДИНАМІКА РЕФЛЕКСІЇ ОСОБИСТІСНОЇ ЯКОСТІ «ЧЕСНИЙ» У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Чернушич Ірина

студентка 5 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук,
доцент **Н.О. Никончук**

Рефлексія формується в молодшому шкільному віці, адже саме у процесі навчальної діяльності учні починають аналізувати свої дії, поведінку, себе по відношенню до інших. Такий аналіз є не досить чітким та ґрунтовним, однак на даному етапі вікового розвитку школярі вже можуть усвідомлювати прояви особистісних якостей (доброзичливість, щедрість, чесність тощо).

Проблему розвитку рефлексії у молодшому шкільному віці вивчали В.В.Давидов, І.М.Семенов, В.І.Слободчиков, С.Ю.Степанов, Г.А.Цукерман та інші дослідники.

Мета нашого дослідження полягала у вивченні динаміки рефлексії особистісної якості «чесний» у молодшому шкільному віці.

Вибірку склали 100 учнів 1-4 класів загальноосвітньої школи та школи-інтернат (по 50 осіб з кожного навчального закладу).

Для дослідження динаміки рефлексії особистісної якості «чесний» у молодшому шкільному віці було побудовано авторський опитувальник з опорою на методику вивчення динаміки здібностей (МВДЗ), розроблену О.Л. Музикою.

Порівняльний аналіз результатів дослідження учнів 1 та 4 класів, які навчаються у загальноосвітній школі та школі-інтернат, показав спільні та відмінні тенденції у розвитку рефлексії особистісної якості «чесний».

З 1 по 4 клас в учнів обох навчальних закладів збільшилася загальна кількість виокремлених особистісних якостей. У досліджуваних загальноосвітньої школи середній показник виділених особистісних характеристик зріс з 4,3 одиниць до 7,8 одиниць, а в досліджуваних школи-інтернат з 2,4 до 5 одиниць.

Відмінним є те, що діти, які навчаються у загальноосвітній школі, загалом виокремлюють більше особистісних якостей, ніж їх однолітки зі школи-інтернат. Першокласники загальноосвітньої школи назвали 108 якостей, а першокласники школи-інтернат 60 — якостей. Отже, досліджувані першої групи особистісних характеристик виокремили у 1,8 разів більше. Четвертокласники

загальноосвітньої школи загалом виокремили 181 якість, а їх однолітки зі школи-інтернат — 125 якостей. Отже, учні першої групи 4 класу загальноосвітньої школи особистісних характеристик виділили у 1,5 рази більше.

В обох навчальних закладах з 1 по 4 клас зріс відсоток дітей, які самостійно виокремлюють якість «чесний» поряд з іншими особистісними характеристиками. Зазначену якість самостійно назвали 48% першокласників та 60% четвертокласників, які відвідують загальноосвітню школу, та 24% першокласників і 52% четвертокласників, які навчаються у школі-інтернат.

Відмінним є те, що особистісну якість «чесний» самостійно частіше виокремлюють вихованці загальноосвітньої школи. Особливо яскраво згадана тенденція простежується на початку вікового періоду. Так, відсоток першокласників, які самостійно називають якість «чесний», у загальноосвітній школі вдвічі вищий ніж у школі – інтернат (48% та 24% відповідно). У четвертокласників згадана тенденція простежується слабше (60% та 52% відповідно).

Дослідження показало, що учні школи-інтернат значно нижче оцінюють рівень розвитку особистісної якості «чесний», ніж школярі загальноосвітньої школи. Середній показник рівня розвитку згаданої характеристики першокласників школи-інтернат — 3 бали, а першокласників загальноосвітньої школи — 6 балів. Середній показник рівня розвитку якості «чесний» учнів четвертого класу школи-інтернат — 4 бали, а учнів четвертого класу загальноосвітньої школи — 6 балів. Дані результати можна пояснити тим, що діти зі школи-інтернат перебувають у специфічному соціальному середовищі і частіше змушені демонструвати протилежні «чесності» особистісні негативні якості, а також мають вищий рівень критичності.

Перспективи дослідження вбачаємо у перевірці отриманих даних на більшій вибірці.

РОЗРОБКА ТА АНАЛІЗ ПСИХОМЕТРИЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ТЕСТУ МОТИВАЦІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ

Черняєва Вікторія

студентка 4 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:

доктор психологічних наук, доцент

Климчук В. О.

Проблема розробки діагностичних методів виміру рівня мотиваційної грамотності особистості є на сьогодні досить актуальною. Поняття мотиваційної грамотності, з одного боку, теоретично обґрунтоване та емпірично розроблене, однак з іншого боку ми не маємо структурованої, стандартизованої методики для дослідження на особистісному рівні ще не створено. Методологічною основою дослідження стали вихідні положення визначення та розвитку ключових понять досліджуваного явища: мотиваційної грамотності (Б.Рельф), мотиваційної мови (Дж. Салліван), соціального інтелекту (Г. Генднерг), емоційної грамотності (К. Штайнер), визначення мотиваційної грамотності та її прояв в інтеракційному просторі особистості (В.Климчук). Окремі аспекти роботи базуються на використанні методологічних та статистичних основ, що використовувались авторами у розробці й апробації методик і тестів, а саме: дискримінативної, конструктивної та одномоментної й ретестової надійності, внутрішньої узгодженості тесту; конвергентної валідності, коефіцієнту надійності всього опитувальника.

Об'єктом дослідження стала мотиваційна грамотність особистості, предметом - психометричні характеристики тесту мотиваційної грамотності особистості. В межах об'єкт-предметного поля дипломної роботи ми припустили, що емпіричним методом психологічного дослідження мотиваційної грамотності особистості може виступати стандартизований опитувальник (тест мотиваційної грамотності).

Для перевірки сформуваної гіпотези ми спланували та провели дослідження на різних етапах якого взяли участь 98 осіб (88,2% жінки, 11,8 чоловіки) віком від 17 до 22 років. Рівень освіти досліджуваних: 12,4 % з середньою освітою, 5,6% з базовою вищою освітою 77,5 % з неповною вищою та 4,5 % з повною вищою освітою. З них у ре-тесті брали участь 17 жінок та 4 чоловіки віком від 18 до 22 років. Рівень освіти – базова вища 9,5 % та неповна вища 90,5%.

Охоплено людей різного фаху, у т.ч. студентів різних спеціальностей. Вибірки формувалися методом рандомізації.

Процедура розробки стандартизованого тесту мотиваційної грамотності включала у себе:

- аналіз описових статистик;
- загальну, ретестову та одномоментну надійність;
- конвергентну, дискримінативну та конструктну валідність тесту.

Вони дозволяли виявити:

- значимість середнього арифметичного, міру розсіювання індивідуальних оцінок відносно середньої, виявлення нормального розсіювання даних;
- внутрішню однорідність тесту або внутрішню консистентність, можливість використання тесту повторно, рівень диференційної сили пунктів тесту;
- взаємозв'язок між кожною з частин тесту та тесту у цілому, інформативність (рівний розподіл показників) тесту, адекватність інтерпретацій положенням теорії.

Аналіз розробленого тесту мотиваційної грамотності та його психометричних характеристик виявлено, надійність та валідність тесту (усі отримані кореляції виявились прийнятними), а отримане середнє арифметичне тесту достатньо показовим в межах досліджуваної вибірки.

У тест мотиваційної грамотності, в результаті факторного аналізу та відсіювання питань, як можуть обтяжувати методику, входять 12 питань з 24 (ці питання забезпечують одномоментну надійність тесту). Однак тест, який містить повний перелік питань, валідно та надійно визначає мотиваційну грамотність особистості, адже виявлено зв'язок між відповідями досліджуваних і рівнем їх мотиваційної грамотності, де шанс на помилку вірогідний лише у 5%.

Загальна надійність тесту з повним переліком питань становить 0,29 яка < за прийнятний показник надійності 0,7. Отже, тест мотиваційної грамотності (24 питання) можна вважати надійним.

Ймовірності похибки становить лише 1% під час виміру мотиваційної грамотності особистості з повторним використанням тесту мотиваційної грамотності (ретестова надійність)

Внутрішня структура розробленої методики є узгодженою і несуперечливою. Інтерпретація отриманих результатів в межах тесту мотиваційної грамотності є адекватною положенням теорії (конструктна валідність тесту).

Розподіл показників мотиваційної грамотності у вибірці є рівним, що дозволяє підтвердити інформативність (дискримінативність) тесту мотиваційної грамотності, який включає 24 питання (дискримінативна валідність).

Список використаних джерел

1. Steiner C. Emotional Literacy: Intelligence with a Heart / Claude Steiner. – Fawnskin, CA : Personhood Press, 2003. – 275 p.
2. Бік К.В. Розробка та апробація авторської методики діагностики авторитарності особистості/ Бік К.В. // Вісник Харківського національного університету. Серія “Психологія” – 2012. – № 1032. – С. 85 – 88
3. Горбунова В.В. Експериментальна психологія в схемах і таблицях: навчальний посібник. – Житомир, 2008. – 108 с.: рис.
4. Климчук В.О. Мотиваційний дискурс особистості в інтеракційному просторі: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук: спец. 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи / В.О. Климчук – Київ, 2015. – 418 с.
5. Климчук В.О. Мотиваційний дискурс особистості: на шляху до соціальної психології мотивації: монографія. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – 290 с., іл.

**ДІАГНОСТИКА ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ
ПРОДАЖУ**

Шкодич Богдан

студента 4 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри соціальної
та практичної психології **В.В.Кириченко**

Сучасний етап розвитку суспільства говорить нам про те, що модернізація соціально-економічної області постійно вдосконалює сфери послуг та сервісу. Такий процес викликає збільшення кількості людей, зайнятих в професіях типу «Людина – Людина» і якісне вдосконалення діяльності професіоналів, зайнятих в цих сферах.

Чи не найголовніше місце в сфері послуг на даний момент займає торгівля, як самостійна галузь. Тому на ринку праці найбільш затребуваною професією є продавець-консультант.

Всі компанії, великі і малі підприємства завжди орієнтуються на отриманні прибутку від своєї економічної діяльності. Вони постійно потребують можливості правильної оцінки професійної діяльності своїх працівників. Завдяки такій тенденції психологічний розгляд аспектів дослідження особистісних якостей фахівців в сфері продажу є доцільним та важливим.

Для того, щоб перевірити наші дипломної роботи, що виявлені особистісні якості фахівців у сфері продажу пов'язані із специфікою виконання їхньої діяльності, ми обрали методику «Карта дослідження особистості» К.К. Платонова [1].

Дослідження проводилось на базі мереж спортивних магазинів «Спортмастер», побутової техніки «Фокстрот», «складОК», «Техносклад», магазинів взуття та одягу «Stocks» та магазинів косметики «PROSTOR». В дослідженні приймали участь 34 фахівці в сфері продажу спеціальності продавець-консультант (15 чоловіків і 19 жінок) віком від 20 до 34 років. Стаж професійної діяльності від 1 до 8 років.

В процесі виконання даного теоретико-емпіричного дослідження діагностики особистісних якостей фахівців у сфері продажу можна зробити такі висновки:

1. Основні якості, які властиві продавцям-консультантам поділяють на нервово-психологічно стійкі та ті, які стосуються комунікабельності. Для успішного виконання роботи в сфері продажу професіонал повинен володіти дуже розвинутими комунікативними якостями. Дослідники виділяють шість основних компонентів особистості в діяльності: 1) інтелектуальний компонент; 2) здібності; 3) мотиваційний компонент; 4) емоційно-вольовий компонент; 5) вольова регуляція поведінки; 6) моральний компонент.

2. За фоновими показниками особистість професіонала в сфері послуг характеризують такі якості особистості, як: достатньо високий рівень здоров'я, який повинен відповідати всім вимогам професії; невибагливі умови праці в плані своєї достатньої мінливості та не визначеності; умови з боку сім'ї не становлять високого впливу на професійну діяльність.

3. В найбільш виражені здібності, які відповідають особистості фахівця в сфері продажу входять: артистичні, організаторські та морально-правові. Інші виявлені здібності (технічні, математичні, наукові, художні) мають пряме відношення до спеціалізації і до того, який товар продається фахівцем.

4. Основні риси характеру, які притаманні особистості фахівців у сфері продажу описують критерій ставлення до людей. В першу чергу гуманність та доброзичливість впливають на комунікаційну

складову роботи продавця-консультанта. Особистості продавця-консультанта властива позитивна спрямованість на оточення, яка формує його діяльність та міжособистісну взаємодію з іншими.

5. За індивідуальною особливістю психічних процесів продавців-консультантів характеризують, як людей з високим рівнем концентрації уваги. Загальна продуктивність пам'яті характеризується легкістю пригадування потрібної інформації, добре запам'ятовування її при одноразовому сприйманні та відтворенні. Кмітливість описує високу швидкість та розуміння поставлених питань до власної особистості, винахідливість у відповідях та швидка орієнтація в новій обстановці.

6. Оцінка особливостей емоційних компонентів особистості описує загальне почуття настрою, який властивий суб'єкту в процесі виконання діяльності. Емоційна збудливість показала, що жінки більш емоційно стійкіші від чоловіків і мають низький прояв негативних емоцій і високий ступінь контролю. Особистості фахівця в сфері продажу властива часткова зміна загального настрою, однак вираженого домінування стеничних чи астенічних емоцій немає.

7. Загальна волевов сфера особистості фахівців у сфері продажу має досить високий рівень вираження. Ступінь самоконтролю у фахівців з продажу свідчить про те, що в складних ситуаціях вони легко контролюють себе та зовнішні прояви гніву.

8. За допомогою статистичних методів було виявлено залежність вираження професійних та особистісних якостей фахівця в сфері продажу від статі. Як показують статистичні дані, такі підструктури, як спрямованість особистості, досвід, особливості психічних процесів фонових показників, характеру та здібностей будуть мати значні відмінності в своєму прояві в залежності від статі людини яка працює в системі продажу.

В результаті проведеного дослідження висунута гіпотеза про те, що особистісні якості фахівців у сфері продажу пов'язані із специфікою виконання їхньої діяльності підтвердилась.

Проведене дослідження не претендує на вичерпний аналіз особистісних якостей фахівців у сфері продажу. Результати, які отримані в процесі дослідження можуть використовуватися в професійному консультуванні, професійному відборі, оцінці професійного розвитку фахівців у сфері продажу, побудові систем професійного розвитку продавців-консультантів, а також в побудові нових методів та методик для дослідження особистісних якостей фахівців.

Список використаних джерел

1. Платонов К.К. Структура и развитие личности. – М.: Наука, 1986. – 254 с.
2. Сидоренко, Е. В. Методы математической обработки в психологии / Е. В. Сидоренко. – СПб. : Речь, 2000. – 350 с.
3. Суходольский, Г. В. Основы психологической теории деятельности / Г. В. Суходольский. – Л. : ЛГУ, 1988. – 168 с.

**АНАЛІЗ СУБ'ЄКТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ПРЕДСТАВНИКІВ
ПОЛЬСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОСТІ ДО СЕБЕ
ЯК ГРОМАДЯН СВОЄЇ ДЕРЖАВИ**

Шмиглюк Оксана

асистент кафедри соціальної та
практичної психології

Зарицька Богдана

студентка 3 курсу
ЖДУ імені Івана Франка

У сучасний період радикальних трансформацій в суспільстві – змінюється людське ставлення до оточуючого світу, до досвіду попередніх поколінь та стратегій самовизначення особистості в цілому. Така тенденція стверджує, що діяльність людини, її прагнення до здійснення життєвих цілей відповідають критеріям сучасних форматів, спрямованих на подолання негативних наслідків культурного, політичного та соціального впливу в усіх сферах життя суспільства. А тому проблема формування феномену самосвідомості та національної самосвідомості особистості стала об'єктом вивчення представниками різних психологічних концепцій, які споглядали на особистість не лише як розумну істоту, а й високоморальну, духовно багату, яка розуміє сенс свого життя і вірить у можливість здійснення власних цілей, цілеспрямовано і активно працює заради більш повної професійної та особистісної самореалізації.

Усвідомленням себе як представника певної національної спільноти нерозривно пов'язано зі становленням феноменів самосвідомості та національної самосвідомості. Історично склалося, що представники польської національності тривалий час виборювали право автономії власної держави, а тому динаміка формування національної самосвідомості польського народу стрімко зростала. Така тенденція викликала науковий інтерес до проблеми суб'єктивного ставлення поляків до себе як громадян своєї держави

у контексті формування національної самосвідомості у юнацькому віці. Ще у 19 столітті значної уваги у вивченні феномену самосвідомості, у контексті пізнання самого себе, приділяв У.Джеймс, який наголошував, що самосвідомість – процес пізнання самого себе, який проявляється у структурі компонентів «Я – суб'єкт»(та особистість, яка пізнає себе) та «Я –об'єкт»(психологічні особливості, які спрямований процес пізнання) [1, С. 343].

У своїй теорії Р.Бернс пояснює формування феномену самосвідомості через «Я-концепцію» сукупність установок на себе. Він виокремлює три головні елементи установок: «образ Я» - уявлення індивіда про самого себе (когнітивна складова), самооцінка - афективна оцінка цього уявлення, яка може характеризуватися різним ступенем емоційної вираженості, оскільки конкретні риси «образу Я» можуть викликати більш-менш сильні емоції пов'язані з їх прийняттям або засудженням (оціночна складова) і потенційна поведінкова реакція, тобто ті конкретні дії, які можуть бути викликані «образом Я» і самооцінкою (поведінкова складова) [3, С.420].

Цікаве пояснення та вивчення даної проблематики спостерігається у роботах Г. Олпорта, який стверджує, що самосвідомість нерозривно пов'язана з поняттям «пропріум» (prorgium від латинського - особиста власність). «Пропріум» — це сукупність всіх сторін особистості, її внутрішня єдність. Г. Олпорт виокремлює ряд аспектів, які беруть участь в розвитку «пропріума» впродовж всього життя індивіда. Кінцевим результатом їх розвитку стає сформована цілісність «Я» як об'єкт суб'єктивного пізнання. [2, С. 286].

Серед вітчизняних корифеїв активним дослідженням проблематики формування самосвідомості займалась О.А. Белобрикіна, яка у межах власної психологічної концепції стверджувала, що формування даного феномену залежить самосмислової сфери особистості, її динаміки розвитку. Також О.А. Белобрикіною були виокремлені підструктури самосвідомості (емоціонально-оцінюючий компонент; вольовий компонент; когнітивний) і самосмислової сфери особистості (первинний (цілісний) образ Я; спільна самооцінка; первинна Я-концепція; часткова самооцінка; сукупність Я-образів (їх диференціація, змістовно-сміслові насичення, рухливість, пластичність і ієрархія); глобальна Я-концепція; самосвідомість) [4, С.37]. Дослідниця В.С. Мухіна напроти розуміє самосвідомість – як цілісну структуру, яка склалася у ході розвитку історії та процесу соціалізації, і безперечно властива кожній особистості. Автор вважає, що існують

ланки феномену самосвідомості, які формуються у кожного індивіда незалежно від етнічної приналежності та соціальної ситуації розвитку. Цінності, що входять до змісту структурних ланок самосвідомості, переживаються людиною як унікальні особистісні потреби [5, С.180].

Іншого значення набуває вивчення проблематики «національної самосвідомості», яке у свою чергу характеризує етнічне самопізнання та ставлення до себе як представника конкретної нації. Серед російських дослідників нашого часу Л.М. Ондар також не відокремила національне та етнічне, зазначаючи, що національна самосвідомість — це несвідоме та свідоме віднесення людиною себе до певної етнічної спільноти та регулює поведінку індивіда в соціумі, є образом етнічного «Я», етнічної самооцінки, національні диспозиції, вчинків, дій та стереотипів особистості в цілому [6, С. 200].

За експериментальними дослідженнями Л.М.Співак було зафіксовано, що становлення національної самосвідомості значною мірою залежить періоду розвитку особистості, адже за її теорією юнацький вік є сенситивним віком для формування даного феномену. Головним чинником формування почуття національної приналежності до власного народу є когнітивний компонент особистості, який включає: національну саморефлексію та національне самоусвідомлення. [7, С.372 -378].

У іншій концепції дослідниця О.В.Гора визначила, що саме освітнє середовище сучасних закладів освіти, які включають підготовку студентів до ретрансляції культури власного народу у своїй майбутній професійній діяльності й побуті, самостійну роботу студентів у діагностиці власних національних інтересів та вподобань, оцінку соціально значущих подій, символів і артефактів. Така тенденція на її думку зумовлена домінуючим впливом когнітивної емоційно - ціннісної компонентів національної ідентичності. [8, С. 97-101]

У перспективі власного дослідження ми мали на меті дослідити особливості суб'єктивного ставлення поляків юнацького віку до самих себе як громадян своєї держави. Для діагностики даного значення ми використали метод керованого асоціативного експерименту, у ході якого досліджуваним пропонувалось надати 5 слів стимулів на слово стимул «я – поляк». Дане дослідження проводилося анонімно, досліджувані вказали лише вік та національність.

Процедура обробки даних здійснювались у декілька етапів:

1. Вивчення асоціацій, які були виділені респондентами;

2. Кількісний аналіз отриманих даних;
3. Контент – аналіз отриманого масиву даних;
4. Кількісний аналіз вказаних категорій асоціацій
5. Якісний аналіз отриманих даних.

В результаті дослідження було виявлено переважаюче змістове наповнення поняття «я поляк» представниками польської національності юнацького віку. Серед найбільш повторюваних асоціацій виділено 11: «традиційний», «активний», «католицизм», «працьовитий», «Євросоюз», «релігійний», «архітектура», «стажування» «комбінатор», «неочікуваність», «розумний».

Така тенденція свідчить, що представники даної етнічної приналежності є досить експресивними та відкритими особистостями, є досить активно задіяними у інтерактивних видах діяльності та мають дисципліновану поведінку, яка сформована в процесі сімейного виховання. Такі якості певною мірою допоможуть активно займатися громадською діяльністю: формувати культуру власного міста, створювати соціальні проекти та мотивувати молодь до самовдосконалення.

В результаті контент – аналізу було виокремлено наступні типи асоціацій: асоціації, пов'язані з позитивними якостями особистостями, асоціації, пов'язані з негативними якостями особистості, асоціації, пов'язані з релігійною приналежністю, асоціації, пов'язані з пам'ятками культури та громадськими організаціями.

Наступним етапом аналізу було проведення методики суб'єктивного шкалювання, в якій представники польської національності, за допомогою зведеної семантичної матриці даних співвіднесли найбільш значимі асоціації з собою як громадян своєї держави: комбінатор, традиційний, працьовитий, Євросоюз. Закономірність значимості даних понять полягає в тому, що поляки, які займаються професійним або творчим видом діяльності здатні синтезувати декілька підходів та створювати дійсно якісний продукт. У даному випадку це можуть бути креативні ідеї, новий стиль у виконанні конкретних завдань, соціальні проекти. Традиційність поляків проявляється у шанобливому ставленні до власних звичаїв та традицій, потребі в афіліації до власного народу, прагненні орієнтуватись на етнокультурні цінності своєї нації. Така тенденція зумовлена цілісністю та усталеністю «Я – образу» особистості та наявним почуттям гідності та самоідентифікації. За виокремленим поняттям – працьовитий, можна стверджувати про наявність високого рівня волевих якостей, бажання до самореалізації та схильності до кар'єрного росту. Така тенденція зумовлена впливом

соціального виховання, особливостями професійної та творчої діяльності, внутрішніми мотивами до самоствердження. Асоціація – Євросоюз свідчить про сприйняття політичної ситуації в країні та вступу країни до Євросоюзу 2004 року. Дана ситуація істотно впливає на розвиток цілісності країн Європи та співпраці її народів, що підвищує рівень національної та міжнаціональної самосвідомості.

Отже за аналізом даних наукових досліджень феноменів самосвідомості та національної самосвідомості можна виокремити універсальний характер даних понять, їх багаторівневий взаємозв'язок з різними структурними компонентами особистості, домінуючий вплив на психологічний стан особистості, його зовнішню (соціальну) активність, формування етнічної ідентичності та усвідомлення власної приналежності до конкретної нації. Більшість зарубіжних (У. Джеймс, Г. Олпорт, Р. Бернс) та вітчизняних (О.А Білобрюкіна, Л.М Ондар, В.С. Мухіна, Л.М.Співак, О.В.Гора) вчених психологів, у своїх дослідженнях виокремили компонент Я-концепції, який зумовлює активність людини у ході особистісного самопізнання, визначено головні компоненти установок особистості, що впливають на формування самосвідомості. За результатами проведеного дослідження суб'єктивне ставлення поляків до себе як громадян своєї держави визначається наявністю внутрішньої мотивації до професійного зростання, самоствердження та самореалізації як спеціаліста у обраній галузі знань. Варто зазначити, що представники даного етносу вважають: важливою цінністю є шанобливе ставлення до релігії та культурної спадщини власного народу, що свідчить про наявність відчуття власної гідності, прояву патріотизму та злагожденості у відносинах зі своїми співвітчизниками.

Список використаної літератури

1. Джеймс У. Личность . Психология личности. Тексты. / Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер, А.А.Пузырея. – М.: Издательство МГУ, 1982. – 343 с
2. Олпорт Г. Становление личности: Избранные труды / Г.Олпорт [Пер. с англ. Л.В. Трубицыной и Д.А. Леонтьева]; под общ. ред. Д.А. Леонтьева. М.: Смысл, 2002. - 286 с.
3. Бернс Р. Психология самосознания: Хрест. (Что такое Я-концепция) / Бернс Р. / под. ред. Д.Я. Райгородский. - Самара: Бахрах-М, 2003. - 420 с.
4. Белобрыкина О.А. Психологические условия и факторы развития самооценки личности на ранних этапах онтогенеза: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. психол. наук : 19.00.01 / Белобрыкина О.А. – Н., 2000. – 37 с.
5. Мухина В.С. Феноменология развития и бытия личности. / Мухина В.С. – М.; Воронеж: Института практической психологии: МОДЭК, 1999. – 180 с.

6. Ондар Л.М. Взаимосвязь структурных компонентов национального самосознания личности на примере тувинских подростков. дисс. канд. психол. наук: / Л.М. Ондар. — Красноярск, 2006. — 200 с;
7. Співак Л.М. Особливості становлення когнітивного компонента у структурі національної самосвідомості студентів - майбутніх корекційних педагогів / Л. М. Співак // Актуальні питання корекційної освіти. - 2012. - Вип. 3. - С. 372-378
8. Гора О.В. Освітнє середовище як фактор формування національної ідентичності студентів вищих навчальних закладів / О.В.Гора // // Витоки педагогічної майстерності. Серія : Педагогічні науки . - 2011. - Вип. 8(1). - С. 97-101

РЕФЛЕКСІЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ПІДЛІТКІВ СІЛЬСЬКИХ ТА МІСЬКИЙ ШКІЛ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Шмиглюк Оксана

асистент кафедри соціальної
та практичної психології

Жмурко Валентина

студентка 3 курсу соціально-
психологічного факультету

Виходячи із практичної значущості та наукового інтересу, поняття рефлексія є одним із фундаментальних у психології. Рефлексія (від лат. звернення назад, відображення) – аналіз власного стану, міркування, сповнене сумніви, протиріч, самоаналіз, осмислення, оцінка передумов, умов і перебіг особистісної діяльності, внутрішнього життя. Саме поняття рефлексії зародилося у філософії та характеризувало процес роздумів людини про те, що відбувається в його власній свідомості [1]. Сфера трактування рефлексії, як категорії, суттєво розширилась: вона активно використовується не тільки на філософському рівні, але й на загальнонауковому, в експериментальній та теоретичній психології.

Дослідженню даної проблеми присвячені роботи багатьох науковців Богоявленская Д.Б., Гильбух Ю.З., Цукерман Г. А., Музика О.Л., Барко В.І., Дмитренко Н., Дружинин В.Н., Захарова А.В., Леонтьев Д.А., Моляко В.О., Платонов К.К., Роменець В.А., та інші. Вчені спробували звести до єдиного основні психологічні дані рефлексивних процесів, які були наведені в роботах Л.С. Виготського, В.В. Давидова, А.П. Петровського та інших вітчизняних психологів. Вони говорять про те, що феномен

рефлексії може вивчатися в кількох основних аспектах: комунікативний аспект, кооперативний аспект, особистісний аспект, інтелектуальний аспект[1].

Музика О.Л. характеризує рефлексію здібностей, як високий вияв усвідомлення та освоєння творчої діяльності, яка забезпечує особистісне та професійне зростання [2].

В рефлексивному осмисленні специфічним є сприйняття людиною самої себе, усієї багатокomпонентності та складності взаємозв'язків перед свідомим та несвідомим. С. Ю. Семенов вивчав роль рефлексії у творчому мисленні. Він говорить про те, що рефлексія є механізмом вирішення творчих задач. У випадку використання творчого мислення рефлексія не залишається у стороні, адже людина осмислює своє минуле, знаходить певні ототожнення із собою, пропускає через себе усі спогади і виливає їх у творчість[3].

Метою нашого дослідження було виявлення особливостей рефлексії творчих здібностей у підлітків, які навчаються у сільській та міській місцевості. Дослідження проводилося протягом 2015-2016 років на базі загальноосвітніх навчальних закладів: ЗОШ I-III ст. №3 м. Старокостянтинова, обл. Хмельницької; ЗОШ I-III ст. с. Немиринці, Старокостянтинівського р-ну. обл. Хмельницької; ЗОШ I-III ст. с.Мацевичі, Старокостянтинівського р-ну. обл. Хмельницької. Загальна вибірка складала 20 осіб, з яких 10 проживали в міській місцевості (м. Старокостянтинів), а інші 10 осіб проживали в сільській місцевості (с. Немиринці і с. Мацевичі). Також ми розділили даних досліджуваних на 4-ри вибірки: підлітки, які проживають у сільській місцевості та займаються творчою діяльністю від 1-го до 3-х років; підлітки, які проживають у сільській місцевості та займаються творчою діяльністю від 4-х до 6-ти років; підлітки, які проживають у міській місцевості та займаються творчою діяльністю від 1-го до 3-х років; підлітки, які проживають у міській місцевості та займаються творчою діяльністю від 4-х до 6-ти років.

Методи дослідження включали аналіз та узагальнення наукових літературних джерел, бесіда; для отримання емпіричних даних було використано методику вивчення динаміки здібностей (МВДЗ) О.Л. Музики.

За результатами проведеного дослідження ми можемо говорити про те, що суттєвих відмінностей у чотирьох вибірках не було виявлено.

Діяльнісний компонент. Учнями сільських шкіл було виділено такі вміння як: співати, танцювати, робити вироби власними руками (в тому числі заплітати коси і вишивати), малювати і унікальні

(літературні вміння, або ті які зустрічаються вкрай рідко). Більшість підлітків у першій та другій групі найбільше надали перевагу трьом вмінням – малювати, співати, танцювати. Це можна пояснити тим, що це найбільш розповсюдженні вміння, які переважають у підлітків. Вчителі сільських шкіл спрямовують дітей на розвиток подібних здібностей так як такі види діяльності є найдоступнішими у сільських районах.

У міській місцевості підлітки виділяли аналогічні вміння: співати, танцювати, робити вироби власними руками (в тому числі заплітати коси і вишивати), малювати і унікальні (літературні вміння, або ті які зустрічаються вкрай рідко). Поєднає ці дві групи підлітків те, що вони найбільше віддали перевагу вмінню малювати. Відмінним є те. Що підлітки ММ 1-3 крім вміння малювати найбільше виокремлювали вміння танцювати та робити вироби власними руками, а підлітки ММ 4-6 вміння співати та унікальні вміння. Таку відмінність можна пояснити тим, що підлітки у міських школах можуть розвиватися у багатьох напрямках одночасно, адже для цього створюються всі умови і це не залежить від часу безпосереднього займання творчою діяльністю.

Аналізуючи отримані дані, ми можемо говорити про те, що у досліджуваних, які проживають у сільській та міській місцевості та займаються творчою діяльністю від 1-го до 3-х та від 4-х до 6-ти років, у більшій мірі спостерігається позитивна тенденція розвитку творчих здібностей.

Операційно-когнітивний компонент. Учні, що проживають у сільській і міській місцевості, виділяли по 2-3 операції для кожного вміння. Дані операції нами були структуровані у розумові дії, практичні дії та перцептивні.

Серед виділених дій та операцій у підлітків сільської місцевості незалежно від часу займання творчою діяльністю, найбільше було виділено розумових дій (знати рухи, знати правила, знати ноти, уявляти завершену картину, тощо, кожна людина), у першій групі підлітки в однаковій кількості назвали практичні та перцептивні дії та операції, а підлітки другої групи другими по кількості назвали практичні дії (підбирати нитки, визначати силу голосу, танцювати такт, тощо) та третіми – перцептивні (місити тісто, вміти скидати, рахувати хрестики, тощо).

Такі результати можна пояснити тим, що у сільських школах вчителі спрямовують учнів більше на знання теоретичної частини, особливо добре це видно у першій групі, адже діти на перших етапах займання творчою діяльністю мають більше вивчати теорію, що є цілком закономірним і логічним явищем. Пізніше, опанувавши

теорію, підлітки більше переходять до практики, що наглядно видно по другій групі.

Для учнів міських шкіл, характерним є те, що у підлітків більша частина дій та операцій відносяться до практичних дій та операції (підбирати нитки, визначати силу голосу, танцювати такт, тощо), трішки менше вони виділяють розумові дії та операції (знати рухи, знати правила, знати ноти, уявляти завершену картину, тощо), а перцептивні вміння (місити тісто, вміти скидати, рахувати хрестики, тощо) було виділено найменше від 1-го до 4-х.

Такі результати можна пояснити тим, що у міських школах вчителі більше спрямовують учнів на застосування своїх вмінь та навичок та переходу від теорії на практику.

Референтний компонент. Для учнів сільських і міських шкіл референтними особами є (мама, тата, рідні брат та сестра, дядько, бабуся, дідусь, вчителя, друзі). Кількість згадуваних референтних осіб коливається в межах від 1-го до 4-х. Найбільш важлива для досліджуваних думка мами, тата та деяких друзів. Підлітки в основному вибирали референтних осіб, з якими мають родинний зв'язок та безпосередньо спілкуються. Підлітки оцінили важливість їх думки для себе високими балами, що може говорити про високу залежність від їх думки та про значимість її як такої.

До людей зі свого оточення, оцінку яких хотіли б змінити в основному віднесли рідних людей, а також друзів.

Відмінним є те, що підлітки, які безпосередньо займаються творчою діяльністю від 1-го до 3-х років дали більшу оцінку важливості думки референтних осіб, це можна пояснити тим, що підлітки, які нещодавно почали займатися творчою діяльністю потребують більше підтримки та впевненості в тому, що те чим вони займаються приносить задоволення та цікаве не тільки їм, а й людям, думка яких для них важлива.

Особистісно-ціннісний компонент. Підлітками сільських і міських шкіл були виділені такі якості, які дозволяють їм досягати успіху як: щедрість, вихованість, слухняність, ввічливість, дружелюбність, правильно розмовляти, завзятість, наполегливість, цілеспрямованість, упевненість у собі, організованість, веселість, вихованість, терпіння, скромність, ввічливість тощо. Необхідність розвитку цих якостей була досить високо оцінена.

Відмінним є те, що підлітки, які займаються творчою діяльністю від 1-го до 3-х років виділили більшу кількість особистісних якостей, які допоможуть їм досягнути успіху. Це можна пояснити тим, що підлітки, які відносно нещодавно займаються творчою діяльністю потребують більше якостей характеру, щоб досягнути успіху, через

невпевненість в собі та в розвитку своїх здібностей. На відміну від підлітків які займаються творчою діяльністю більше 4-х років та точно знають ступінь розвитку своїх здібностей та можуть адекватно його оцінити.

Список використаних джерел

1. Бугерко Я. Категоріальний аналіз рефлексії як явища, процесу, стану, властивості// Психологія і суспільство . - 2008. - №1. - С.93-105.
2. Музика О.Л. Ціннісна свідомість і розвиток обдарованості. – К.: Міжнародна фінансова агенція, 1997. – 24 с.
3. Семенов И.Н., Степанов С.Ю. Рефлексия в организации творческого мышления и саморазвитии личности // Вопросы психологи. – 1983. – № 2. – С. 35-42.

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ
МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕННЯ ТА САМООЦІНКИ ТРИВОЖНОСТІ У
РАНЬОМУ ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ**

Юрчук Валентина

студентка 6 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук,
доцент **І.С. Загурська**

Швидкоплинний розвиток нашої спільноти, розширення інформаційних меж та реорганізаційні процеси в усіх сферах її життєдіяльності вимагають від підростаючого покоління уміння зорієнтуватись у широкому об'ємі інформації та якісно засвоювати нові набуті знання. Тому в наш час важливим завданням у відображенні освітнього соціуму має бути посилення суб'єктної позиції учнів на навчанні та забезпечення високої результативності їх навчальної діяльності. Інтерес дослідників зростає до психологічних факторів успішної навчальної діяльності учнів, зокрема до проблеми мотиваційного компоненту (Л.І.Божович, Є.П.Ільїн, О.М.Леонтьєв, Д.Мак-Клелланд, С.Я.Рубінштейн, Х.Хекхаузен) [2; 5; 7; 10; 14; 15]. Мотивація досягнення учнів стає невід'ємною та важливою ланкою у подальшому розвитку особистості.

Важливого значення для виконання тієї чи іншої діяльності, окрім мотивації досягнення, набуває проблема тривожності, яка в

свою чергу тим чи іншим чином може вплинути на досягнення успіху особистості. Виявлено, що тривожність часто виникає у ситуації конкуренції (Л.А. Петровский, А.М. Прихожан) [11; 13].

Дослідженням самооцінки у вітчизняній психології займалися Б.Г.Ананьєв, Л.І.Божович, І.С.Кон, М.І.Лісіна, С.Л.Рубінштейн [1; 2; 6; 8; 14]. Самооцінка аналізується як частина самосвідомості особистості та як продукт її онтогенезу, що породжується всією життєдіяльністю та функціонуванням людини.

На необхідності аналізу зв'язку тривожності та самооцінки наголошується в працях А.М.Прихожан. Зазначається, що низький рівень тривожності пов'язаний з мотивацією досягнення успіху, а високий рівень тривожності навпаки – з мотивацією уникнення невдач [13].

Методологічними та теоретичними основами дослідження є положення про розвиток особистості в юнацькому віці (Л.С.Виготський, І.С. Кон); теоретичні положення стосовно розвитку самосвідомості особистості (Л.І.Корнєєва, І.І.Чеснокова); положення про розвиток самооцінки у вітчизняній (Б.Г. Ананьєв, Л.І. Божович, І.С. Кон, М.І. Лісіна) та зарубіжній психології (У. Джемс, Ч. Х. Кулі, Дж. Г. Мід, Е.Г. Еріксон, К.Р. Роджерс); положення про причини виникнення тривожності (Х.Айзенк, Ф.Е.Васильок, І.В.Дубровіна, А.В.Захарова, Д.Майєрс, К.Хорні); вихідні положення теорій мотивації (Дж.Аткінсон, Л.І.Божович, С.С.Занюк, Є.П.Ільїн, О.М.Леонтьєв, В.Макдаугол, Д.Мак-Клелланд, А.К.Маркова, С.Я.Рубінштейн, Х.Хекхаузен) та теоретико-методологічні засади дослідження мотивації досягнення (Дж.Аткінсон, Л.І.Божович, У.Гемен, Д. Елліс, А.В.Запорожець, О.М.Леонтьєв).

Дослідження мотивації досягнення та самооцінки тривожності у юнацькому віці буде проводитися з використанням методики А. Мехрабіана для вимірювання мотивації досягнення, запропонована М.Ш. Магомед – Еміновим та методики діагностики самооцінки тривожності Ч.Д. Спілберга та Ю.Л. Ханіна [3; 12]. Вибірку становитимуть 64 особи – учнів 10-х та 11-х класів.

Проблема мотивації досягнення займає одне з центральних місць у психології. Наші мотиви розвиваються ще у ранньому дитинстві та важливий вплив на їх формування має сім'я і школа. Мотив постає необхідним компонентом та рушійною силою у будь-якій діяльності.

Загалом, мотивація та самооцінка тривожності між собою тісно взаємопов'язані. Теоретичний аналіз проблеми показав, що низький рівень тривожності пов'язаний з мотивацією досягнення успіху, а

високий рівень тривожності навпаки – з мотивацією уникнення невдач.

Список використаних джерел

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. - М.: Наука, 2000. - 351 с.
2. Божович Л. И. Психическое развитие школьника и его воспитание / Л.И.Божович. – М.: Наука, 1979. – 360 с.
3. Власова О.І. Педагогічна психологія / О.І. Власова. – К.: Інститут післядипломної освіти, факультет соціології та психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2001. – 247 с.
4. Лісіна М.І. Спілкування, особистість і психологія дитини / М.І.Лісіна. - М.: Просвіта, 1997. - 324 с.
5. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы / Е.П. Ильин. - СПб.: Питер, 2000. - 296 с.
6. Кон.І.С. Психологія ранньої юності / І.С. Кон. - М.: Просвіта, 1989. - С.106 - 149, 167 - 186.
7. Леонтьев. О.М. Потребы, мотивы і емоції / О.М.Леонтьев. - М.: Смысл, - 439 с.
8. Лісіна М.І. Спілкування, особистість і психологія дитини / М.І.Лісіна. - М.: Просвіта, 1997. - 324 с.
9. Магомед-Емінов М.Ш. Трансформація особистості / М.Ш. Магомед-Емінов. – М.: Психоаналітична асоціація, 1998. – 496 с.
10. Макклелланд Д.К. Мотивація досягнення / Д.К.Макклелланд; пер.з англ. В.Млинський. – Питер, 1953. – 630 с.
11. Петровский А.В. Психология / А.В Петровский. - М.: Академия, 2000. -176 с.
12. Практикум по основам психологии: Тесты и хрестоматия. Учебное пособие для студентов медицинского института / Составитель – З.А. Мельников. Симферополь: «СОНАТ», 1997. – С. 200-204.
13. Прихожан А.М. Тривожність у дітей та підлітків / А.М. Прихожан. – М.: Воронеж, 2000. – 280 с.
14. Рубінштейн. С.Л. Основи загальної психології / С.Л. Рубінштейн., О.В.Брушлинский., К.О.Абульханова-Славська. - СПб.: Питер, 1998. - 688 с.
15. Хекхаузен Х. Психологія мотивації досягнення / Х.Хекхаузен. – СПб.: Мова, 2001. – 630 с.
16. Чеснокова І.І. Проблема самосвідомості в психології / І.І.Чеснокова. – М.: Наука, 1977. – 294 с.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ СТРУКТУРИ МОТИВАЦІЇ ТА САМООЦІНКИ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У РАНЬОМУ ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Янчевська Вікторія

студентка 6 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук,
доцент **І.С. Загурська**

У юнацькому віці особливої актуальності набуває проблема визначення життєвих планів. Реалістичність досягнення цих планів безперечно пов'язана із структурою мотивації та особливостями самооцінки здібностей, зокрема творчих здібностей. Процес життєвого самовизначення старшокласників, позбавлених батьківської опіки, на відміну від учнів, які виховуються в повних сім'ях, може набувати певної стресогенності в силу відсутності психологічної підтримки з боку членів родини.

Самооцінка творчих здібностей є однією з найважливіших складових самосвідомості особистості, відіграє важливу роль у самоствердженні особистості та регулюванні людиною своєї поведінки. Важливо розуміти, що керує людиною у процесі прийняття тих чи інших рішень, що мотивує людину розвивати свої здібності.

Теоретико-методологічною основою дослідження є основні теоретичні положення про розвиток особистості в юнацькому віці (Л.І. Божович) [1]; положення про розвиток творчих здібностей (Г.С.Костюк, В.О. Моляко, Б.М.Тєплов,) [3; 4; 6]; основні теоретичні підходи до дослідження динаміки здібностей (О.Л. Музика) [5]; вихідні положення теорій мотивації (Дж.Аткінсон, Х.Хекхаузен) [8; 7] та теоретико-методологічні засади дослідження структури мотивації (В.К.Горбачевський) [2].

Методи та організація дослідження: для досягнення мети та реалізації поставлених задач використано такі теоретичні методи дослідження: аналіз педагогічної та психологічної літератури з проблеми дослідження; синтез, порівняння, класифікація, систематизація й узагальнення теоретичних даних для розкриття змісту основних понять «структура мотивації», «самооцінка творчих здібностей», «депривація», «діти, позбавлені батьківського піклування»; вивчення передумов розвитку мотивації та розвитку творчих здібностей старшокласників.

За результатами теоретичного аналізу проблеми мотивації та самооцінки творчих здібностей можна зробити такі висновки:

1. Проблему мотивації ґрунтовно аналізує Х.Хекхаузен [7]. Аналіз праць вітчизняних і зарубіжних психологів щодо проблеми мотивації дозволяє визначити такі загальні положення: 1) мотивація є соціально обумовленим утворенням, вона розвивається і змінюється протягом життя людини, 2) мотиваційна сфера має таку структуру: мотиви, цілі та емоції; 3) збіг мотиву і мети надає діяльності самостійний характер; 4) специфіка емоцій у структурі мотивації полягає в тому, що вони відображають відношення між мотивом і можливістю досягнення успіху в діяльності.

2. Питанням дослідження самооцінки здібностей займалися вітчизняні (Г.С. Костюк, Б.М. Теплов) [3; 6] та зарубіжні психологи (Ч.Кулі) [9]. Розвиток самооцінки творчих здібностей в юнацькому віці ґрунтується на тому, що творчість виступає засобом самореалізації, відіграє важливу роль в міжособистісних відносинах, що є однією з основних потреб цього вікового періоду. Це відображається в спрямуванні юнаків на отримання не тільки соціального визнання, а й реалізації основних в цей віковий період статусних домагань.

3. Основними методами дослідження структури мотивації та розвитку творчих здібностей визначено процедуру дослідження за опитувальником В.К.Гербачевського (методика «Структура мотивації») [2], яка включає аналіз структури мотивації досягнення та мотивації ставлення, а також МВДЗ О.Л.Музики [5], для аналізу самооцінки здібностей, що ґрунтується на засадах суб'єктно-ціннісного підходу.

4. Узагальнення наукових поглядів зарубіжних та вітчизняних дослідників з проблеми структури мотивації та самооцінки творчих здібностей дозволило побудувати теоретичну модель динаміки структури мотивації та самооцінки творчих здібностей, яка відображає взаємозв'язки між компонентами досліджуваних явищ.

Проведене дослідження не претендує на вичерпний аналіз складної та багатогранної проблеми розвитку структури мотивації та розвитку самооцінки творчих здібностей. Перспективи дослідження вбачають у більш ретельнішому вивченні структури мотивації та саморефлексії розвитку творчих здібностей старшокласників, позбавлених батьківської опіки. Отримані в результаті проведеного дослідження дані можуть бути використані для розробки плану та проведення емпіричного дослідження структури мотивації та розвитку самооцінки творчих здібностей.

Список використаної літератури:

1. Божович Л. І. Мотивація поведінки дітей та підлітків / Л.І. Божович. – М.: Книга, 1992. – 120 с.
2. Гербачевский В.К. Мотивация и уровень притязаний личности: Психодиагностические методы. – Л., 1976.
3. Костюк Г.С. Здібності і їх розвиток у дітей. – К: Знання, 1963. – 80 с.
4. Моляко В.О. Творчість і особистість. Здібність, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень. О.Моляко, О.Музика. – Житомир. – 2006. – С.118, 259-269.
5. Музика О.Л. Ціннісна регуляція і ціннісна підтримка розвитку творчих здібностей (теоретична модель і принципи побудови методики) / Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В.О.Моляко, О.Л.Музики. — Житомир: Вид-во Рута, 2006. — С.170-183.
6. Теплов Б.М. Способность и одаренность / Б.М. Теплов //Психология индивидуальных различий. Тексты / Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, В. Я. Романова. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1982. – С. 129-139.
7. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность в 2 т. М. : Педагогика, – 1986. – С. 122-185.
8. Atkinson J. W. An Introduction to motivation / J. W. Atkinson // Van Nostrand, 1964. – 2014. – P. 224-228.
9. Cooley C. The Social Self / C. Cooley // The Two Major Works of Charles Human Nature and the Social Order & Social Organization. Glencoe. – 1956. Part II. P. 168-170, 187-194, 196-200. (Перевод Т. Новиковой). – Режим доступу до книги: http://uamconsult.com/book_135_chapter_11_CH._Kuli._SOCIALNAJASAMOS T1.html

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПОЖИВЧОЇ ПОВЕДІНКИ
МОЛОДІ**

Яцинюк Дарина
студентка 4 курсу
соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук
В.В. Кириченко

Проблема споживчої поведінки займає особливе місце в сучасному світі. Це питання розглядали та досліджували багато фахівців психології, економіки, маркетингу, соціології, адже дане питання потребує всебічного вивчення.

Щодня ми спостерігаємо, що ринок товарів збільшується новою продукцією, яку пропонують нам виробники, починаючи від

товарів повсякденного попиту(продукти харчування, ліки) до товарів особливого попиту(товари відомих фірм-виробників). Зрозумілим є те, що кожен українець прагне купувати товари найкращої якості. Нажаль, в сучасних, «важких» для України, соціально-економічних умовах споживчу поведінку більшості людей можна охарактеризувати принципом «дешево й сердито».

Серед великої кількості науковців потрібно відмітити внесок таких дослідників: Н.Самарбаєвої (особливості споживчої поведінки міської молоді), О. Громової (соціально-психологічна типологія споживачів), М.Меньшикової (соціально-психологічні чинники вибору товарів молоддю), О.Овчара (соціально-психологічні чинники споживчої поведінки).

З метою дослідження психологічних особливостей молоді в сучасних соціально-економічних умовах нами було проведено два констатуючих експерименти (експеримент, метою якого є встановлення причинно-наслідкового зв'язку між явищами)з однією незалежною змінною (дослідник маніпулює лише однією незалежною змінною, яка може мати необмежену кількість варіантів прояву).

Кількість респондентів в двох випадках становила 50 осіб віком 19-24 роки, 50% - чоловіки, 50% - жінки. Експериментальне дослідження проводилось у період вересень-жовтень 2015 року.

Перший експеримент мав на меті визначення психологічних особливостей споживчої поведінки молоді в умовах фінансової нестабільності та обмеженої купівельної можливості. Також в основу виконання першого етапу лягло виокремлення гендерних особливостей. На першій сесії експерименту досліджуваним пропонувалося із списку товарів(складався із 14 груп товарів: хлібобулочні, молочні продукти, тютюнові вироби, м'ясо, крупи, риба, алкоголь, засоби гігієни, одяг, канцелярія, ліки, взуття, техніка та дозвілля) позначити ті які вони купуватимуть у першу, другу, третю...чергу.

Друга сесія полягала в тому, що досліджуваним необхідно було, виходячи із зазначеної їм суми, здійснити покупку цих товарів (сума всіх товарів перевищувала суму грошей, яку може витратити досліджуваний на покупку на 50 гривень).

Третя та четверта сесія відбувався по аналогії другої, тільки сума товарів перевищувала суму грошей, яку може витратити досліджуваний відповідно на 100 та на 250 гривень.

Метою другого – дослідження психологічних особливостей споживчої поведінки молоді в умовах невизначеної купівельної можливості. При виконанні першої сесії експерименту досліджувані

купували товари, не знаючи суми яку вони можуть використати, але експериментатор зупиняв вибір коли загальна сума покупки складала 100 грн. Друга сесія проходила відповідно тільки тоді, коли експериментатор не зупиняв вибору респондента, остання контрольна сесія аналогічна другій.

Результати виконання першого етапу вказують на те, що для чоловіків на першому місці по нагальності знаходиться одяг, на другому – взуття, на третьому – м'ясо. А для жінок на першому – молочні продукти, на другому – хлібобулочні продукти і на третьому – крупи. Порівнявши отримані дані, спостерігається те, що послідовність товарів обраних чоловіками майже повністю відповідає оберненій послідовності товарів обраних жінками, що може бути пов'язаним із розподілом соціальних ролей між чоловіком та жінкою.

Окрім цього спостерігається наступна тенденція, що при збільшенні ціни на товар досліджувані відмовлялися купувати ті товари, нагальна потреба яких на найнижчому рівні. Чоловіки відмовлялися від молочних товарів, ліків, канцелярії (черговість цих товарів відповідно була на рівні 11,13). Жінки у свою чергу відмовлялись від тютюнових товарів, дозвілля, алкоголю та канцелярії (черговість цих товарів не перевищувала позначки 10).

Проаналізувавши результати цього експерименту можна зазначити, що споживча поведінка жінки у порівнянні з чоловічої характеризується більшою економністю. Потрібно відмітити, що чоловікам також характерна ця особливість але в меншій мірі.

Результати другого експериментального дослідження свідчать про те, що молодь, не знаючи своєї фінансової можливості купує в першу чергу ті товари, які задовольняють їх нагальні потреби. Така ж сама ситуація спостерігалась і в першому дослідженні. При проходженні другої сесії спостерігалось, що чоловіки обирали продукти виходячи з аналізу першої сесії. Вони зупиняли покупку на тій самій відмітці що і в першій сесії (перелік різнився 1-2 товарами). Жінки, в свою чергу, обирали продукти до тих пір доки їх не зупинить експериментатор. Відповідно в цій експериментальній ситуації споживча поведінка чоловіків характеризувалась економністю в більшій мірі ніж у жінок.

Висновки. Отже, споживча поведінка поняття багатогранне та широко використовуване. Наше дослідження психологічних особливостей споживчої поведінки молоді в сучасних соціально-економічних умовах охопило лише декілька його основних частин: ставлення до ціни товару, купівельну можливість покупця та гендерний аспект. Доцільним вважаємо дослідження даної

проблематики з врахуванням інших аспектів, таких як: час, ставлення до товарів і послуг, купівельні звички, звички харчування покупців. Адже знаючи психологічні особливості споживчої поведінки молоді фірми зможуть ефективно працювати на ринку, в межах цільової аудиторії та умовах існування конкурентів, які пропонують продукцію з великою схожістю.

